স্মৃতিগ্ৰন্থ

পথৰুঘাট

কৃষক শ্বহীদ দিৱস ঃ ২০২১
পাথৰিঘাট

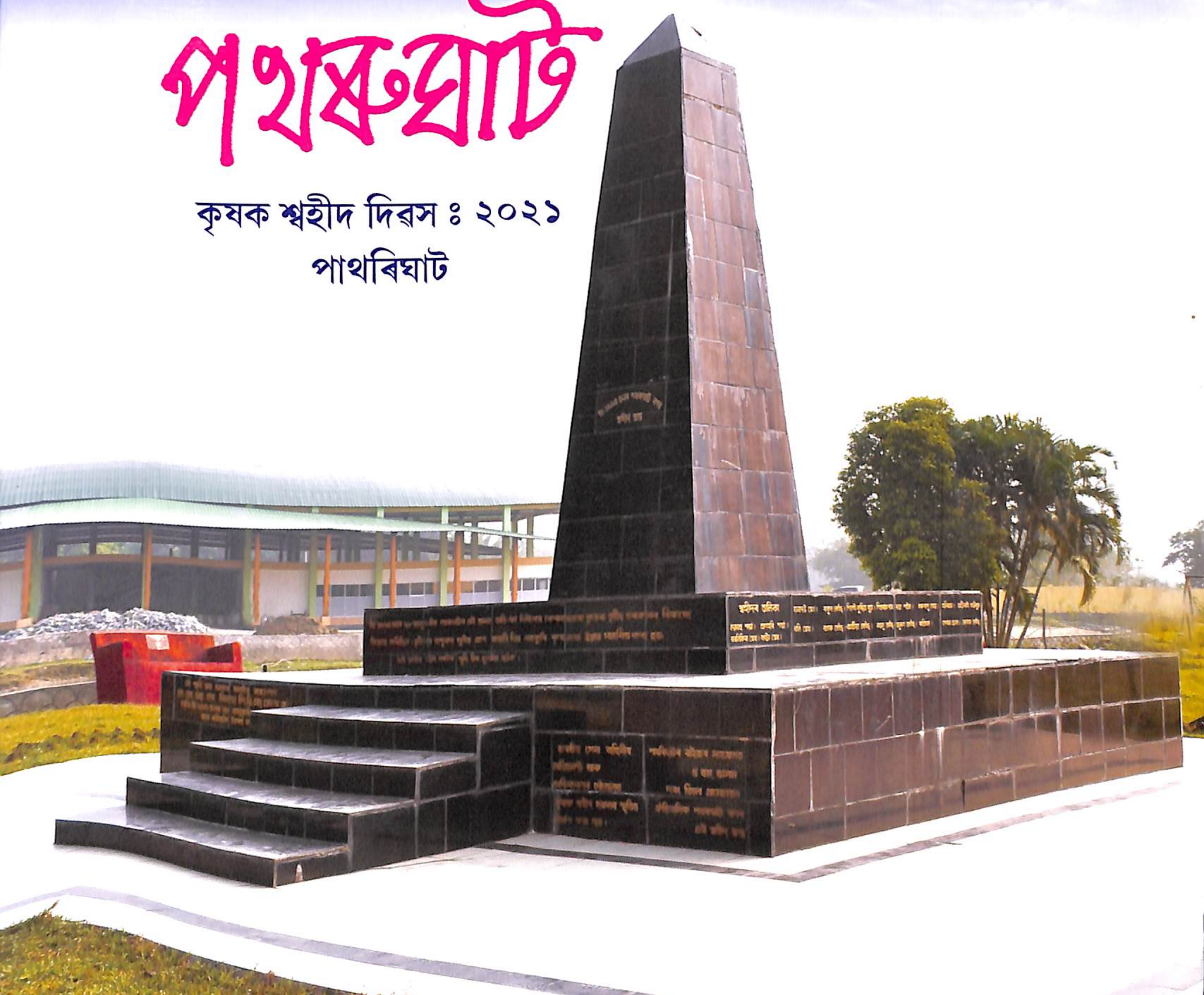

PATHARUGHAT

SOUVENIR

KRISHAK SWAHID DIVAS : 2021 : PATHARIGHAT

মহাত্মা গান্ধী ৰাষ্ট্ৰীয় গ্ৰাম্য নিয়োগ নিশ্চিত আইন, ২০০৫

Mahatma Gandhi National Rural Employment Guarantee Act, 2005

চমুকৈ এম.জি. এনৰেগা (MGNREGA)

"ৰাষ্ট্ৰীয় গ্ৰাম্য নিয়োগ নিশ্চিত আইন"খন ২০০৫ ৰ ৭ চেপ্টেম্বৰ তাৰিখে ভাৰত চৰকাৰৰ সংসদে গ্ৰহণ কৰাৰ পিছত সমগ্ৰ ভাৰতবৰ্ষতে বলবৎ হৈছে। এই একেই আইনখন পৰৱৰ্তী পৰ্যায়ত সংশোধন ঘটাই "মহাত্মা গান্ধী ৰাষ্ট্ৰীয় গ্ৰাম্য নিয়োগ নিশ্চিত আইন" নামেৰে নামকৰণ কৰা হয়।

☞ এই আইনৰ মূল উদ্দেশ্য

গ্ৰামাঞ্চলৰ প্ৰতিটো পৰিয়ালৰ প্ৰাপ্তবয়স্ক লোকসকলক এবছৰত কমেও ১০০ দিনৰ মজুৰি ভিত্তিক নিশ্চিত নিয়োগৰ সুবিধাৰে জীৱন ধাৰণৰ নিৰাপত্তা বৃদ্ধি কৰাই হ'ল আইনৰ উদ্দেশ্য।

☞ আইনৰ মূল বৈশিষ্ট্য

১। অশৈলীগত শাৰীৰিক কামৰ বাবে আগ্ৰহী গ্ৰামাঞ্চলৰ পৰিয়ালৰ প্ৰাপ্তবয়স্ক সদস্যসকলে পঞ্জীয়নৰ বাবে লিখিত বা মৌখিকভাৱে নিজ এলেকাধীন গাঁও পঞ্চায়তত আবেদন জনাব পাৰে।

২। আবেদন পত্ৰ পৰীক্ষা কৰি গাঁও পঞ্চায়তে জবকাৰ্ড প্ৰদান কৰে। জবকাৰ্ডৰ বাবে কোনো মাচুল আদি নালাগে।

৩। জবকাৰ্ড পোৱাৰ পিছতে হিতাধিকাৰীয়ে ওচৰৰ ডাকঘৰ বা ৰাষ্ট্ৰীয়কৃত বেংক আদিত হিচাপ (একাউন্ট) খুলিব লাগে।

৪। জবকাৰ্ড প্ৰাপ্ত তথা একাউন্ট থকা পৰিয়ালসকলে কাম কৰাৰ বাবে গাঁও পঞ্চায়তত আবেদন কৰিব লগে।

৫। কাম বিচাৰি কৰা আবেদনৰ পিছত গাঁও পঞ্চায়তে ১৫ দিনৰ ভিতৰত নিয়োগ নিশ্চিত কৰিব লাগে।

৬। কাম বিচাৰি কৰা আবেদনৰ পিছত নিয়োগ নিশ্চিত কৰিব নোৱাৰিলে, হিতাধিকাৰীয়ে আইনৰ অধীনত বিধিগত দৈনিক নিবনুৱা ভাট্টা লাভ কৰিব। অৱশ্যে নিবনুৱা ভাট্টা প্ৰদানৰ দায়িত্ব ৰাজ্য চৰকাৰৰ ওপৰত ন্যস্ত থাকে।

৭। জবকাৰ্ড হিতাধিকাৰীয়ে কামৰ বিনিময়ত মজুৰী হিচাবে দৈনিক ১০০ টকা লাভ কৰিব। কিন্তু ১০০ টকা মজুৰীৰ বিনিময়ত দৈনিক ৮ ঘণ্টা শ্ৰমেৰে নিৰ্দিষ্ট পৰিমাণৰ কাম সম্পাদন কৰিব লাগিব।

৮। মজুৰীসমূহ হিতাধিকাৰীৰ সংশিষ্ট ডাকঘৰ বা বেংক হিচাপত চেক্ যোগে জমা হ'ব।

৯। শ্ৰমিক বাজেটৰ পুঁজিৰ ভিত্তিতহে বাৰ্ষিক কৰ্ম আঁচনিৰ পৰিকল্পনা কৰা হয়।

১০। কৰ্ম আঁচনিসমূহ গাঁওসভাত গৃহীত হোৱাৰ পিছত আঞ্চলিক পঞ্চায়তৰ অনুমোদন ক্ৰমে জিলা পৰিষদে চূড়ান্তকৰণ কৰে।

১১। এই আইন বা আঁচনিৰ অনুমোদিত আঁচনিসমূহ হ'ল ঃ
(ক) জল সংৰক্ষণ আৰু জলনিষ্কাষণ। (খ) খৰাং অঞ্চলৰ বাবে বনানিকৰণ। (গ) ভূমি উন্নয়ন ও বৃক্ষৰোপণ। (ঘ) কৃষি উপযোগী জলসিঞ্চন। (ঙ) পুৰণিকলীয়া জলাশয় আদি পুনঃনিৰ্মাণ। (চ) বান প্ৰতিৰোধৰ আঁচনি। (ছ) গ্ৰাম্য যোগাযোগৰ বাবে সকলো বতৰৰ উপযোগী গ্ৰাম্য পথ নিৰ্মাণ। (জ) অনুসূচিত জাতি/জনজাতি, বি.পি.এল. বা ভূমিসংস্কাৰ, আই.এ.ওৱাই হিতাধিকাৰীৰ ভূমিত জলসিঞ্চন, ফলমূলৰ বাগিচা নিৰ্মাণ বা ভূমি উন্নয়নৰ আঁচনি।

১২। বছৰেকীয়া কৰ্ম আঁচনিত ধাৰ্য্য কৰা অতি কমেও ৫০ শতাংশ কাম গাঁও পঞ্চায়তে সম্পন্ন কৰিব। বাকী ৫০ শতাংশ কাম আঞ্চলিক পঞ্চায়ত বা অন্যান্য ৰূপায়ণকাৰী সংস্থাসমূহে সম্পাদন কৰিব। কিন্তু ইয়াৰ বাবে প্ৰয়োজন হোৱা শ্ৰমিক নিয়োজন আৰু যাৱতীয় নথি পত্ৰ গাঁও পঞ্চায়তে ৰাখিব।

১৩। কাম ৰূপায়ণৰ ক্ষেত্ৰত কোনো মধ্যভোগী বা যন্ত্ৰপাতিৰ প্ৰয়োগ নহ'ব।

১৪। প্ৰত্যেকটো কামৰ বিপৰীতে একোখনকৈ তদাৰক ও পৰ্যবেক্ষণ সমিতি থাকিব।

১৫। সামাজিক হিচাপ পৰীক্ষণৰ যোগেদি কামসমূহৰ গুণাগুণ ও খতিয়ান গাঁও সভাত দাখিল কৰা হ'ব।

১৬। এম.আই.এচ (MIS) সম্পূৰ্ণ কৰিহে শ্ৰমিক মজুৰী আৰু সা-সামগ্ৰীৰ দেয়ক আদিৰ টকা প্ৰদান কৰা হ'ব।

১৭। বিতং তথ্য জানিবৰ বাবে সংশিষ্ট গাঁও পঞ্চায়তৰ কাৰ্যালয় বা খণ্ড উন্নয়ন বিষয়াৰ কাৰ্যালয়ত যোগাযোগ কৰিব পাৰে।

এই আইন গঞ্জা ৰাইজৰ স্বাৰ্থত যথাৰ্থভাৱে ৰূপায়ণ কৰিবৰ বাবে সমাজৰ সকলো শ্ৰেণীৰ লোকৰ পৰা পূৰ্ণ সহায়- সহযোগিতা আৰু পৰামৰ্শ কামনা কৰা হ'ল।

প্ৰধানমন্ত্ৰী আৱাস যোজনা গ্ৰামীণ

(PMAY-G)

গ্ৰামাঞ্চলত আৱাস গৃহৰ অভাৱ পূৰণ কৰিবলৈ ২০২২ চনৰ ভিতৰত "সকলোৰে বাবে ঘৰ"ৰ চৰকাৰে দিয়া প্ৰতিশ্ৰুতি পূৰণ কৰিবলৈ ২০১৬ চনৰ পহিলা এপ্ৰিলৰ পৰা প্ৰধানমন্ত্ৰী আৱাস যোজনা গ্ৰামীণ (PMAY-G) আঁচনিখন ৰূপয়াণ কৰিবলৈ লোৱা হৈছে। এই আঁচনিখনৰ উদ্দেশ্য হৈছে— স্থানীয় সম্পদ ব্যৱহাৰ কৰি বিশেষভাৱে প্ৰশিক্ষিত ৰাজমিস্ত্ৰীৰে গ্ৰামাঞ্চলৰ গৃহহীন লোকসকলৰ বাবে অনুমোদিত নিৰ্দিষ্ট আৰ্হিৰ ন্যূনতম ২৭০ বৰ্গফুট আকাৰৰ উন্নত মানৰ আৱাস গৃহ নিৰ্মাণ কৰা।

হিতাধিকাৰী বাছনি ঃ

- আৰ্থ-সামাজিক আৰু জাতি পিয়ল অনুসৰি গৃহহীন পৰিয়ালসমূহক হিতাধিকাৰী হিচাপে চিনাক্ত কৰি এই আঁচনিখনৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছে।
- আৰ্থ-সামাজিক আৰু জাতি পিয়ল (SECC), ২০১১ ৰ ভিত্তিত প্ৰস্তুত কৰা যোগ্য হিতাধিকাৰীৰ তালিকাখন গাঁও পঞ্চায়ততে চূড়ান্ত কৰিব লাগে।
- যোগ্য বিবেচিত হোৱা তথা অগ্ৰাধিকাৰৰ তালিকাখনৰ পৰা বাদ পৰা পৰিয়ালসমূহলৈ গাঁও পঞ্চায়ততে গাঁওসভাৰ জৰিয়তে এখন অতিৰিক্ত তালিকা প্ৰস্তুত কৰিব।
- নিৰ্দিষ্ট লক্ষ্যৰ ৬০% অনুসূচিত জাতি-জনগোষ্ঠীৰ বাবে আৱণ্টন কৰা হয়।
- ১৫% সংখ্যালঘু লোকৰ বাবে আৱণ্টন কৰা হয়।
- ৩% বিশেষভাৱে সক্ষম লোকসকলৰ বাবে আৱণ্টন কৰা হয়।

প্ৰধানমন্ত্ৰী আৱাস যোজনা-গ্ৰামীণ (PMAY-G)ৰ সুবিধাসমূহ

- গৃহ নিৰ্মাণৰ বাবে হিতাধিকাৰীসকলক ১,৩০,০০০.০০ টকাৰ বিত্তীয় সাহায্য।
- মহাত্মা গান্ধী ৰাষ্ট্ৰীয় গ্ৰাম্য নিয়োগ নিশ্চিত আঁচনি (MGNREGA) ৰ অধীনত গৃহ নিৰ্মাণৰ বাবে ৯৫ দিনৰ অকুশলী শ্ৰমিকৰ মজুৰী পোৱাৰ ব্যৱস্থা।
- প্ৰতিটো একক গৃহত শৌচালয় নিৰ্মাণৰ বাবে হিতাধিকাৰীসকলক ১২,০০০ টকাৰ অতিৰিক্ত বিত্তীয় সাহায্য প্ৰদান।
- হিতাধীকাৰীসকলক ৭০,০০০.০০ টকা পৰ্যন্ত ঋণদানৰ এক বিকল্প ব্যৱস্থা।

প্ৰতিটো ঘৰৰ লগত থাকিব লগা ব্যৱস্থাসমূহ ঃ

- দীন দয়াল উপাধ্যায় গ্ৰামজ্যোতি যোজনা (DDUGY) ৰ অধীনত বিনামূলীয়া বিদ্যুৎ সংযোগ।
- প্ৰধানমন্ত্ৰী উজ্বলা যোজনা (PMUY) ৰ অধীনত এল পি জি সংযোগ।
- মহাত্মা গান্ধী ৰাষ্ট্ৰীয় গ্ৰাম্য নিয়োগ নিশ্চিত আঁচনিৰ অধীনত ঘৰৰ পিছফালে কলৰ বাগিছা নিৰ্মাণ।
- মহাত্মা গান্ধী ৰাষ্ট্ৰীয় গ্ৰাম্য নিয়োগ নিশ্চিত আঁচনিৰ অধীনত পশু-পক্ষী পালন।
- পদ-পথ নিৰ্মাণ, সংযোগী পথ নিৰ্মাণ অথবা ঘৰলৈ উঠা চিৰি নিৰ্মাণ, ভূমি সংৰক্ষণ আৰু সুৰক্ষামূলক কাৰ্য।
- স্বচ্ছ ভাৰত মিছন (গ্ৰামীণ)/চতুৰ্দশ বিত্তীয় আয়োগৰ অনুদান/মহাত্মা গান্ধী ৰাষ্ট্ৰীয় গ্ৰাম্য নিয়োগ নিশ্চিত আঁচনিৰ অধীনত গোটা আৰু পনীয়া আৱৰ্জনাৰ ব্যৱস্থাপনা।
- প্ৰধানমন্ত্ৰী আৱাস যোজনাৰ হিতাধিকাৰীয়ে নিজেই নিজৰ গৃহ নিৰ্মাণ কৰিব আৰু কোনো ঠিকাদাৰ নিয়োগ কৰিব নোৱাৰিব। প্ৰথমটো কিস্তি মুকলি কৰি দিয়াৰ ৬ মাহৰ ভিতৰত গৃহ সম্পূৰ্ণ কৰিব লাগিব।
- সবিশেষ জানিবলৈ নিকটবৰ্তী গাঁও পঞ্চায়তৰ কাৰ্যালয়, উন্নয়ন খণ্ড অথবা জিলা গ্ৰামীণ বিকাশ অভিকৰণ বিষয়াৰ লগত যোগাযোগ কৰক।

প্ৰকল্প সঞ্চালক
জিলা গ্ৰামীণ বিকাশ অভিকৰণ, দৰং

পথৰুঘাট

স্মৃতিগ্ৰন্থ

কৃষক শ্বহীদ দিৱস ঃ ২০২১ খ্ৰীষ্টাব্দ

(১৮৯৪ চনৰ পথৰুঘাটৰ ৰণৰ মহান শ্বহীদসকলৰ সশ্ৰদ্ধ সোঁৱৰণত)

২৭ আৰু ২৮ জানুৱাৰী, ২০২১
পাথৰিঘাট ঃ দৰং (অসম)

PATHARUGHAT

SOUVENIR

KRISHAK SWAHID DIVAS : 2021

27 & 28 January, 2021
Patharighat : Darrang (Assam)

President : Kamalakanta Deka
Editor : Akhil Ranjan Bhatta
Associate Editor : Mostak Hussain

সভাপতি ঃ কমলাকান্ত ডেকা
সম্পাদক ঃ অখিল ৰঞ্জন ভট্ট
সহযোগী সম্পাদক ঃ মোস্তাক হুছেইন

Patharughat : A souvenir published on the occasion of the Krishak Swahid Divas-2021, published by Darrang District Administration and edited by Akhil Ranjan Bhatta.
Printed at N.G. Printers, Sipajhar, Darrang.
Date of Publish : 28th January, 2021

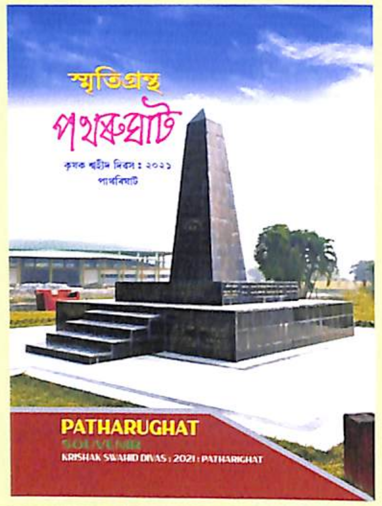

প্ৰকাশক ঃ দৰং জিলা প্ৰশাসন
প্ৰকাশ ঃ ২৮ জানুৱাৰী, ২০২১
অংগসজ্জা ঃ সম্পাদনা সমিতি
প্ৰচ্ছদ লিপি ঃ শ্ৰীকমলাকান্ত ডেকা

সম্পাদনা সমিতি

মুখ্য উপদেষ্টা ঃ শ্ৰীবিনন্দ কুমাৰ শইকীয়া, বিধায়ক, ছিপাঝাৰ বিধান সভা সমষ্টি
শ্ৰীদিলীপ কুমাৰ বৰা, আই.এ.এছ, উপায়ুক্ত, দৰং
উপদেষ্টা ঃ শ্ৰীপংকজ কুমাৰ ডেকা, এ.চি.এছ., অতিৰিক্ত উপায়ুক্ত, দৰং
শ্ৰীঅমৰজ্যোতি নাথ, চক্ৰ বিষয়া, পাথৰিঘাট ৰাজহ চক্ৰ
মিচেছ জোৱাহিৰা তাবাচ্ছুম, ভাৰপ্ৰাপ্ত বিদ্যালয়সমূহৰ পৰিদৰ্শক, দৰং জিলা সংমণ্ডল
শ্ৰীমণিমালা গগৈ, তথ্য আৰু জনসংযোগ বিষয়া, দৰং
শ্ৰীকুলেন্দ্ৰ নাথ ডেকা, প্ৰাক্তন অধ্যক্ষ, পাথৰিঘাট উচ্চতৰ মাধ্যমিক বিদ্যালয়
শ্ৰীপদ্ম কুমাৰ দাস, প্ৰাক্তন প্ৰধান শিক্ষক, পাথৰিঘাট উচ্চ মাধ্যমিক বিদ্যালয়
সভাপতি ঃ শ্ৰীকমলাকান্ত ডেকা
সম্পাদক ঃ শ্ৰীঅখিল ৰঞ্জন ভট্ট
সহযোগী সম্পাদক ঃ মঃ মোস্তাক হুছেইন
সদস্য ঃ শ্ৰীসংৰাম ডেকা
শ্ৰীসত্যবান ডেকা
শ্ৰীপাৰুল শৰ্মা

ছপা ঃ এন.জি. প্ৰিণ্টাৰ্চ, ছিপাঝাৰ, দৰং - ৬০০৩৫৬৯৩৮৮

ঘোষণা ঃ এই স্মৃতিগ্ৰন্থত সন্নিবিষ্ট প্ৰবন্ধসমূহত প্ৰতিফলিত মতামতসমূহ লেখকসকলৰ নিজা।
এই মতামতসমূহে গ্ৰন্থখনৰ সম্পাদক অথবা প্ৰকাশক তথা চৰকাৰৰ মতাদৰ্শ প্ৰতিফলিত নকৰে।

শ্ৰদ্ধাঞ্জলি

খাজনা বৃদ্ধিৰ বিৰুদ্ধে প্ৰতিবাদ কৰিবলৈ গৈ ১৮৯৪ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ২৮ জানুৱাৰীত
ব্ৰিটিছৰ গুলীত পথৰুঘাটত প্ৰাণ বলিদান দিয়া
মৰণ বিজয়ী কৃষক শ্বহীদসকলৰ সোঁৱৰণত
আন্তৰিক শ্ৰদ্ধাৰ্ঘ্য নিবেদন কৰা হ'ল।

পথৰুঘাট ৰণৰ অমৰ কৃষক শ্বহীদৰ সাহস আৰু ত্যাগেৰে
প্ৰদীপ্ত বন্তিগছিয়ে পোহৰৰ পথ দেখুৱাব
দিনৰ পিছত দিন...
কালৰ পিছত কাল...

স্মৃতিগ্ৰন্থ সম্পাদনা সমিতি

সৰ্বানন্দ সোণোৱাল

মুখ্যমন্ত্ৰী, অসম
গুৱাহাটী

দিছপুৰ
২৩-০১-২০২১

শুভেচ্ছাবাণী

দৰং জিলা প্ৰশাসনৰ উদ্যোগত অহা ২৮ জানুৱাৰীত পথৰুঘাটত কৃষক শ্বহীদ দিৱস পালন কৰাৰ বাবে প্ৰস্তুতি চলাইছে বুলি জানিবলৈ পাই মই অতিশয় আনন্দিত হৈছো। কৃষক শ্বহীদৰ ত্যাগ আৰু স্বদেশ প্ৰেমৰ বিভিন্ন দিশ আলোকপাত কৰি এখন স্মৃতিগ্ৰন্থ প্ৰকাশৰ বাবে যো-জা কৰাটো প্ৰশংসনীয়।

ভাৰতৰ স্বাধীনতা সংগ্ৰামৰ ইতিহাসত পথৰুঘাটৰ ৰণ এক স্মৰণীয় অধ্যায়। কৃষকসকলৰ এই ৰণ আছিল ব্ৰিটিছৰ কু-শাসনৰ বিৰুদ্ধে এক বিদ্ৰোহ। কৃষকৰ প্ৰতিবাদী সত্তাই প্ৰমাণ কৰিছিল আমাৰ কৃষক সমাজৰ শক্তি আৰু সামৰ্থ্য। শোষণ আৰু বঞ্চনাৰ জীৱন্ত দলিল, ত্যাগ আৰু দুৰন্ত সাহসৰ প্ৰতিভূ পথৰুঘাটৰ ৰণ সমন্বয়ৰো এক জলন্ত নিদৰ্শন। এই বিপ্লৱে দিয়া চেতনাই ভাৰতৰ স্বাধীনতা সংগ্ৰামক বিশেষ মাত্ৰা প্ৰদান কৰিছিল। পথৰুঘাটৰ কৃষক বিদ্ৰোহ স্বাধীনতাকামী কৃষকৰ এক মুক্ত আৰু স্বতঃস্ফূৰ্ত প্ৰকাশ আছিল। স্বদেশৰ হকে প্ৰাণ ত্যাগ কৰা নিৰীহ কৃষকসকল দেশপ্ৰেমৰ উজ্জ্বল নিদৰ্শন দেখুৱাই থৈ গৈছে। এই শ্বহীদসকলৰ দেশ প্ৰেমৰ আদৰ্শ চিৰস্মৰণীয় হৈ থাকিব। আমাৰ নতুন প্ৰজন্মই কৃষক শ্বহীদসকলৰ ত্যাগ আৰু দেশ প্ৰেমৰ আদৰ্শৰে আগুৱাই যাব লাগিব। আশা কৰোঁ, কৃষক শ্বহীদ দিৱস উদ্‌যাপনে আমাক সকলোকে স্বদেশ প্ৰেমৰ ভাৱধাৰাৰে আগুৱাই যোৱাৰ বাবে প্ৰেৰণা যোগাব।

মই কৃষক শ্বহীদ দিৱস পালনৰ সকলো কাৰ্যসূচীৰে সফলতা কামনা কৰাৰ লগতে প্ৰকাশ পাবলগীয়া স্মৃতিগ্ৰন্থখন সকলোতে সমাদৃত হ'ব বুলি আশা কৰিলোঁ।

(সৰ্বানন্দ সোণোৱাল)

ডঃ হিমন্ত বিশ্ব শৰ্মা, এল.এল.বি.
মন্ত্ৰী, অসম

বিত্ত, স্বাস্থ্য আৰু পৰিয়াল কল্যাণ, শিক্ষা,
ৰূপান্তৰণ আৰু উন্নয়ন, লোক নিৰ্মাণ বিভাগ

সত্যমেব জয়তে

শুভেচ্ছাবাণী

ঐতিহাসিক পথৰুঘাটৰ ৰণৰ শ্বহীদ কৃষকসকললৈ শ্ৰদ্ধাঞ্জলি জ্ঞাপনৰ উদ্দেশ্যে অহা ২৮ জানুৱাৰী, ২০২১ ইং তাৰিখে পাথৰিঘাটত কৃষক শ্বহীদ দিৱসৰ আয়োজন কৰা হৈছে বুলি জানিবলৈ পাই অতিকৈ আনন্দিত হৈছো। এই উপলক্ষে এখনি স্মৰণিকাও প্ৰকাশ পাব বুলি জানি সুখী হৈছো।

১৮৯৪ চনৰ পথৰুঘাটৰ ৰণ অকল অসমৰেই নহয়, সমগ্ৰ দেশৰ ইতিহাসৰেই এক স্বৰ্ণিল অধ্যায়। পথৰুঘাটৰ কৃষক বিদ্ৰোহ আছিল বিদেশী শাসকৰ অন্যায় আচৰণ, শোষণ আদিৰ বিৰুদ্ধে কৃষকে কৰা সাহসী প্ৰতিবাদৰ উজ্জ্বল চানেকী। বিদেশী শাসকৰ শোষণৰ বিৰুদ্ধে তৃণমূল পৰ্যায়ৰ লোকক ব্যাপকভাৱে সচেতন কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল এই পথৰুঘাটৰ ৰণে। আশা ৰাখিছো এই দিৱস উদ্‌যাপনে কৃষক শ্বহীদসকলৰ সেই অমৰগাঁথা আকৌ এবাৰ সোঁৱৰাই দিয়াৰ লগতে সকলোকে দেশপ্ৰেমৰ ভাৱধাৰাৰে উদ্বুদ্ধ কৰিবলৈ সক্ষম হ'ব।

কৃষক শ্বহীদ দিৱসৰ সকলো কাৰ্যসূচীৰ সফলতা কামনা কৰাৰ লগতে শ্বহীদ কৃষকসকললৈ মোৰ সশ্ৰদ্ধ প্ৰণাম তথা শ্ৰদ্ধাঞ্জলি জ্ঞাপন কৰিলো।

(ডঃ হিমন্ত বিশ্ব শৰ্মা)

ই-ব্লক, তৃতীয় মহলা, জনতা ভৱন, দিছপুৰ, গুৱাহাটী- ৭৮১০০৬ (অসম)
দূৰভাষ নং ঃ (০৩৬১) ২২৩৭৩১৫, ফেক্স ঃ ০৩৬১-২২৩৭০১২
ই-মেইল ঃ himantab@hotmail.com/ himantabsarmaoffice@gmail.com

Atul Bora
Minister
Agriculture, Horticulture &
Food Processing, Aminal Husbandry
& Veterinary

সত্যমেব জয়তে

GOVERNMENT OF ASSAM

শুভেচ্ছাবাণী

দৰঙৰ ঐতিহাসিক পথৰুঘাটত ১৮৯৪ চনৰ ২৮ জানুৱাৰীত মৃত্যুবৰণ কৰা কৃষক বীৰ শ্বহীদসকলৰ সশ্ৰদ্ধ সোঁৱৰণত এইবেলিও দৰং জিলা প্ৰশাসনে কৃষক শ্বহীদ দিৱসৰ আয়োজন কৰাৰ বাতৰি পাই আনন্দিত হৈছো।

পথৰুঘাটৰ অমৰ কৃষক ছহিদসকলৰ পুণ্য স্মৃতিত গভীৰ শ্ৰদ্ধাঞ্জলি নিবেদন কৰিছো। কৃষক বীৰ শ্বহীদসকল আমাৰ বাবে আদৰ্শৰ অক্ষয় বন্তি। সেই সকল শ্বহীদে সাহসেৰে ব্ৰিটিছৰ বিৰুদ্ধে প্ৰতিবাদ কৰি যি প্ৰেৰণা আমাক দি থৈ গ'ল সেয়া সঁচাকৈয়ে তাৎপৰ্যপূৰ্ণ।

অহা ২৮ জানুৱাৰী তাৰিখে পাথৰিঘাটত অনুষ্ঠিত হ'বলগীয়া উক্ত কৃষক শ্বহীদ দিৱসৰ সকলো কাৰ্যসূচীৰ সৰ্বতোপ্ৰকাৰৰ সফলতা কামনা কৰিছো। এই অনুষ্ঠানটিৰ জৰিয়তে কৃষক বীৰসকলক শ্ৰদ্ধাৰ্ঘ্য নিবেদন কৰাত নিশ্চয় আমি সফল কাম হ'ম হক।

সংহতি আৰু সমন্বয়ৰ তীৰ্থ পথৰুঘাটৰ কৃষক শ্বহীদ দিৱসৰ পৱিত্ৰ দিনত আটাইলৈকে আন্তৰিক শ্ৰদ্ধা জ্ঞাপন কৰিছো আৰু দিৱসৰ লগত সংগতি ৰাখি প্ৰকাশ কৰিবলগীয়া স্মৃতিগ্ৰন্থৰ প্ৰতিও আন্তৰিক শুভেচ্ছা জনালো।

২৩ জানুৱাৰী, ২০২১

(অতুল বৰা)

DILIP SAIKIA
Member of Parliament
(Lok Sabha)
Mangaldoi - Assam

MEMBER :
• Standing Committee on Petroleum & Natural Gas
• Consultative Committee on Commerce and Industry

সত্যমেব জয়তে

82, South Avenue, New Delhi - 110 011
Telefax : 011-23011035
Mobile : +91-9101910213, 9435102073
E-mail : saikia.dilip@sansad.nic.in

Ward No.9, Bhebarghat M.B. Road,
PO-Mangaldoi, PS-Mangaldoi-784125
Dist. Darrang. Assam
E-mail : dilipvcnyks@gmail.com

শুভেচ্ছাবাণী

১৮৯৪ চনৰ ২৮ জানুৱাৰীত ব্ৰিটিছৰ অন্যায় খাজনা তোষণৰ প্ৰতিবাদকল্পে দৰঙৰ ঐতিহ্যমণ্ডিত পথৰুঘাটত প্ৰাণ বিসৰ্জন দিয়া সাতকুৰি কৃষক বীৰ শ্বহীদৰ পূত-পৱিত্ৰ সোঁৱৰণত অহা ২৮ জানুৱাৰীত বিগত বৰ্ষসমূহৰ দৰে এইবাৰো দৰং জিলা প্ৰশাসনে কৃষক শ্বহীদ দিৱস আয়োজন কৰা অনুষ্ঠানৰ ইতিমধ্যে বাতৰি পাইছো। নিৰস্ত্ৰ কৃষকসকলে ব্ৰিটিছৰ বন্দুকৰ গুলীকো ভয় নকৰি সাহসেৰে যি প্ৰতিবাদ গঢ়ি তুলিছিল, সেয়া ভাৰত বুৰঞ্জীৰ এক আলোক-উজ্জ্বল অধ্যায়।

কৃষক বিদ্ৰোহেৰে খ্যাত পথৰুঘাট এফালে কৃষক ৰাইজৰ প্ৰতিবাদী কণ্ঠৰ স্বৰ্ণ স্বাক্ষৰ আৰু আনফালে ই সংহতি আৰু সমন্বয়ৰো উজ্জ্বল চানেকি। সেইসকল অমৰ কৃষক শ্বহীদ আমাৰ বাবে সদায় অন্তহীন প্ৰেৰণাৰ উৎস। কৃষক শ্বহীদ দিৱসৰ পৱিত্ৰ ক্ষণত শ্বহীদসকলক গভীৰ শ্ৰদ্ধাৰে স্মৰণ কৰিছো।

কৃষক শ্বহীদ দিৱসৰ প্ৰতিটো কাৰ্যসূচীৰে সৰ্বাংগীণ সাফল্য কামনা কৰাৰ লগতে দিৱসৰ লগত সংগতি ৰাখি প্ৰকাশ কৰিবলগীয়া স্মৃতিগ্ৰন্থখনিৰ জৰিয়তে দৰংবাসী ৰাইজলৈ আন্তৰিক শুভেচ্ছা জ্ঞাপন কৰিছোঁ।

(দিলীপ শইকীয়া)
২৩ জানুৱাৰী, ২০২১

বিনন্দ কুমাৰ শইকীয়া
বিধায়ক, ছিপাঝাৰ বিধান সভা সমষ্টি

সত্যমেৱ জয়তে

আৱাস নং -ডি-৪
পুৰণি বিধায়ক নিৱেশ, দিছপুৰ, অসম
ই-মেইলঃ binandasaikia@sify.com

শুভেচ্ছাবাণী

কৃষক বিদ্ৰোহেৰে ধন্য পথৰুঘাট ভাৰতৰ স্বাধীনতা সংগ্ৰামৰ আৰম্ভণি পৰ্বৰ এটিৰ গৌৰৱোজ্জ্বল অধ্যায়। বৃটিছৰ অন্যায় খাজনা বৃদ্ধিৰ প্ৰতিবাদ কৰি ১৮৯৪ চনৰ ২৮ জানুৱাৰীত পথৰুঘাটত প্ৰাণ বলিদান দিয়া সাতকুৰি হিন্দু-মুছলমান কৃষক বীৰ শ্বহীদৰ পবিত্ৰ সোঁৱৰণত এইবেলিও চৰকাৰীভাৱে দৰং জিলা প্ৰশাসনৰ উদ্যোগত ঐতিহাসিক পাথৰিঘাটত অহা ২৭ আৰু ২৮ জানুৱাৰীত দুদিনীয়া বিস্তৃত কাৰ্যক্ৰমণিকাৰে কৃষক শ্বহীদ দিৱসৰ আয়োজন কৰা হৈছে। এই কথাত ব্যক্তিগতভাৱে মই অতিকৈ আনন্দ আৰু গৌৰৱবোধ কৰিছো। এয়া পথৰুঘাটৰ ঐতিহ্য সচেতনসকলৰ বাবেই নহয়; ৰাজ্যবাসীৰ বাবেই ইয়ে আশাৰ বতৰা বহন কৰিছে। দীৰ্ঘদিন ধৰি পথৰুঘাটৰ ৰণৰ ঘটনাক ৰাষ্ট্ৰীয় প্ৰেক্ষাপটত উপযুক্ত স্থান দিয়াৰ বাবে আমি যথেষ্ট চিন্তা-চৰ্চা আৰু উদ্যোগ হাতত লৈ আহিছো। পথৰুঘাটৰ ৰণৰ শতবাৰ্ষিকী (১৯৯৪) অনুষ্ঠানতো আমি নিজে আগভাগ লৈ ভাৰতৰ সুপ্ৰসিদ্ধ সাংবাদিক কুলদীপ নায়াৰদেৱক আমন্ত্ৰণ জনাই পথৰুঘাটক ইতিহাসত যোগ্যস্থান দিবলৈ চেষ্টা কৰিছিলো। পৰৱৰ্তী সময়তো ৰাজনীতিত যোগদান কৰিও পথৰুঘাটৰ ৰণৰ উপযুক্ত মূল্যায়নৰ লগতে বৃহত্তৰ পথৰুঘাটৰ উন্নয়ন কল্পে যৎপৰোনাস্তি পদক্ষেপ গ্ৰহণ কৰিছো। পথৰুঘটীয়া ৰাইজৰ আগত এই বিষয়ে বহলাই কোৱা নিষ্প্ৰয়োজন।

পৰিবৰ্তনৰ প্ৰত্যাশাৰে অসমৰ জনতাই জাতি, মাটি আৰু ভেটিৰ স্বাৰ্থত শাসনাধিষ্ঠিত কৰা মাননীয় শ্ৰীসৰ্বানন্দ সোণোৱালদেৱৰ নেতৃত্বাধীন মিত্ৰজোটৰ চৰকাৰে শাসন ভাৰ হাতত লৈয়ে পথৰুঘাটৰ ৰণৰ ঘটনাক যথেষ্ট গুৰুত্ব সহকাৰে যিদৰে গ্ৰহণ কৰিছে সেয়া যথাৰ্থতে তাৎপৰ্যপূৰ্ণ। পথৰুঘাটৰ কৃষক শ্বহীদৰ সমাধি ক্ষেত্ৰ নিৰ্মাণৰ আধৰুৱা সপোন পূৰোৱাৰ ক্ষেত্ৰত ৰাজ্যৰ পৰিবৰ্তনকামী চৰকাৰে যি দূৰদৰ্শিতাৰে কাৰ্যব্যৱস্থা হাতত লৈছে সেয়া নিশ্চয় প্ৰশংসনীয়। পথৰুঘাটক পৰ্যটনৰ মানচিত্ৰত অন্তৰ্ভুক্ত কৰিবলৈ হ'লে আৰু কেতবোৰ অভিলাষী আঁচনি ৰূপায়ণৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগিব। সমাধি ক্ষেত্ৰক বিস্তৃত আৰু দৃষ্টিনন্দন ৰূপত গঢ়ি তোলাৰ লগতে পথৰুঘাট সম্পৰ্কীয় ভিন্ন ভাষাৰ গ্ৰন্থৰ উপৰি স্থাপত্য-ভাস্কৰ্যৰ ব্যৱস্থা হাতত ল'ব লাগিব। সুখৰ বিষয় যে পথৰুঘাটত পৰ্যটকৰ বাবে কলা-কৃষ্টিৰ এটি আপুৰুগীয়া সংগ্ৰহালয় স্থাপনৰ কাম ইতিমধ্যে শুভাৰম্ভণি হৈছে। তাৰোপৰি এইবেলি মাননীয় মুখ্যমন্ত্ৰী শ্ৰীযুত সৰ্বানন্দ সোণোৱালদেৱে পাথৰিঘাটত সংহত প্ৰশিক্ষণ আৰু দক্ষতা বিকাশ কেন্দ্ৰ শুভ উদ্বোধন কৰিব। আনহাতে পাথৰিঘাট উচ্চতৰ মাধ্যমিক বিদ্যালয়ৰ আন্তঃগাঁঠনিৰ লগতে চৌহদত ৰাজহুৱা সেৱা কেন্দ্ৰ, পাথৰিঘাট পৰিদৰ্শন বঙলাৰ নৱ ৰূপত উন্নীতকৰণ আদি বিশেষভাৱে পথৰুঘাটৰ বাবে উল্লেখনীয় দিশ। পথৰুঘাট অঞ্চলটোৰ অন্যান্য দিশবোৰৰ উপৰি কৃষি ব্যৱস্থাৰ উন্নয়ন সাধনৰ বাবে বিশেষ কাৰ্য আঁচনি ৰূপায়ণ কৰি সাতকুৰি মৃত্যুঞ্জয়ী কৃষক শ্বহীদৰ সপোন বাস্তবায়িত কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হৈছে। ২০১৭ বৰ্ষৰ পিছত পথৰুঘাটত মুখ্যমন্ত্ৰী মহোদয়ে কৃষক শ্বহীদ দিৱসত এইবেলি ভাগলোৱাটো বিশেষভাৱে অঞ্চলটোৰ বাবে গুৰুত্বপূৰ্ণ বিবেচিত হৈছে। আমি আশা কৰিম কৃষকৰ শোণিতসিক্ত পথৰুঘাটক আমি নৰূপত সজাই তুলিব পাৰিম।

আজি কৃষক শ্বহীদ দিৱসৰ পবিত্ৰ মুহূৰ্তত উন্নতশিৰে বুকুত গুলী পাতি মৃত্যুবৰণ কৰা কৃষক শ্বহীদসকলৰ পুণ্য স্মৃতিত শ্ৰদ্ধাঞ্জলি নিবেদন কৰিছো। কৃষক শ্বহীদ দিৱস উপলক্ষে সংশ্লিষ্ট সকলোলৈ আন্তৰিক শুভকামনা জনাইছো আৰু দিৱসৰ লগত সংগতি ৰাখি প্ৰকাশিতব্য স্মৃতিগ্ৰন্থৰ প্ৰতিও শুভেচ্ছা জ্ঞাপন কৰিছো।

(বিনন্দ কুমাৰ শইকীয়া)
২৩ জানুৱাৰী ২০২১

GURUJYOTI DAS
MLA, Assam
67 No. Mangaldai LAC
Vill. : Bor Arreng, P.O. : Howly Mohanpur
P.S. : Mangaldai, Dist. : Darrang
Pin : 784529

সত্যমেৱ জয়তে

Phone : 98643 30900
gurujyotidas@gmail.com
Qr. 57, Old MLA Hostel
Dispur, Guwahati-5, Assam

শুভেচ্ছাবাণী

'১২৭ সংখ্যক কৃষক শ্বহীদ দিৱস'ত সকলো কৃষক শ্বহীদলৈ মোৰ সশ্ৰদ্ধ প্ৰণিপাত জনালোঁ।

১৮৫৭ চনৰ চিপাহী বিদ্ৰোহ, ১৯১৯ চনৰ জালিৱানাৱালাবাগৰ হত্যাকাণ্ড ভাৰতৰ স্বাধীনতা আন্দোলনৰ ইতিহাসত সোণালী আখৰেৰে লিপিবদ্ধ। চিপাহী বিদ্ৰোহৰ পিছতে ১৮৯৪ চনত অন্য এখন কৃষক বিদ্ৰোহে সেই সময়ৰ স্বাধীনতা আন্দোলনলৈ নমাত্ৰা প্ৰদান কৰিছিল। সেই সময়ত মিডিয়াৰ বহুল প্ৰচাৰ নথকাৰ বাবে মানুহৰ মুখে মুখে 'ডলিৰ পুৰাণ' ৰূপে এই বিষয়ে প্ৰচাৰ হৈছিল। কলিকতাস্থিত অমৃতবাজাৰ পত্ৰিকাকে ধৰি নগণ্য সংখ্যক বাতৰি কাকততহে এই বিষয়ে প্ৰচাৰ হৈছিল। সেয়া আছিল দৰং জিলাৰ পথৰুঘাটস্থিত 'কৃষক বিদ্ৰোহ বা 'পথৰুঘাটৰ ৰণ'। জালিৱানাৱালাবাগৰ হত্যাকাণ্ডৰ দৰেই পথৰুঘাটৰ ৰণৰো বহুল প্ৰচাৰৰ প্ৰয়োজনৰ বাবেই অসমৰ মাননীয় মুখ্যমন্ত্ৰী শ্ৰীযুত সৰ্বানন্দ সোণোৱালদেৱৰ নেতৃত্বত অসম চৰকাৰৰ দ্বাৰা কৃষক শ্বহীদ দিৱস আড়ম্বৰপূৰ্ণভাৱে পতাতো যথেষ্ট ইতিবাচক খবৰ।

সাতকুৰি শ্বহীদ আৰু ডেৰশতকৈয়ো অধিক লোক আঘাতপ্ৰাপ্ত হোৱা পথৰুঘাটৰ ৰণৰ স্মৃতিত চৰকাৰীভাৱে আয়োজিত "১২৭ সংখ্যক কৃষক শ্বহীদ দিৱস'ৰ সফলতাৰ বাবে মোৰ শুভকামনা জনালোঁ। ইয়াৰ সৈতে সংগতি ৰাখি প্ৰকাশ পাবলগা স্মৃতিগ্ৰন্থ "পথৰুঘাট'ত পথৰুঘাটৰ তথ্যসম্বলিত ইতিহাস প্ৰকাশ পাব বুলি আশা কৰিলোঁ।

২৫ জানুৱাৰী, ২০২১

(গুৰুজ্যোতি দাস)

Shri Akash Deep, IAS
Commissioner & Secretary to Govt. of Assam
& **Director** of Agriculture, Assam
Khanapara, Guwahati - 22

Phone : 0361-2332215 (O)
Mobile : 94739 94664
e-mail : agri-dept@nic.in

সত্যমেৱ জয়তে

শুভেচ্ছাবাণী

১৮৯৪ চনৰ ২৮ জানুৱাৰীত দৰং জিলাৰ পথৰুঘাটত ব্ৰিটিছৰ খাজনা বৃদ্ধিৰ বিৰুদ্ধে প্ৰতিবাদ কৰিবলৈ গৈ প্ৰাণ আহুতি দিয়া সাতকুৰি অমৰ বীৰ শ্বহীদৰ পবিত্ৰ স্মৃতিত বিগত বৰ্ষবোৰৰ দৰে এইবেলিও দৰং জিলা প্ৰশাসনে কৃষক শ্বহীদ দিৱসৰ আয়োজন কৰা বুলি জানিব পাৰি সুখী হৈছো। ইয়াৰ লগতে সংগতি ৰাখি এখনি স্মৃতিগ্ৰন্থ প্ৰকাশৰ প্ৰস্তুতি চলোৱা বুলি জানিব পাৰিছো। স্মৃতিগ্ৰন্থখনিত সন্নিৱিষ্ট ৰচনাৰাজিয়ে আমাৰ উঠি অহা প্ৰজন্মক দেশ প্ৰেমৰ ভাৱনাৰে উদ্বেলিত কৰিব বুলি বিশ্বাস কৰো।

কৃষক শ্বহীদ দিৱসৰ সৈতে জড়িত কৃষি বিভাগ আৰু জিলা প্ৰশাসনৰ সমূহ বিষয়া-কৰ্মচাৰীৰ লগতে আঞ্চলিক ৰাইজলৈ মই আন্তৰিক শ্ৰদ্ধা আৰু শুভেচ্ছা জনালোঁ। মই কৃষক শ্বহীদ দিৱস অনুষ্ঠানৰ সফলতা কামনা কৰিলোঁ।

২৪ জানুৱাৰী, ২০২১

(আকাশ দীপ)

Dilip Kumar Borah, IAS
Deputy Commissioner & DM
Darrang, Mangaldai, Assam

Ph. No. 03713-222135 (O)
222138 (R)
94350-54171 (Mob)
Email : dcdarrang@gmail.com
borah.dilipkumar1@gmail.com

সত্যমেৱ জয়তে

অসম চৰকাৰ

উপায়ুক্তৰ কাৰ্যালয়

দৰং ঃ মঙলদৈ

শুভেচ্ছাবাণী

ঐতিহাসিক পথৰুঘাট ৰণত প্ৰাণ বলিদান দিয়া কৃষক শ্বহীদসকলৰ পবিত্ৰ স্মৃতিত দৰং জিলা প্ৰশাসনৰ উদ্যোগত পথৰুঘাটৰ কৃষক শ্বহীদ সমাধি ক্ষেত্ৰত অহা ২৭ আৰু ২৮ জানুৱাৰী তাৰিখে কৃষক শ্বহীদ দিৱস উদ্‌যাপনৰ আয়োজন কৰা হৈছে। অনুষ্ঠানৰ সকলো কাৰ্যসূচীতে দৰংবাসী ৰাইজৰ সহায়-সহযোগিতা আৰু উপস্থিতি কামনা কৰিছো। আশা কৰোঁ সকলোৰে সহায়-সহযোগত অনুষ্ঠানটি সাফল্যমণ্ডিত হ'ব।

কৃষক শ্বহীদ দিৱসৰ লগত সংগতি ৰাখি এখনি স্মৃতিগ্ৰন্থ প্ৰকাশৰো ব্যৱস্থা কৰা হৈছে। স্মৃতিগ্ৰন্থখনিয়ে পথৰুঘাট ৰণৰ দলিল হিচাপে ভূমিকা গ্ৰহণ কৰাৰ লগতে কৃষক শ্বহীদসকলক যথাৰ্থভাৱে শ্ৰদ্ধা জনোৱাত সফলকাম হ'ব বুলি আশা কৰি আন্তৰিক শুভেচ্ছা জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

(দিলীপ কুমাৰ বৰা)
উপায়ুক্ত
দৰং ঃ মঙলদৈ

সম্পাদকীয়...

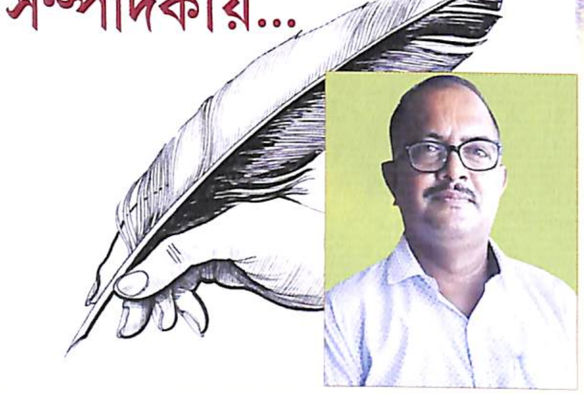

সেয়া আছিল ১৮৯৪ চনৰ ২৮ জানুৱাৰী। সিদিনা পথৰুঘাটত কৃষকৰ প্ৰতিবাদে ধাৰণ কৰিছিল ভয়ংকৰ ৰূপ। ব্ৰিটিছৰ খাজনা বৃদ্ধিৰ বিৰুদ্ধে হিন্দু-মুছলমানে একতাৰ মধুমন্ত্ৰ জপি দেখুৱাইছিল সাহস আৰু স্বাধীনতা প্ৰেম, উৰুৱাইছিল ঐক্য-সম্প্ৰীতিৰ সোণালী নিচান। ১৮৯৪ চনৰ ২৮ জানুৱাৰীত সাতকুৰি কৃষক শ্বহীদে আত্মোৎসৰ্গৰ ইতিহাস ৰচনা কৰা বীৰভূমি পথৰুঘাট। এই পথৰুঘাটৰ ৰণ বা কৃষক বিদ্ৰোহ যুগ যুগ ধৰি মানুহৰ মনত জাতীয় চেতনাৰ দিশত অন্তহীন প্ৰেৰণাৰ উৎস হৈ আহিছে। পথৰুঘাটৰ ৰণৰ ঘটনাই মানসপটত যি সুগভীৰ ছাপ বহুৱাই আহিছে তাৰ ফলতেই গীত-পদ, কবিতা, উপন্যাস আদিতো পথৰুঘাটে হৃদয়সংবেদী ৰূপত বাঙ্ময় ৰূপ লাভ কৰিছে। ইতিহাস চৰ্চাকাৰীসকলেও পথৰুঘাটত ব্ৰিটিছক অৰ্থনৈতিক শোষণৰ বিৰুদ্ধে সৃষ্ট বিদ্ৰোহক যথেষ্ট গুৰুত্ব দি ইতিহাসত যথোপযুক্ত স্থান প্ৰদানৰ পদক্ষেপ গ্ৰহণ কৰিছে। আনহাতে পাঠ্যপুথিতো পথৰুঘাটৰ কৃষক বিদ্ৰোহে শেহতীয়াভাৱে হ'লেও স্থান লাভ কৰাটো নিশ্চিতৰূপে আদৰণীয়। সাহিত্যৰ মাধ্যম ৰূপে নৰোত্তম ৰচিত 'দলিপুৰাণ'কে ধৰি ভালেমান নিৰ্মিতিয়ে যেনেদৰে পথৰুঘাটক উদ্ভাসিত কৰে; তেনেকৈ ইতিহাসৰ এটি গুৰুত্বপূৰ্ণ অধ্যায়ৰূপে পথৰুঘাটে গৌৰৱৰ দাবী কৰিব পাৰে।

পথৰুঘাটৰ ৰণে চাওঁতে চাওঁতে ইতিমধ্যে ছকুৰিৰো অধিক বছৰ অতিক্ৰম কৰিলে। বছৰৰ হিচাপত এই সময় বহু দীঘলীয়া। এই দীঘলীয়া সময়ত ইতিহাসপ্ৰসিদ্ধ পথৰুঘাটৰ ঘটনাই যি স্বীকৃতি লাভ কৰিব লাগিছিল, পথৰুঘাটে যি ৰূপ-ৰং লাভ কৰিব লাগিছিল সেয়া হৈ নুঠিল। বিশেষকৈ ভাৰতৰ স্বাধীনতাৰ পিছত জাতীয় চৰকাৰৰ দিনত স্বাধীনতা সংগ্ৰামতো বিশেষ প্ৰেৰণা যোগোৱা পথৰুঘাটৰ ৰণে যি স্বীকৃতি পাব লাগিছিল সেয়াও সুদূৰ পৰাহত হৈ থাকিল। পথৰুঘাট বা দৰংবাসী ৰাইজে ৰণৰ ঘটনাৰ যথাযথ স্থানপ্ৰাপ্তিৰ বাবে দীৰ্ঘদিনে কৃষক শ্বহীদ দিৱস অনুষ্ঠিত কৰি চৰকাৰৰ দৃষ্টিগোচৰ কৰি আহিছে। এইক্ষেত্ৰত সদৌ অসম ছাত্ৰ সন্থাই লোৱা ভূমিকাও বিশেষভাৱে স্মৰণযোগ্য। অৱশ্যে ৰাইজে অনুষ্ঠিত কৰি অহা শ্বহীদ দিৱসত সময়ে সময়ে চৰকাৰেও সহযোগিতাৰ হাত প্ৰসাৰিত কৰি পথৰুঘাটক গুৰুত্ব যে দিছে তাক অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰি। বিগত ২০১৭ চনত মাননীয় মুখ্যমন্ত্ৰী শ্ৰীযুত সৰ্বানন্দ সোণোৱাল নেতৃত্বাধীন চৰকাৰে পথৰুঘাটৰ ৰণৰ ঘটনাক যথেষ্ট গুৰুত্ব সহকাৰে গ্ৰহণ কৰি চৰকাৰী পৃষ্ঠপোষকতাত জিলা প্ৰশাসনৰ উদ্যোগত প্ৰথমবাৰৰ বাবে পথৰুঘাটৰ ৰণৰ স্মৃতিত কৃষক শ্বহীদ দিৱস পালন কৰাৰ যি মহতোমহীয়ান পদক্ষেপ গ্ৰহণ কৰিছিল - সেয়া নিশ্চিতভাৱে আদৰণীয় আৰু আশাপ্ৰদও। এক কথাত ক'বলৈ গ'লে এয়া আছিল পথৰুঘাট ৰণৰ প্ৰতি প্ৰথম চৰকাৰী স্বীকৃতি। এইবেলিও মুখ্যমন্ত্ৰী মাননীয় শ্ৰীসৰ্বানন্দ সোণোৱাল মহোদয়ে পথৰুঘাটৰ কৃষক ছহিদ দিৱসত অংশগ্ৰহণ কৰিব। আমি আশা কৰিম - পথৰুঘাটৰ উন্নয়নৰ ক্ষেত্ৰত এই বছৰৰ শ্বহীদ দিৱসে বিশেষত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিব। সম্প্ৰতি পথৰুঘাটত কৃষক প্ৰশিক্ষণ আৰু দক্ষতা বিকাশ কেন্দ্ৰৰ লগতে শুভাৰম্ভ হোৱা সংগ্ৰহালয়ে পথৰুঘাটৰ উন্নয়নৰ ক্ষেত্ৰত গুৰুত্বপূৰ্ণ অধ্যায় হিচাপে সূচিত হ'ব। পথৰুঘাটক পৰ্যটন ক্ষেত্ৰ হিচাপে গঢ় দিয়া, দৃশ্য-শ্ৰব্য মাধ্যমত দৰ্শনাৰ্থীৰ আগত পথৰুঘাটৰ ৰণৰ ঘটনা প্ৰদৰ্শনৰ ব্যৱস্থা কৰা, ৰাষ্ট্ৰীয় আলোচনা চক্ৰ অনুষ্ঠিত কৰা, কৃষকৰ উন্নতিৰ বাবে ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰা আদিৰ দিশত সুদূৰপ্ৰসাৰী আৰু কাৰ্যকৰী পদক্ষেপ ক্ষিপ্ৰতাৰে হাতত ল'ব লাগিব। আমি দৃঢ়ভাৱে আশাবাদী - পথৰুঘাটে আহি থকা দিনত নতুন আয়তন লাভ কৰি ৰাষ্ট্ৰীয় প্ৰেক্ষাপটতো উজলি উঠিব।

কৃষক শ্বহীদ দিৱস উপলক্ষে দৰং জিলা প্ৰশাসনে অহা ২৭ আৰু ২৮ জানুৱাৰীত দুদিনীয়া কাৰ্যসূচীৰে পথৰুঘাটত (আজিৰ পাথৰিঘাট) কৰা আয়োজনৰ অংশ স্বৰূপে এখনি স্মৃতিগ্ৰন্থ প্ৰকাশৰো পৰিকল্পনা হাতত লৈ আমাৰ দৰে অকিঞ্চনক সম্পাদকৰ দায়িত্ব প্ৰদান কৰিছে। নিজৰ সীমাবদ্ধতাৰ কথা জানিও এই দায়িত্ব মূৰ পাতি কামত আগবাঢ়িছো। স্মৃতিগ্ৰন্থ সম্পাদনাৰ ক্ষেত্ৰত স্মৃতিগ্ৰন্থ উপ-সমিতিৰ মুখ্য উপদেষ্টাদ্বয় ক্ৰমে স্থানীয় বিধায়ক মাননীয় শ্ৰীবিনন্দ কুমাৰ শইকীয়া আৰু দৰঙৰ উপায়ুক্ত মাননীয় শ্ৰীদিলীপ কুমাৰ বৰাৰ লগতে অতিৰিক্ত উপায়ুক্ত মাননীয় শ্ৰীপংকজ কুমাৰ ডেকা, পাথৰিঘাট ৰাজহ চক্ৰৰ চক্ৰ বিষয়া মাননীয় শ্ৰীঅমৰজ্যোতি নাথ, দৰং সংমণ্ডলৰ বিদ্যালয়ৰ সমূহৰ পৰিদৰ্শক (ভাৰপ্ৰাপ্ত) মাননীয়া জোৱাহিৰা তাবাচ্ছুম, জিলা তথ্য আৰু জনসংযোগ বিষয়া মাননীয়া শ্ৰীমণিমালা গগৈ সমন্বিতে সংশ্লিষ্ট চৰকাৰী বিষয়া তথা উদ্‌যাপন সমিতিৰ কৰ্মকৰ্তাসকললৈ আন্তৰিক ধন্যবাদ জ্ঞাপন কৰিলো। স্মৃতিগ্ৰন্থ সম্পাদনা সমিতিৰ সভাপতি মাননীয় শ্ৰীকমলাকান্ত ডেকাদেৱে স্মৃতিগ্ৰন্থ পৰিকল্পনাৰ লগতে সম্পাদনাৰ ক্ষেত্ৰত কায়-মনো-বাক্যে যথেষ্ট পৰিশ্ৰম কৰি আমাক কৃতাৰ্থ কৰিছে। সেইদৰে সমিতিৰ সহযোগী সম্পাদক ভাতৃপ্ৰতিম মঃ মোস্তাক হুছেইনে স্মৃতিগ্ৰন্থৰ কামত যথেষ্ট সহযোগিতা আগবঢ়াইছে। ইয়াৰ লগতে সম্পাদনা সমিতিৰ অন্যান্য সদস্যসকলৰ সহযোগিতাও স্মৰণীয়। আটাইলৈকে আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিছো। খুব কম সময়ৰ ভিতৰতে স্মৃতিগ্ৰন্থ ছপোৱাৰ দায়িত্ব লৈ আমাক সকাহ দিয়া বাবে এন.জি. প্ৰিণ্টাৰ্চৰ স্বত্বাধিকাৰী মঃ ইক্ৰামুল মজিদ সমন্বিতে কৰ্মকৰ্তাসকলৰ শলাগ ল'লো। পুনৰ বিনম্ৰতাৰে কওঁ - অতি খৰখেদাকৈ স্মৃতিগ্ৰন্থখনৰ কাম কৰিব লগা হোৱা হেতুকে অনেক ক্ষেত্ৰত ভুল-ভ্ৰান্তি থাকিব পাৰে। তাৰ বাবে ক্ষমা মাগিছো।

২৩ জানুৱাৰী, ২০২১

(অখিলৰঞ্জন ভট্ট)

স্মৃতিগ্ৰন্থ

পথৰুঘাটৰ

পাতে পাতে...

- অসমৰ ঔপনিৱেশিক শাসন আৰু ভূমি-সম্পৰ্ক
  - ➢ ঘটেশ্বৰ বৰুৱা/১৪
- ঊনবিংশ শতিকাৰ কৃষক বিদ্ৰোহৰ পটভূমিত পথৰুঘাটৰ ৰণ
  - ➢ কমলাকান্ত ডেকা/১৮
- দৰঙৰ সামগ্ৰিক ইতিহাস প্ৰণয়নত পথৰুঘাট অঞ্চলৰ ঐতিহাসিক সমলৰ প্ৰাসংগিকতা
  - ➢ ড° নগেন্দ্ৰ নাথ শৰ্মা/২৩
- দলিপুৰাণৰ পদ/২৯
- পথৰুঘাটৰ ঐতিহাসিক সমল
  - ➢ সুনীল কুমাৰ গোস্বামী/৩০
- পথৰুঘাটৰ অম্লান ঐতিহ্য
  - ➢ হৰেণ ডেকা/৩২
- Peasants Uprising of 1894 A Neglected Part of Indian History
  - ➢ Dr. Amulya Kalita/৩৫
- Advent of Peasant Movement of Patharughat And Consequences
  - ➢ Dr. Lokeswar Nath/৪১
- 127 years of Krishak Vidroh at Pothorughat
  - ➢ Bhargab Kumar Das/৪৩
- ঐতিহাসিক পথৰুঘাট আৰু কৃষক বিদ্ৰোহ
  - ➢ আবুল হুছেইন/৪৫
- অসমৰ জালিয়ানৱালাবাগ পথৰুঘাট (১৮৯৪)
  - ➢ ড° ৰামচন্দ্ৰ ডেকা/৪৮
- পথৰুঘাটৰ ৰণ ঃ ইতিহাসৰ এখিলা স্বৰ্ণখচিত পাত
  - ➢ মুকুট ৰাজ শৰ্মা/৫০
- অ' গানৰ পথৰুঘাট
  - ➢ ৰচনা ঃ ড° বিৰিঞ্চি কুমাৰ মেধি
  - সুৰ ঃ কুশল হাজৰিকা, ছিপাঝাৰ/৫২
- ইতিহাসৰ এখিলা পাত
  - ➢ সংৰাম ডেকা/৫২
- GLIMPES OF AGRICULTURE IN DARRANG DISTRICT
  - ➢ Uddhab Ch. Deka/৫৩

অন্যান্য

- পথৰুঘাট ৰণৰ মৃত্যুঞ্জয়ী শ্বহীদসকল/৫৮
- Assam Secretariat Proceeding/৫৯
- VARIOUS MANAGEMENT COMMITTEE OF KRISHAK SWAHID DIVAS : 2021/৬৪
- কৃষক শ্বহীদ দিৱস উদ্‌যাপন সমিতি (২০২১)ত স্থানীয় প্ৰতিনিধিৰ অন্তৰ্ভুক্তিৰে গঠিত সমিতিসমূহৰ কাৰ্যকৰ্তাৰ নাম তালিকা/৬৭

অসমৰ ঔপনিৱেশিক শাসন আৰু ভূমি-সম্পৰ্ক

॥ ঘটেশ্বৰ বৰুৱা ॥

প্ৰস্তাৱনা ঃ হব্‌চন (Hobson)-ৰ মতে—যেতিয়া কোনো এখন দেশৰ কিছুমান লোকে নিজৰ দেশৰ নাগৰিকত্ব অক্ষুণ্ণ ৰাখি আন দেশৰ খালী ঠাইত নাইবা পাতল জনবসতি অঞ্চলত বাস কৰি সেই দেশত তেওঁলোকৰ নিয়ন্ত্ৰণ চলোৱাৰ অধিকাৰ লাভ কৰে, তেতিয়া এই বিদেশীসকলে বাস কৰা সেই দেশখনক তেওঁলোকৰ উপনিৱেশ বোলে। উপনিৱেশ প্ৰতিষ্ঠাৰ এই পদ্ধতি বা ব্যৱস্থাকে উপনিৱেশবাদ বোলা হয়। এনেকৈ অহা বিদেশীসকলে প্ৰথমতে তেওঁলোকৰ শাসন প্ৰতিষ্ঠা কৰি বিভিন্ন অঞ্চল জয় কৰি সাম্ৰাজ্য প্ৰতিষ্ঠাৰ চেষ্টা কৰে। এই লোকসকলে তেওঁলোকৰ কৃষ্টি-সভ্যতা এই নতুন অঞ্চলসমূহত অৰ্থাৎ উপনিৱেশসমূহত প্ৰচাৰ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰে। এইদৰেই উপনিৱেশবাদৰ পৰা সাম্ৰাজ্যবাদৰ সৃষ্টি হয়। ভাৰতত ব্যৱসায় কৰিবলৈ অহা ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীয়ে ভাৰতীয় ৰজা-মহাৰজাসকলৰ দুৰ্বলতা আৰু অ-দূৰদৰ্শিতাৰ সুযোগ লৈ কুটনীতি আৰু যুদ্ধ জয়ৰ জৰিয়তে ভাৰতত এখন সাম্ৰাজ্য প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ সমৰ্থ হৈছিল। তেওঁলোকৰ ঔপনিৱেশিক শাসনৰ সময়ত ভাৰতীয় কৃষি, উদ্যোগ, বেহা-বেপাৰ আদিৰ ওপৰত বিৰূপ প্ৰতিক্ৰিয়াৰ সৃষ্টি হৈছিল। ড° হীৰেন গোহাঁইৰ ভাষাৰেই ক'ব পাৰি—"আমি যাক ঔপনিৱেশিকতাবাদ বুলি কওঁ সি হ'ল পুঁজিবাদী ব্যৱস্থাৰ বিকাশৰ এটা পৰ্যায়ৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ দিশ। পুঁজিবাদৰ শীতল, অমানুষিক, যুক্তিবাদী হিচাপ-নিকাচেৰে এনে অধিকৃত দেশৰ সকলো সম্পদৰ সমীক্ষা আৰু তালিকা প্ৰস্তুত কৰা আৰু ছলে-বলে-কৌশলে মালিক ৰাষ্ট্ৰৰ পুঁজিবাদী শাসকশ্ৰেণীৰ লাভৰ বাবে এইবোৰ একান্তভাৱে দখল কৰা তাৰ প্ৰধান কাৰ্যবিধি। এনে এক ঔপনিৱেশিক ব্যৱস্থাই ভূমি, বননি আৰু আনকি বিভিন্ন জলাধাৰ আৰু জলাশয়ৰ ওপৰত প্ৰাথমিক মালিকানা স্থাপন কৰি জনসাধাৰণক নিশ্চিত দাৰিদ্ৰ আৰু অৱক্ষয়ৰ পিনে ঠেলি দিলে।"

ঔপনিৱেশিক শাসন ঃ ১৮২৬ চনত ইয়াণ্ডাবু চুক্তিৰ পাছত অসম ব্ৰিটিছৰ তলতীয়া হয়। তেতিয়াৰ পৰাই লাহে লাহে সমগ্ৰ অসমত ব্ৰিটিছ ঔপনিৱেশিক শাসন আৰম্ভ হয়। বংগৰ ৰংপুৰ জিলাত বেসামৰিক আয়ুক্ত ডেভিড স্কট চাহাবক (১৭৮৬-১৮১১) পোনপ্ৰথমে অসমৰ প্ৰশাসনিক দায়িত্ব দিয়া হৈছিল। তেওঁ ইংৰাজ ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ গৱৰ্ণৰ জেনেৰেলৰ প্ৰতিনিধি হিচাবে কাৰ্যভাৰ গ্ৰহণ কৰিছিল। উজনি অসমৰ প্ৰশাসনত তেওঁক সহায় কৰিছিল সহকাৰী বিষয়া কেপ্টেইন হোৱাইট স্কটে। এই প্ৰশাসন ব্যৱস্থাটো যোৰহাটৰ ৰংপুৰৰ পৰা চলোৱা হৈছিল। ইফালে মিঃ মিথিউজক নামনি অসমত এজন আয়ুক্ত হিচাবে নিয়োগ কৰা হৈছিল। তেওঁ এজন সহকৰ্মীৰ সহায়ত গুৱাহাটীৰপৰা প্ৰশাসনীয় ব্যৱস্থা চলাইছিল।

১৮৩১ চনত ডেভিড স্কট চাহাবৰ মৃত্যুৰ পাছত অস্থায়ীভাৱে ক্ৰেক্‌'ফট চাহাবক উত্তৰ-পূব সীমান্তৰ গৱৰ্ণৰ জেনেৰেলৰ প্ৰতিনিধি হিচাপে নিযুক্তি দিয়া হয়। ১৮৩২ চনৰ এপ্ৰিল মাহত থমাছ কেম্বেল ৰবাৰ্টছনক উত্তৰ-পূব সীমান্তৰ গৱৰ্ণৰ জেনেৰেল আৰু অসমৰ কমিচনাৰ ৰূপে নিযুক্তি দিয়া হয়। তেওঁৰ পৰামৰ্শ অনুসৰি ১৮৩৩ চনৰ মাৰ্চ মাহত ধনশিৰি নদীৰ পশ্চিমৰ ৰাজ্যখণ্ড পাঁচখন জিলাত বিভক্ত কৰা হয়। এই জিলা পাঁচখন হ'ল উত্তৰ-পূব ৰংপুৰ বা গোৱালপাৰা, কামৰূপ, নামনি অসম, মধ্য অসম আৰু বিশ্বনাথ। প্ৰতিখন জিলাৰ প্ৰশাসনৰ দায়িত্ব একোজন "Principal Assistant to the Commissioner" পদবীৰ ইউৰোপীয় বিষয়াৰ হাতত অৰ্পণ কৰা হৈছিল। মাহিলি ১০০০ টকা দৰমহা পোৱা এই বিষয়াসকল আছিল একেধাৰে জিলাখনৰ কালেক্টৰ আৰু বিচাৰক। ৰবাৰ্টছন চাহাবে ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানী কৰ্তৃপক্ষৰ নিৰ্দেশ অনুসৰি ১৮৩৩ চনৰ ২ মাৰ্চত পুৰন্দৰ সিংহক বছৰি ৫০,০০০ টকা কৰ আদায় দিয়াৰ চৰ্তত উজনি অসমৰ স্বৰ্গদেউ হিচাবে পুনৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল। এই চুক্তি মৰ্মে ১৮৩৩ চনৰ ২৪

এপ্ৰিলত পুৰন্দৰ সিংহই উজনি অসমত শাসনভাৰ গ্ৰহণ কৰে।

১৯৩৪ চনৰ জানুৱাৰীত অসম আৰু ৰংপুৰৰ বাবে উত্তৰ-পূৱ আয়ুক্ত আৰু গৱৰ্ণৰ জেনেৰেলৰ প্ৰতিনিধিৰে এক নতুন পদবীৰ সৃষ্টি কৰা হয়। ১৮৩৪ চনৰ এপ্ৰিল মাহত জেনকিনচে টি.টি. ৰবাৰ্টছনৰ পৰা কাৰ্যভাৰ গ্ৰহণ কৰে। তেওঁ ১৮৩৮ চনত ৰবাৰ্টছনে গঠন কৰা জিলাসমূহ পুনৰ গঠন কৰে। এই জিলাসমূহ আৰু ইয়াৰ সদৰ ঠাইসমূহ হ'ল— গোৱালপাৰা সদৰ গোৱালপাৰা (পিছত ধুবুৰী), কামৰূপ সদৰ গুৱাহাটী, নগাঁও সদৰ নগাঁও, দৰং সদৰ মঙলদৈ (পিছত তেজপুৰ)। ১৮৩৮ চনৰ ১৬ চেপ্তেম্বৰত উজনি অসমক ৰজা পুৰন্দৰ সিংহৰ অকৰ্মণ্যতাৰ বাবে পুনৰ ব্ৰিটিছ সাম্ৰাজ্যৰ লগত চামিল কৰা হয়। এই অঞ্চলটোক প্ৰশাসনৰ সুবিধাৰ বাবে দুখন জিলাত ভাগ কৰা হয়। জিলা দুখন হ'ল শিৱসাগৰ আৰু লক্ষীমপুৰ। জিলা দুখনৰ সদৰ যথাক্ৰমে যোৰহাট আৰু লক্ষীমপুৰ। এনেকৈ প্ৰশাসনিক জটিলতা দূৰ কৰাৰ বাবে আৰু চীফ্ কমিচনাৰক সহায় কৰাৰ বাবে জেম্‌চ মেথি নামৰ বিষয়াজনক অসমত ডেপুটি কমিচনাৰ হিচাবে নিযুক্তি দিয়া হয়। তদুপৰি জিলা প্ৰশাসনৰ মুৰব্বীজনৰ সহায়ৰ বাবে ১৮৩৩ চনত একাদিক্ৰমে সহকাৰী কমিচনাৰ, কনিষ্ঠ সহকাৰী কমিচনাৰ, সদৰামিন আৰু মুন্সিফ পদ সৃষ্টি কৰা হয়। এই বিষয়াসকল মূলতঃ ইউৰোপীয় আছিল যদিও ১৮৫০ চনত আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনে উপ-সহকাৰী বিষয়াৰ পদ লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল।

আহোমৰ অসমতকৈ ঔপনিৱেশিক শাসনৰ সময়ছোৱাত অসমৰ ভৌগোলিক পৰিসীমা যথেষ্ট বহল আছিল। ইয়াত ৰংপুৰ আৰু গোৱালপাৰাৰ লগতে পিছলৈ উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ আন সকলো ব্ৰিটিছ অধিকৃত অঞ্চলক অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছিল। ১৮৫৪ চনৰ ভাৰত শাসন আইনৰ অধীনত আৰু ১৮৭৪ চনৰ ৬ ফেব্ৰুৱাৰীৰ ঘোষণা অনুসৰি অসমক মুখ্য আয়ুক্ত (Chief Commissioner) এজনৰ শাসনাধীন কৰা হয়। এই ঘোষণা অনুসৰি অসমৰ চাৰিসীমাৰ অন্তৰ্গত তলত উল্লেখ কৰা জিলা আৰু অঞ্চলসমূহ অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হয়। এই জিলা আৰু অঞ্চলসমূহ হ'ল—গোৱালপাৰা, কামৰূপ, দৰং, নগাঁও, শিৱসাগৰ, লক্ষীমপুৰ কাছাৰ, গাৰোপাহাৰ, খাছী আৰু জয়ন্তীয়া পাহাৰ আৰু নগা পাহাৰ। ১৮৭৪ চনৰ ১২ চেপ্তেম্বৰৰ ঘোষণা অনুসৰি পিছত চিলেট, ১৮৯৫ চনৰ ৬ চেপ্তেম্বৰৰ ঘোষণা অনুসৰি উত্তৰ লুচাই পাহাৰ আৰু ১৮৯৮ চনৰ ১ এপ্ৰিলৰ ঘোষণা অনুসৰি দক্ষিণ লুচাই পাহাৰক অসমৰ লগত চামিল কৰা হয়। ব্ৰিটিছসকলৰ শাসনৰ সুবিধাৰ বাবে এনে বৃহৎ প্ৰশাসনিক গোট গঠন কৰা হৈছিল। একে উদ্দেশ্যেৰে ১৯০৫ চনত লৰ্ড কাৰ্জনৰ দিনত বংগ বিভাজন কৰি পূব-বংগৰ লগত অসমক চামিল কৰা হৈছিল। এই ব্যৱস্থা ১৯১২ চনলৈ চলাৰ পিছত ১৯১২ চনৰ পৰা ১৯২১ চনলৈ অসমক মুখ্য আয়ুক্তৰ শাসনাধীন কৰা হয়। উল্লেখযোগ্য যে ১৯২১ চনত অসমক ৰাজ্যপাল এজনৰ অধীনত প্ৰদেশৰ মৰ্যাদা প্ৰদান কৰা হয় আৰু ৰাজধানী পতা হয় শ্বিলঙত। তেতিয়া অসমৰ প্ৰথম মুখ্য আয়ুক্ত আছিল আৰ. এইচ. কিটিং (১৮৭৪-৭৮)। ১৯২১ চনৰ পৰা অসমত এজন গৱৰ্ণৰ অথবা ৰাজ্যপাল নিযুক্ত হয়। অসমৰ প্ৰথম ৰাজ্যপাল আছিল এন. ডি. বীটসন বেল। ব্ৰিটিছ শাসনৰ শেষৰজন গৱৰ্ণৰ আছিল এ.চি.ক্লো (১৯৪৬-৪৭)।

১৯২১ চনত ১৯১৯ চনৰ ভাৰত শাসন আইন অনুসৰি দ্বি-শাসন ব্যৱস্থাৰ অন্তৰ্গত ৰাজ্যপাল এজনৰ শাসনাধীন হয়। সেই ব্যৱস্থা অনুসৰি ৰাজ্যপালক বিধায়িনী ব্যৱস্থাত সহায় কৰাৰ বাবে এখন 'বিধায়িনী পৰিষদ' (Legislative Council) আছিল। পৰিষদখনত মুঠতে ৫৩ জন সদস্যৰ ব্যৱস্থা আছিল। এই সদস্যকেইজনৰ ভিতৰত ইউৰোপীয় সদস্য আৰু ভাৰতীয় সদস্য আছিল। ইউৰোপীয় সদস্যসকলৰ ভিতৰত গোটটোৰ সভাপতিজন, এজন কাউন্সিলৰ, তিনিজন মনোনীত চৰকাৰী সদস্য, দুজন মনোনীত অৰ্ধ-চৰকাৰী আৰু ছয়জন নিৰ্বাচিত সদস্য আছিল। এই ছয়জন সদস্যক বাণিজ্যিক গোট উদ্যোগপতি, চাহ বাগিচাৰ মালিক আদিকে ধৰি সমাজৰ ধনীক শ্ৰেণীটোৰপৰা নিৰ্বাচিত কৰা হৈছিল।

ভাৰতীয় সদস্যসকলৰ গোটটোৰ মাজত এজন কাউন্সিলৰ, সাতজন মনোনীত অনা-চৰকাৰী সদস্য আৰু বত্ৰিশজন নিৰ্ধাৰিত কাউন্সিলৰ আছিল। এওঁলোকক সুৰমা আৰু ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাৰ লগতে হিন্দু আৰু মুছলমান সম্প্ৰদায় দুটাৰ মাজৰপৰা সমানে ভাগ কৰি দিয়াৰ ব্যৱস্থা আছিল।

এই দ্বি-শাসন ব্যৱস্থাত দুই ধৰণৰ বিষয় অন্তৰ্ভুক্ত হৈছিল—(১) সংৰক্ষিত বিষয়সমূহ (Reserved Subjects)

আৰু (২) স্থানান্তৰিত বিষয়সমূহ (Transferred Subjects)। সংৰক্ষিত বিষয়সমূহৰ ভিতৰত বিত্ত, প্ৰতিৰক্ষা, ন্যায়পালিকা আদি এই বিষয়বোৰ ৰাজ্যপালে এখন কাৰ্যবাহী পৰিষদৰ মাজেৰে নিয়ন্ত্ৰণ কৰিছিল। আনহাতে স্থানান্তৰিত বিষয়সমূহৰ ভিতৰত জনস্বাস্থ্য, স্থানীয় স্বায়ত্ব শাসন, শিক্ষা, কৃষি আদি—এই বিষয়সমূহ ৰাজ্যপালে প্ৰাদেশিক বিধান পৰিষদৰ নিৰ্বাচিত সদস্যসকলৰ মাজৰপৰা নিযুক্তিপ্ৰাপ্ত মন্ত্ৰীসকলৰ সহযোগত পৰিচালনা কৰিছিল। অসমত এনে ধৰণৰ শাসন ব্যৱস্থা ১৯৩৬ চনলৈকে চলিছিল।

১৯৩৫ চনৰ ভাৰত শাসন আইন অনুসৰি অসমত ৰাজ্যপালৰ লগতে দুই সদনীয় বিধান মণ্ডলৰ ব্যৱস্থা কৰা হয়—উচ্চ সদন আৰু নিম্ন সদন। উচ্চ সদন আছিল বিধান পৰিষদ আৰু নিম্ন সদন আছিল বিধান সভা। বিধান পৰিষদ চাহ মালিক আৰু আন ব্যৱসায়ীসকলৰ হেঁচাত চৰকাৰে এই শ্ৰেণীটোৰ প্ৰতিনিধিবৰ্গক লৈ গঠিত কৰে। বিধান সভা বা নিম্ন সদনত মুঠ ১০৮ জন নিৰ্বাচিত সদস্যৰ ব্যৱস্থা আছিল।

১৯৩৫ চনৰ ভাৰত শাসন আইন অনুসৰি গোটেই ভাৰতবৰ্ষতে সাধাৰণ নিৰ্বাচন অনুষ্ঠিত হৈছিল। অসমত ভাৰতীয় জাতীয় কংগ্ৰেছে বিধান সভাত মুঠতে ৩৩ খন আসন লাভ কৰি প্ৰধান ৰাজনৈতিক দল হিচাবে পৰিগণিত হয়। কিন্তু দলটোৱে সংযুক্ত চৰকাৰ গঠন কৰিবলৈ মন নকৰাৰ বাবে চাৰ চাদুল্লাৰ নেতৃত্বত 'অসম উপত্যকা মুছলিম পাৰ্টি'য়ে আন আন ইউৰোপীয়, জনজাতীয় আৰু নিৰ্দলীয় সদস্যৰ সমৰ্থনত প্ৰথম প্ৰাদেশিক চৰকাৰ গঠন কৰে। পিছত তেওঁ 'মুছলিম লীগ'ত যোগদান কৰে। তেওঁৰ চৰকাৰখনে ১৯৩৮ চনৰ ৪ ফেব্ৰুৱাৰীত পদত্যাগ কৰে। ঠিক পিছৰ দিনাখনে চাদুল্লাই পুনৰ দ্বিতীয়খন মন্ত্ৰীসভা গঠন কৰে যদিও বিভিন্ন কাৰণত পদত্যাগ কৰিবলৈ বাধ্য হয়। ফলস্বৰূপে ১৯৩৮ চনৰ ১৯ চেপ্তেম্বৰত গোপীনাথ বৰদলৈয়ে ভাৰতীয় জাতীয় কংগ্ৰেছ নেতৃত্বাধীন সংযুক্ত চৰকাৰ গঠন কৰে। এই চৰকাৰখন ১৯৩৯ চনৰ ১৫ চেপ্তেম্বৰত পতন হয়। পিছত পুনৰ চাদুল্লাই সংযুক্ত চৰকাৰ গঠন কৰিছিল। এই চৰকাৰখনেও ১৯৪১ চনৰ ১২ ডিচেম্বৰত পদত্যাগ কৰে যদিও ৰাজ্যপালে পুনৰ ১৯৪২ চনৰ ২৫ চনৰ আগষ্টত চাদুল্লাক মন্ত্ৰীসভা গঠনৰ বাবে অনুমতি দিয়ে। এই চৰকাৰখন ১৯৪৫ চনৰ ২৩ মাৰ্চলৈ কাৰ্যনিৰ্বাহ কৰি পুনৰ বৰদলৈৰ সমৰ্থনত ১ অক্টোবৰলৈ বৰ্তি থাকে। লীগ চৰকাৰক সমৰ্থন দিয়াৰ বাবে অসম প্ৰদেশ কংগ্ৰেছ সমিতিৰ সভাপতি মহম্মদ তৈয়াবুল্লাৰ লগত গোপীনাথ বৰদলৈৰ মত পাৰ্থক্য ঘটিছিল। অৱশ্যে ১৯৪৬ চনৰ ফেব্ৰুৱাৰীত অনুষ্ঠিত হ'বলগীয়া সাধাৰণ নিৰ্বাচনলৈ চাদুল্লা মন্ত্ৰীসভাক কাৰ্যনিৰ্বাহ কৰাৰ বাবে ৰাজ্যপালে অনুৰোধ কৰে। ঔপনিৱেশিক তথা ব্ৰিটিছ শাসনৰ অন্তিম নিৰ্বাচনত অৰ্থাৎ ১৯৪৬ চনৰ নিৰ্বাচনত বিধান সভাৰ ১০৮ খন আসনৰ ভিতৰত অসম কংগ্ৰেছে ৫০ খন আসন লাভ কৰি সংযুক্ত চৰকাৰ গঠন কৰিছিল।

ভূমি সম্পৰ্ক ঃ

১৮২৬ চনৰ ইয়াণ্ডাবু সন্ধিৰ পাছত যেতিয়া ইংৰাজে অসমৰ শাসনভাৰ গ্ৰহণ কৰে তেতিয়া অসমৰ আৰ্থ-সামাজিক ব্যৱস্থা ভগ্নপ্ৰায় আছিল। বিশেষকৈ মানৰ অত্যাচাৰ, আহোমসকলৰ মাজত পাৰস্পৰিক বৈৰিতা আদিৰ ফলস্বৰূপে গাঁও-চহৰ বিলাক একপ্ৰকাৰ উদং হৈ আছিল। সেইবাবে ইংৰাজ শাসনৰ প্ৰথম অৱস্থাত অস্থায়ীভাৱে পুৰণি অসমৰ ৰাজহ ব্যৱস্থাকে গ্ৰহণ কৰিছিল যদিও আহোমৰ অবৈজ্ঞানিক আৰু উদাৰ নীতিৰ লগত ইংৰাজ শাসকে সহমত পোষণ নকৰিলে। প্ৰথমে আহোমৰ পাইক ব্যৱস্থাৰ ঠাইত ব্ৰিটিছে ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাৰ সকলো কেইখন জিলাতে ৰায়তৱাৰী ব্যৱস্থাৰ প্ৰচলন কৰে। অৱশ্যে বংগৰ দৰে গোৱালপাৰা জিলাত জমিদাৰী ব্যৱস্থা চলি থকা বাবে এই জিলাখন ৰায়তৱাৰী ব্যৱস্থাৰপৰা বাহিৰত ৰখা হয়।

বিশেষকৈ ১৮২৮ চনৰ পৰা ১৮৪০ চনলৈ এই ১৪ বছৰ অসমৰ বিভিন্ন ঠাই ভূমি আৰু ৰাজহ সম্পৰ্কৰ ক্ষেত্ৰত ব্ৰিটিছে কিছুমান নীতি আৰু পদ্ধতি গঢ়ি তোলে আৰু এইটোৱেই ৰায়তৱাৰী বন্দৱস্তিৰ মূল। ১৮৪০ চনৰ পৰা ১৮৭০ চনলৈ এই ৩০ বছৰীয়া কালছোৱাৰ ভিতৰত ব্যাপক হাৰত অসমত এই ভূমিনীতি প্ৰবৰ্তিত হয়। ব্ৰিটিছৰ ভূমিনীতি আছিল কৃষক প্ৰজাৰ ওপৰত শোষণৰ নামান্তৰ মাত্ৰ। কাৰণ প্ৰথমতে ঔপনিৱেশিক শোষণৰ সুবিধাৰ বাবে দেশৰ বৃহৎ অংশত ভূমিৰ জৰীপ আৰু অস্থায়ী আৰু স্থায়ী পত্তনৰ জৰিয়তে কৃষিৰ উন্নতি ঘটোৱা হৈছিল, যাতে অধিক সংখ্যক কৃষক প্ৰজাৰপৰা বেছি পৰিমাণৰ ৰাজহ আদায় কৰিব পৰা যায়। দ্বিতীয়তে আছিল থলুৱালোকৰ সহায়ত প্ৰশাসন আৰু ৰাজহ সংগ্ৰহৰ ব্যৱস্থা গঢ়ি তোলা আৰু কৰ-কাটল

বৰোৱাৰ বাট মুকলি কৰা। ইতিমধ্যে ব্ৰিটিছে অসমৰ বুকুত চাহ বাগিচা পতাৰ প্ৰস্তুতি আৰম্ভ কৰিছে। সেই বাবেই ইংৰাজ ঔপনিৱেশিক চাহ খেতিয়কসকলৰ স্বাৰ্থত দেশৰ ভূমি আৰু ৰাজহনীতি পৰিচালনা কৰাৰ ব্যৱস্থা হ'ল। প্ৰকৃততে ব্ৰিটিছ ঔপনিৱেশিক চৰকাৰে দখল কৰা ৰাজ্যৰ মাটিৰ ওপৰত নিজা অধিকাৰ এৰি প্ৰজাক দিব খোজা নাছিল, অথচ ভূমিৰ পৰা খাজনা আদায় কৰিবলৈকো উৎসুক আছিল। ফলত এক অৰ্থত জমিদাৰসকলো ব্ৰিটিছৰ ৰায়তহে আছিল। কিয়নো সময়মতে খাজনা নিদিয়া জমিদাৰৰ মাটিও কাঢ়ি লৈ আনক দিছিল। যিটোক ৰায়তৱাৰী ব্যৱস্থা বোলা হয়, তাতো ব্যক্তিগত স্বত্বতকৈ চৰকাৰী স্বত্বহে প্ৰবল আছিল। মন কৰিবলগীয়া কথা যে মাটি ভোগ কৰিবলৈ পোৱা পট্টাদাৰসকলক Land owner নুবুলি Land Holder বুলিহে কোৱা হৈছিল।

১৮৪০ চনৰপৰা প্ৰকৃতাৰ্থত অসমত ব্যাপক হাৰত অস্থায়ীভাৱে এটা ঔপনিৱেশিক ভূমিনীতিৰ পত্তন ঘটে। এই নীতি মতে চৰকাৰ দেশৰ সমগ্ৰ ভূমি-সম্পত্তিৰ একচেটিয়া মালিক হ'ল। মাটি ভোগ কৰোঁতাসকলৰ নিয়মিত খাজনা আদায় কৰি থাকিল আৰু ভোগ কৰা মাটি স্থায়ীভাৱে বংশানুক্ৰমে ভোগ কৰিবলৈ আৰু বিক্ৰী হস্তান্তৰ আদি নকৰিবলৈ আইনী অধিকাৰ থাকিল। দৌল, দেৱালয় আদিৰ ইতিপূৰ্বে খাজনামুক্ত বহুত মাটি অৱশ্যে কৰমুক্ত কৰি দৌল-দেৱালয়ৰ হাততে থোৱা হ'ল। এইখিনিতে উল্লেখযোগ্য যে ৰায়তৱাৰী ব্যৱস্থা অনুসৰি ৰাজ্যৰ সকলো ভূমিকে চাৰি ভাগত ভগোৱা হয়—বস্তি, ৰূপিত, বাওতলী আৰু ফৰিঙতি।

ৰাজহ সংগ্ৰহৰ বাবে ব্ৰিটিছে ১৮৩৮ চনত অসমত মৌজাদাৰী ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰে। প্ৰথমতে মৌজাদাৰসকলে কেবা বছৰৰ বাবে আৰু পিছলৈ এক বছৰৰ বাবে ৰাজহ সংগ্ৰহ কৰি ৰাজকোষত জমা কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰিলে। সেই সময়ত কামৰূপত মাটিৰ ৰাজহৰ পৰিমাণ জনবিশেষে আঠ অনাৰ পৰা এটকা বা তিনি টকা পৰ্যন্ত আছিল। ৰূপিত মাটিৰ কৰ আছিল পুৰাই প্ৰতি বছৰি এটকা। দৰঙত ১৮৪১ চনত প্ৰজাই হালে প্ৰতি তিনি টকা কৰ দিছিল।

ব্ৰিটিছে প্ৰায়ে কৰৰ পৰিমাণ বৃদ্ধি কৰাত ৰাইজৰ মনত অসন্তোষৰ সৃষ্টি হৈছিল আৰু সাধাৰণ প্ৰজা কৰৰ বোজাত কোঙা হৈ পৰিছিল। সেয়ে এনে নিষ্পেষণৰ বিৰুদ্ধে স্থানীয়লোক সজাগ হৈছিল। ইতিমধ্যে ১৮৫৭ চনৰ চিপাহী বিদ্ৰোহ আৰু জাতীয় চেতনাৰ বিকাশৰ ফলতো ৰাইজৰ মাজত ব্ৰিটিছ বিৰোধী মনোভাবৰ সৃষ্টি হৈছিল। এনে এক সন্ধিক্ষণতেই ঔপনিৱেশিক অসমত জন্ম হৈছিল ৰাইজমেলসমূহৰ। যি ৰাইজমেলে সাধাৰণ প্ৰজাক একগোট কৰি প্ৰভাৱশালী ব্ৰিটিছ শোষকৰ বিৰুদ্ধে প্ৰতিবাদ কৰিবলৈ সাহস যোগাইছিল। এই ৰাইজমেলসমূহে ব্ৰিটিছৰ ৰাজহনীতিৰ বিৰোধিতা কৰি প্ৰজাক কৰ নিদিবলৈ আহ্বান জনাইছিল। স্থানীয় কেতবোৰ মুখিয়াল লোক যেনে— মাটিৰ গৰাকী, দলৈ, গোহাঁই আদিয়ে ৰাইজমেলৰ নেতৃত্ব লৈ চৰকাৰৰ ৰাজহনীতিৰ প্ৰতিবাদৰ আঁচনি লৈছিল। আনহাতেদি ব্ৰিটিছে বৰ্ধিত ৰাজহ সংগ্ৰহৰ কাম যিকোনো উপায়েৰে সম্পন্ন কৰিবলৈ সিদ্ধান্ত লোৱাত দুয়োপক্ষৰ মাজত এক গুৰুতৰ সংঘাতে দেখা দিছিল। ইয়াৰ ফলত ১৮৬০ চনৰ পৰা ১৯০০ চনলৈকে ঔপনিৱেশিক অসমৰ বিভিন্ন স্থানত যি কৃষক বিদ্ৰোহৰ সূচনা হৈছিল তাৰেই ফলশ্ৰুতি নগাঁৰৰ ফুলগুৰিৰ ধেৱা, ৰঙিয়া, লাচিমা আৰু পথৰুঘাটৰ ৰণ।

মনকৰিবলগীয়া কথা যে ১৮৮৮ চনত প্ৰকাশিত The Assam Land Revenue Manual খনতে অসমৰ ভূমি ৰাজস্ব আইন তথা নীতি-নিয়মক এটা প্ৰণালীবদ্ধ আৰু সু-সংগঠিত ৰূপ দিয়া হয় ঔপনিৱেশিক ৰাষ্ট্ৰৰ প্ৰয়োজন অনুসাৰে। সেয়ে প্ৰাক্‌ঔপনিৱেশিক কালৰ অৰ্থাৎ আহোমৰ ৰাজত্বকালৰ ভূমি ৰাজহ ব্যৱস্থাই প্ৰজাৰ ওপৰত শোষণ নিপীড়ন চলালেও সি তুলনামূলকভাৱে ঔপনিৱেশিক আমোলতকৈ বৈষয়িকভাৱে কম ক্ষতিকাৰক আছিল।●●

সহায়ক গ্ৰন্থ তালিকা ঃ

১) Political History of Assam—Vol-1. Ed. H.K. Barpujari
২) Planter's Raj to Swaraj—Amlalendu Guha
৩) Assam Land and Revenue Regulation, 1886
৪) ইতিহাস চিন্তা—ধ্ৰুৱজ্যোতি বৰা
৫) ভাৰতৰ স্বাধীনতা সংগ্ৰামত অসমৰ অৱদান—সংঘাত আৰু সহযোগিতাৰ ইতিহাস—লক্ষ্মীনাথ তামুলী
৬) জাতিসত্তা আৰু মানৱসত্তা—ড° হীৰেন গোহাঁই
৭) অসমৰ সমাজ আৰু ৰাজনীতি—তপন চি. কলিতা
৮) বুৰঞ্জী (অসম আৰু আধুনিক ভাৰত বুৰঞ্জী)—মৃদুপৱন গোস্বামী আৰু চেনেহী বেগম
৯) আমেৰিকান মিচনেৰীসকল আৰু ঊনবিংশ শতিকাৰ অসম —হেৰম্বকান্ত বৰপূজাৰী

(লেখক টংলা মহাবিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগৰ মুৰব্বী তথা সহযোগী অধ্যাপক)

ঊনবিংশ শতিকাৰ কৃষক বিদ্ৰোহৰ পটভূমিত পথৰুঘাটৰ ৰণ

॥ কমলাকান্ত ডেকা ॥

(এক)

অসমৰ ৰাজনৈতিক ইতিহাসত ঊনবিংশ শতিকাৰ শেষৰ চাৰিটা দশকত সংঘটিত হোৱা 'কৃষক বিদ্ৰোহ'ৰূপে অভিহিত গণ বিক্ষোভৰ ঘটনাৱলীৰ গুৰুত্ব অপৰিসীম। বিশেষকৈ, এই ঘটনাৱলীৰ পৰৱৰ্তী সময়ত সাম্ৰাজ্যবাদী ব্ৰিটিছ প্ৰশাসনৰ বিৰুদ্ধে মূৰ দাঙি উঠা জাতীয়তাবাদী সংগ্ৰামখনৰ উৰ্বৰ ভেটি প্ৰস্তুত কৰাৰ ক্ষেত্ৰত এই লানি গণ বিক্ষোভৰ ভূমিকা অনস্বীকাৰ্য।

ঊনবিংশ শতিকাৰ শেষৰ চাৰিটা দশকত (১৮৬১-১৯০০) নামনি অসমত সংঘটিত হোৱা কৃষক বিদ্ৰোহলানি একে দিনতে সংঘটিত হোৱা নাছিল। উমি উমি জ্বলা জুইৰ দৰে ইয়াৰ এক দীঘলীয়া উৎস সুপ্ত ৰূপত ক্ৰিয়াশীল হৈ আছিল। আহোম ৰাজতন্ত্ৰৰ ভিতৰত গা কৰি উঠা গৃহ-কন্দলৰ ফলস্বৰূপে অৱশ্যম্ভাৱী হৈ পৰা মান-ব্ৰিটিছৰ 'ইয়াণ্ডাবু সন্ধি' (১৮২৬ চনৰ ২৪ ফেব্ৰুৱাৰী) ৰ চুক্তি অনুসৰি অসম ৰাজ্য ব্ৰিটিছ কোম্পানীৰ হাতলৈ যোৱাৰ পিছৰে পৰা অসমত ব্ৰিটিছৰ ঔপনিৱেশিকতাবাদী ৰাজনীতিৰ কুটিল ষড়যন্ত্ৰ বিস্তাৰিত হৈছিল। ফলত অৱধাৰিত ভাৱেই সমগ্ৰ ভাৰতবৰ্ষৰ লগতে অসমতো ৰাজনৈতিক মুনাফা লাভৰ উচ্চাকাংক্ষাৰে সাম্ৰাজ্যবাদৰ হাতোৰা সম্প্ৰসাৰণ কৰা ব্ৰিটিছ প্ৰশাসনৰ বিৰুদ্ধে গণ চেতনা জাগ্ৰত হৈছিল। তাতে কোম্পানীৰ হাতৰ পৰা ব্ৰিটিছ প্ৰশাসনৰ হাতলৈ ক্ষমতা হস্তান্তৰিত হোৱাৰ ফলত (১৮৫৮) ব্ৰিটিছ শিল্প পুঁজিপতিৰ দ্বাৰা নকৈ প্ৰৱৰ্তিত বাণিজ্যিক অৰ্থনীতি আৰু তদ্‌জনিত কেতবোৰ অন্য কাৰণতো গণ অসন্তুষ্টি বৃদ্ধি পাইছিল। ইতিমধ্যে সংঘটিত ১৮৫৭ চনৰ মহা বিদ্ৰোহৰ বিৰাট বিত্তীয় ঘাটি (৩৬ নিযুত) পুৰাবলৈ প্ৰয়োজন হোৱা অতিৰিক্ত পুঁজি সংগ্ৰহৰ অৰ্থে ব্ৰিটিছ প্ৰশাসনে জনসাধাৰণৰ ওপৰত বিধে বিধে কৰ-কাটলৰ বোজা জাপি দিছিল। বিশেষকৈ কৃষি ভূমিৰ ওপৰত বৰ্ধিত কৰ আৰোপ কৰাৰ উদ্দেশ্যে নতুন ভূমি নীতিৰ প্ৰৱৰ্তন আৰু সঘন ভূমি জৰীপৰ ব্যৱস্থা কৰি ভূমিৰ নতুন শ্ৰেণীকৰণৰ দ্বাৰা অত্যধিক কৰৰ বোজা বহন কৰিবলৈ জনসাধাৰণক জোৰ-জুলুম কৰা হৈছিল। কৰৰ বোজা বহন কৰিবলৈ অসমৰ্থ হৈ বহু কৃষকে আনকি অধিক ভূমি আবাদ কৰাৰ স্পৃহাও দমাই ৰাখিছিল।[১] আনহাতে ব্ৰিটিছ প্ৰশাসনে বাণিজ্যিক স্বাৰ্থত মুদ্ৰাৰ প্ৰচলন আৰম্ভ কৰি বিনিময় প্ৰথাৰ লগতে পূৰ্ব প্ৰচলিত পাইক বা গা-খাটনি ব্যৱস্থাৰো বিলোপ সাধন কৰিছিল। ফলস্বৰূপে জনসাধাৰণৰ ওচৰত নতুন সমস্যাই দেখা দিছিল। মুদ্ৰাৰ অপ্ৰচুৰতাৰ হেতু সৰ্বসাধাৰণ কৃষক প্ৰজা নিৰুপায় হৈ পৰিছিল।

ঔপনিৱেশিক ব্ৰিটিছ প্ৰশাসনে অত্যধিক ভূমি ৰাজহ প্ৰৱৰ্তন কৰাৰ উপৰিও জনসাধাৰণৰ ওচৰত লোণ কৰ, নাঙল কৰ, লাইচেন্স কৰ, আদি কৰৰ বোজা জাপি দিছিল আৰু স্থানীয়ভাৱে কানিৰ খেতিৰ ওপৰত নিষেধাজ্ঞা আৰোপ কৰি আমদানিকৃত কানিৰ ব্যৱসায় আৰম্ভ কৰি কৃষক প্ৰজাৰ ওপৰত মাধমাৰ শোধাইছিল। নতুনকৈ আৰম্ভ কৰা চাহ খেতিৰ বাগানলৈ সস্তীয়া শ্ৰমিক গোটোৱাৰ স্বাৰ্থতো কৃষক প্ৰজাৰ ওপৰত এনেদৰে শোষণৰ মাত্ৰা ক্ৰমে বৃদ্ধি কৰি এক প্ৰকাৰ অতীষ্ঠ কৰি তুলিছিল।[২] সাম্ৰাজ্যবাদী ৰাজনৈতিক আগ্ৰাসনত জুৰুলা হোৱা কৃষক প্ৰজা এইবেলি অৰ্থনৈতিক শোষণতো পিষ্ট হৈ প্ৰতিবাদ মুখৰ হৈ উঠিছিল। এনে প্ৰতিবাদৰ বহিঃপ্ৰকাশ ঘটিছিল পোনতে নগাঁও জিলাৰ ফুলগুৰি নামৰ ঠাইত ১৮৬১ চনত; যাক 'ফুলগুৰি ধেৱা' বুলি অভিহিত কৰা যায়। ইয়াৰ পিছত ১৮৬৮-৮৯ চনত ক্ৰমবৰ্ধিত খাজনা আদায়ৰ বিৰুদ্ধে দৰঙৰ পথৰুঘাটত ৰাইজমেলৰ দ্বাৰা সংঘবদ্ধ হৈ কৃষক প্ৰজাই প্ৰতিবাদ সাব্যস্ত কৰিছিল। তদ্‌পৰৱৰ্তী ১৮৯২ চনৰ ডিচেম্বৰ মাহৰ পৰা ১৮৯৪ চনৰ জানুৱাৰীৰ ভিতৰত তদানীন্তন কামৰূপ জিলাৰ বৰমা, বজালী, সৰুক্ষেত্ৰী, ৰঙিয়া, লাচিমা আদি ঠাইত

এই বিদ্ৰোহে ব্যাপক ৰূপ লাভ কৰিছিল। ঘাইকৈ খাজনা শোষণৰ বিৰুদ্ধে, বিক্ষুব্ধ কৃষকৰ বিদ্ৰোহে আটাইতকৈ বিস্ফোৰক ৰূপ পৰিগ্ৰহণ কৰিছিল দৰঙৰ পথৰুঘাটত ১৮৯৪ চনৰ ২৮ জানুৱাৰীত; য'ত সেইদিনা ব্ৰিটিছ প্ৰশাসন আৰু বিদ্ৰোহী কৃষকৰ মাজত সংঘটিত প্ৰত্যক্ষ সংঘৰ্ষত বেচৰকাৰী হিচাপ মতে ১৪০ জন কৃষকৰ মৃত্যু হোৱাৰ লগতে আৰু প্ৰায় ১৫০ জন কৃষক আহত হৈছিল। আনহাতে চৰকাৰী হিচাপ মতে ১৫ জন কৃষক বিদ্ৰোহী নিহত হোৱাৰ লগতে ৩৭ জন কৃষক আহত হৈছিল।[৩]

এই লানি কৃষক বিদ্ৰোহ আছিল স্বতঃস্ফূৰ্ত। ৰাইজমেলৰ নেতৃত্বত কৃষক প্ৰজাই স্বতঃপ্ৰণোদিত হৈ ব্ৰিটিছ প্ৰশাসনৰ বিৰুদ্ধে মাৰ বান্ধি থিয় দিয়া এয়া আছিল মুকলি বিদ্ৰোহ। কোনো ৰাজনৈতিকভাৱে প্ৰশিক্ষিত নেতাৰ নেতৃত্বত এই বিদ্ৰোহ পৰিচালিত হোৱা নাছিল। ইয়াত নাছিল কোনো দীৰ্ঘম্যাদী সুপৰিকল্পনা আৰু আদৰ্শ। তৎকালীন মধ্যবিত্ত শ্ৰেণীটোও এই বিদ্ৰোহৰ পৰা বিৰত আছিল। তেওঁলোকৰ উন্নাসিকতা আৰু অসহযোগিতা এই বিদ্ৰোহলানিৰ ইপ্সিত সফলতা প্ৰাপ্তিৰ ক্ষেত্ৰত অন্তৰায় হৈ উঠিছিল। অনকি এই লানি কৃষক বিদ্ৰোহৰ অৰ্ন্তনিহিত সম্ভাৱনীয়তা পৰৱৰ্তী কালত সঠিক ৰূপত পৰিচালিত নোহোৱাৰ কাৰণো আছিল তদানীন্তন মধ্যবিত্ত শ্ৰেণীৰ সন্দেহজনক ব্ৰিটিছানুগত্য; অথচ ঊনবিংশ শতিকাৰ এই কৃষক বিদ্ৰোহৰ মাজতে লুকাই আছিল অসমীয়া জাতীয়তাবাদৰ উৎস।[৪]

(দুই)

অসমৰ ৰাজনৈতিক ইতিহাস আৰু সামাজিক ৰূপান্তৰৰ গতি-প্ৰকৃতি অধ্যয়নৰ ক্ষেত্ৰত কৃষক বিদ্ৰোহৰ গুৰুত্ব সন্দৰ্ভত সম্প্ৰতি বস্তুনিষ্ঠ অধ্যয়ন-গৱেষণা আৰম্ভ হৈছে। অসমৰ প্ৰগতিশীল সাহিত্য আন্দোলনৰ সৈতে জড়িত এচাম নিষ্ঠাবান বুদ্ধিজীৱী, ইতিহাসবিদে বস্তুনিষ্ঠ গৱেষণাৰে অসমৰ ৰাজনৈতিক ইতিহাসৰ আৰ্থ-সামাজিক পৃষ্ঠভূমিৰ বিশ্লেষণ কৰি ঊনবিংশ শতিকাৰ কৃষক বিদ্ৰোহৰ সন্দৰ্ভত ভালেমান গুৰুত্বপূৰ্ণ তথ্য উদ্‌ঘাটন কৰিছে আৰু সেই তথ্য-পাতিৰ আধাৰত ভাৰতৰ স্বাধীনতা আন্দোলনত কৃষক বিদ্ৰোহীসকলৰ ভূমিকাৰ সদৰ্থক মূল্যায়ন কৰিছে। পঞ্চাশৰ দশকত প্ৰকাশ পোৱা 'প্ৰবাহ' (প্ৰথম প্ৰকাশ ১৯৫৫, সম্পাদনা ঃ কেশৱ মহন্ত আৰু দিলীপ শৰ্মা) আলোচনীত প্ৰবুদ্ধ কুমাৰ ৰায়চৌধুৰীয়ে 'উত্তৰ কামৰূপ আৰু দৰঙৰ কৃষক বিদ্ৰোহ'ৰ বিষয়ে আলোচনা কৰি এই বিষয়ক চৰ্চাৰ বাটকটীয়াৰ দায়িত্ব পালন কৰিছিল।[৫] পিছলৈ অধ্যাপক কেশৱ নাৰায়ণ দত্তই The Landmarks of Freedom Struggle in Assam, Gauhati 1969, বিশিষ্ট বুদ্ধিজীৱী ড° অমলেন্দু গুহই Planter Raj to Swaraj : Freedom Struggle and Electoral Politics in Assam, 1826-1947, New Delhi, 1977; ইতিহাসবিদ ড° ৰমেশ চন্দ্ৰ কলিতাই History of Land Rights in the Brahmaputra Valley under British Rule, Ulupi Publications, Tezpur 1977, A study of the Mass Movements in the Struggle for Freedom in Assam (1857-1942) শীৰ্ষক গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ত দাখিল কৰা Ph. D. Thesis, বা তেওঁৰে 'ভাৰতৰ স্বাধীনতা আন্দোলনত অসমীয়া ছাত্ৰৰ ভূমিকা, ১৮২৬-১৯৪৭ (নলবাৰী ১৯৮৬) আদি গ্ৰন্থত; প্ৰশাসনীয় বিষয়া তথা ইতিহাসবিদ লক্ষ্মীনাথ তামুলীয়ে 'ভাৰতৰ স্বাধীনতা সংগ্ৰামত অসমৰ অৱদান, সংঘাত আৰু সহযোগিতাৰ ইতিহাস, ১৯৮৮ আদি গ্ৰন্থত ঊনবিংশ শতিকাৰ কৃষক বিদ্ৰোহসমূহৰ সামাজিক-অৰ্থনৈতিক দিশৰ পৰা বস্তুনিষ্ঠ বিশ্লেষণ আগবঢ়াইছে। এই ক্ষেত্ৰত অসম চৰকাৰে প্ৰকাশ কৰা The Political History of Assam Vol. 1 আৰু ড° হেৰম্বকান্ত বৰপূজাৰীৰ The Comprehensive History of Assam Vol. V আদি গ্ৰন্থৰো উল্লেখ কৰিব পাৰি যদিও এইবোৰত কৃষক বিদ্ৰোহৰ আৰ্থ-সামাজিক দৃষ্টিকোণতকৈ জাতীয়তাবাদী মুক্তি সংগ্ৰামৰ দৃষ্টিকোণক প্ৰাধান্য দিয়া হৈছে। বুৰঞ্জীবিদ দীনেশ্বৰ শৰ্মাৰ 'পথৰুঘাটৰ ৰণ' বা বেণুধৰ কলিতাৰ 'ফুলগুৰিৰ ধেৱা' আদি গ্ৰন্থতো জাতীয়তাবাদী মুক্তি সংগ্ৰামৰ দৃষ্টিৰেই বিষয়বস্তুৰ গুৰুত্ব প্ৰতিষ্ঠা কৰা হৈছে।[৬]

কৃষক বিদ্ৰোহসমূহৰ গুৰুত্ব যি দৃষ্টিকোণেৰেই বিচাৰ কৰা নহওক কিয়, এইটো অনস্বীকাৰ্য যে অসমৰ ৰাজনৈতিক আৰু সামাজিক ইতিহাসত ইয়াৰ গুৰুত্ব আৰু প্ৰাসংগিকতা দিনে দিনে বৃদ্ধি পাই আহিছে। নিজৰেই দেশৰ মাটি আৰু মানুহৰ নায্য অধিকাৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ গৈ সাম্ৰাজ্যবাদী ব্ৰিটিছৰ নিৰ্বিচাৰ গুলীৰ আগত প্ৰাণাহুতি দিয়া কৃষক বিদ্ৰোহীসকলৰ চৰম ত্যাগৰ কাহিনীয়ে বিদ্ৰোহোত্তৰ কালত, আনকি সাম্প্ৰতিক সময়তো শোষণ-নিপীড়নত জৰ্জৰিত সৰ্বসাধাৰণ ৰাইজক উদ্দীপ্ত কৰি আহিছে। শোষিত আৰু নিপীড়িত মানুহৰ প্ৰেৰণাৰ অম্লান উৎস হৈ থকা কৃষক বিদ্ৰোহৰ ঘটনাৱলী সেইবাবেই শতাধিক বছৰৰ পিছতো প্ৰাসংগিক হৈ আছে। আৰু এই কাৰণতে কৃষক বিদ্ৰোহৰ প্ৰতি তৎকালীন আৰু সাম্প্ৰতিক বিদ্বৎ সমাজৰ দৃষ্টিভংগী আৰু ভূমিকাৰ সন্দৰ্ভতো আলোচনাৰ দুৱাৰ মুকলি হৈছে। এই ক্ষেত্ৰত বাটকটীয়াৰ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰা সকলৰ ভিতৰত ড° ৰমেশ চন্দ্ৰ কলিতা, ড° প্ৰফুল্ল মহন্ত, ড° মনোৰমা শৰ্মা, যতীন্দ্ৰ কুমাৰ বৰগোহাঞিও, অনিল ৰায়চৌধুৰী, লক্ষ্মীনাথ তামুলী আদি বিশিষ্ট ইতিহাসবিদ আৰু বুদ্ধিজীৱীৰ নাম উল্লেখযোগ্য।[H]

তিনি

বৰ্তমান দৰং জিলাৰ পাথৰিঘাট ৰাজহ চক্ৰৰ অন্তৰ্গত 'পথৰুঘাট' এখনি ইতিহাস প্ৰসিদ্ধ ঠাই। দৰং জিলাৰ সদৰ মঙলদৈ নগৰৰ পৰা ১৬ কিলোমিটাৰ পশ্চিমে অৱস্থিত এই ঠাইখন ব্ৰিটিছসকলৰ শাসনকালত ১৮৯৪ চনৰ ২৮ জানুৱাৰীত কৃষক বিদ্ৰোহৰ পৰিণতিত হোৱা 'ধোৱা' বা 'ৰণ'ৰ পৰাই অসম তথা ভাৰতবৰ্ষৰ ইতিহাসত এখন গুৰুত্বপূৰ্ণ স্থান হিচাপে চিহ্নিত হৈছে। পাথৰিঘাট নামৰ বৰ্তমানৰ সৰু গাঁওখনে অতীতত বৃহৎ অঞ্চল এটি সামৰি লৈছিল। বৰ্তমানৰ ৰইনাকুছি মৌজাৰ অধিকাংশ গাঁও, দিপীলা মৌজাৰ পূৱ-উত্তৰ অংশৰ কিছু সংখ্যক গাঁও আৰু সৰাবাৰী মৌজাৰ দক্ষিণ-পশ্চিমৰ গাঁওসমূহক সামৰি কৃষক বিদ্ৰোহকালীন পথৰুঘাট অঞ্চলটি গঠিত হৈছিল।

এই সুবিশাল অঞ্চলটিৰ মাজেৰে প্ৰাচীন কালৰে পৰা প্ৰৱাহিত হৈছিল তিনিখন নদী-দ্বিগজ, কুলশী আৰু নৈনৈ। তিনিওখন নদীৰ পলসুৱা ভূমিৰে বিস্তীৰ্ণ এই অঞ্চলটো আছিল ধনে-ধানে, শস্যে-মৎস্যে পৰিপূৰ্ণ। কেতিয়াৰ পৰা এই অঞ্চলটি পথৰুঘাট বুলি পৰিচিত হ'ল সঠিককৈ জনা নাযায়। জনশ্ৰুতি অনুসৰি দ্বিগজ নৈৰ ইপাৰ-সিপাৰে দুখন বিস্তীৰ্ণ পথাৰ আছিল আৰু পথাৰৰ মাজেৰে দ্বিগজৰ যিটো ঘাটেৰে মানুহ পাৰ হৈছিল, সেই ঘাটটোৰ দুয়োফালৰ ঠাইখিনি পথৰুঘাট, পিছলৈ পথৰুঘাট বুলি পৰিচিত হৈছিল। আন এটি জনশ্ৰুতি মতে পথৰু হিৰা নামৰ ঘাটুৱৈ এজনে এইটো ঘাটতে নাৱেৰে মানুহ পাৰ কৰিছিল। তেওঁৰ নামেৰেও পথৰুঘাট নামটি হোৱা বুলি কোৱা হয়। অৱশ্যে কোনো কোনোৱে পথৰুক শ্বেখ বা মুছলমান সম্প্ৰদায়ৰ বুলি ক'ব খোজে। যি নহওক, দুয়োটা জনশ্ৰুতিৰে ভিত্তি নথকা নহয়। বিদ্ৰোহৰ কালত পথৰুঘাট নামটিয়েই পাথৰিঘাট নামে জন সমাদৃত হয়।

এতিয়াৰ পৰা ১১৮ বছৰ পূৰ্বে ১৮৯৪ চনৰ ২৮ জানুৱাৰীৰ ঐতিহাসিক দিনটোত পথৰুঘাটত স্বৈৰাচাৰী ইংৰাজ শাসকৰ বিৰুদ্ধে নিৰস্ত্ৰ দৰিদ্ৰ কৃষকে নিজৰ নায্য প্ৰতিবাদ সাব্যস্ত কৰিবলৈ গৈ ১৪০ জনে আত্ম বলিদান দিয়াৰ ঘটনাক বিক্ষিপ্ত ঘটনা বুলি উৰাই দিব নোৱাৰি। ই আছিল খাজনা বৃদ্ধিৰ প্ৰতিবাদত তদানীন্তন আৰ্থ-ৰাজনৈতিক শোষণৰ বিৰুদ্ধে এক পৰিকল্পিত বিদ্ৰোহ। এই বিদ্ৰোহৰ পটভূমি বিশ্লেষণ কৰিলে দেখা যায় ঊনবিংশ শতিকাৰ শেষৰ চাৰিটা দশকত সংগঠিত হোৱা কৃষক জাগৰণৰ ই আছিল অনিবাৰ্য পৰিণতি। সমগ্ৰ অসম জুৰি চেগা-চোৰোকাকৈ সূত্ৰপাত হোৱা কৃষক বিদ্ৰোহৰ এইটো আছিল অন্তিম পৰিণতি।

১৮২৬ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ২৪ ফেব্ৰুৱাৰীৰ ইয়াণ্ডাবু সন্ধিৰ আগলৈ অসমত ব্ৰিটিছ শাসনৰ সূত্ৰপাত হোৱা নাছিল। অসমত ৬০০ বছৰ ধৰি শাসন চলোৱা আহোম ৰাজশক্তি মানৰ উপৰ্যুপৰি তিনিটা আক্ৰমণত বিপৰ্যস্ত হৈ পৰা হেতু এই চুক্তি অনুসৰি আহোম ৰাজ্য ব্ৰিটিছ শাসনৰ লগত চামিল হৈছিল। উল্লেখযোগ্য যে তেতিয়াৰ দৰঙী ৰজা আৰু প্ৰজাসাধাৰণে কিন্তু এই চুক্তিৰ চৰ্তাৱলী সমৰ্থন কৰা নাছিল। আহোমৰ মিত্ৰ ৰাজ্য হিচাপেহে সম্পূৰ্ণ স্বাধীন ৰাজ্যৰ দৰে নিজা শাসন নীতিৰে ৰাজ্য চলাইছিল; কেৱল মাটিৰ খাজনাৰ বিনিময়ত পাইক খাটি দিছিল। অৱশ্যে কালৰ কুটিল গতিত দৰঙী ৰজাসকলৰো ক্ষমতা লাহে লাহে হ্ৰাস পাই আহিছিল। ১৮৩৩ খ্ৰীষ্টাব্দলৈ দৰঙী ৰজাসকলে কোনোমতে স্বাধীন হৈ আছিল যদিও আহোমৰ লগতে দৰঙী কোঁৱৰসকলৰো ৰাজ্য স্বত্ব ব্ৰিটিছৰ হাতলৈ গ'ল। ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীয়ে ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাৰ পশ্চিমৰ অংশক চাৰিখন জিলাত ভাগ কৰাৰ ফলত গোৱালপাৰা, কামৰূপ, নগাঁওকে ধৰি দৰঙো (বিশ্বনাথকে ধৰি) পূৰ্বৰ দৰঙী ৰাজ্যৰ নামানুসৰি মঙলদৈক সদৰ কৰি সুকীয়া জিলা ৰূপে স্বীকৃত হৈছিল। পিছলৈ ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ বানপানীৰ আশংকাত মঙলদৈৰ পৰা জিলা সদৰ তেজপুৰলৈ স্থানান্তৰিত কৰা হৈছিল।

ব্ৰিটিছ শাসকৰ লোলুপ দৃষ্টি দৰঙৰ সাৰুৱা ভূমিতো পৰিছিল। ব্ৰিটিছ শাসকসকলে ঔপনিৱেশিক শাসন-শোষণ অব্যাহত ৰখাৰ অজুহাতত অসমৰ যাতায়াত-পৰিবহন, আইন-আদালত, গৃহৰক্ষী আৰু সেনাবাহিনী আদিৰ বৰ্দ্ধিত খা-খৰচৰ প্ৰয়োজন হোৱাত ভূমি ৰাজহৰ জৰিয়তে তাক সংগ্ৰহ কৰিব খুজিছিল। সেই উদ্দেশ্যে মাটিৰ শ্ৰেণী বিভাগ

কৰি খাজনাৰ নিৰিখ নিৰ্দ্ধাৰণ কৰিলে। ইতিমধ্যে অসমৰ চাহ শিল্প, বনজ, খনিজ, জলজ আদি সম্পদৰ ওপৰত নতুন নতুন কৰ-কাটল বহুওৱা হৈছিল যদিও কৃষকসকলে মাটিৰ খাজনাৰ পৰা ৰেহাই পাই আছিল। কিন্তু ভূমি ৰাজহ সংগ্ৰহৰ উদ্দেশ্যে মাটি পুনঃ পুনঃ পিয়ল কৰি বস্তি, ৰূপীত আৰু ফৰিঙতি- এই তিনি শ্ৰেণীত ভাগ কৰি খাজনা বহুৱাই দিলে। পূৰ্বৰ দেবোত্তৰ, ব্ৰহ্মোত্তৰ, ধৰ্মোত্তৰ আৰু নানকৰ মাটিতো খাজনা ধাৰ্য কৰা হ'ল। বিঘাই প্ৰতি আঠ অনা আৰু কাটনি মাটিত এটকাকৈ খাজনা বহুৱাই ১৮৩০-৩১ চনত ১,৫৯,০০ টকা সংগ্ৰহ কৰিলে। ব্ৰিটিছৰ এই খাজনা শোষণ অব্যাহত থাকিল। এইবাৰ বৃত্তি ভিত্তিক খাজনা নিৰ্দ্ধাৰণ কৰি খাজনা দিব নোৱাৰা সকলৰ সা-সম্পত্তি বাজেয়াপ্ত কৰিবলৈও নেৰিলে। কৃষকৰ গৰু হাল, ম'হ, ঘোঁৰা আদি পোহনীয়া জন্তুৰ লগতে কৃষি সঁজুলিয়ো খাজনাৰ পৰা ৰেহাই নাপালে। দৰঙত এই কৰৰ বোজা আছিল অত্যধিক। 'মঙলদৈ বুৰঞ্জী' মতে দৰঙৰ পৰা খাজনা সংগৃহীত হৈছিল এনেধৰণে- ১৮৩২-৩৩ চনত ৪১,৫০৬ টকা, ১৮৪২-৪৩ চনত ১,৩৫,৪৫৪ টকা আৰু ১৮৫২-৫৩ চনত ১,৫৭,৭৯৫ টকা।

এনেদৰে প্ৰতি দহ বছৰৰ মূৰে মূৰে দৰঙী প্ৰজাৰ ওপৰত খাজনাৰ হাৰ বৃদ্ধি কৰি থকাত ৰাইজ অতীষ্ঠ হৈ উঠিল, প্ৰজাসকলে তেওঁলোকৰ আপত্তি ব্ৰিটিছ শাসকক জনাবলৈ ঠিৰাং কৰিলে। উল্লেখ্য যে তেতিয়াৰ কামৰূপ, নগাঁও আদি জিলাতো পুনৰ বৰ্দ্ধিত খাজনা নিৰিখে ৰাইজৰ মাজত অসন্তুষ্টি বৃদ্ধি কৰিছিল। ৰাইজ সংগঠিত হৈ 'ৰাইজ মেল'ৰ সৃষ্টি কৰিছিল আৰু ৰাইজ মেলৰ যোগেদি প্ৰজাসাধাৰণে বৰ্দ্ধিত নিৰিখত খাজনা নিদিয়াৰ সিদ্ধান্ত ব্ৰিটিছ প্ৰশাসনক জনাইছিল। কিন্তু ব্ৰিটিছ শাসকে ৰাইজৰ এই দাবী অৱজ্ঞা কৰিছিল। বৰং ১৮৬২-৬৩ চনত পুনৰ খাজনা বৃদ্ধিৰহে প্ৰস্তাৱ দিছিল। দৰঙী কৃষক ৰাইজ এইবাৰ অতীষ্ঠ হ'ল আৰু ৰাইজমেলৰ জৰিয়তে তীব্ৰ জনমত গঠন কৰি কামৰূপ আৰু নগাঁও জিলাৰ ৰাইজকো নিৰ্বিচাৰ খাজনা বৃদ্ধিৰ বিপক্ষে উচটাই দিলে। ফলত ব্যাপক প্ৰতিক্ৰিয়াৰ সৃষ্টি হ'ল। ১৮৬৮ চনত দৰঙৰ জিলাধিপতি, মহকুমাধিপতি আৰু মহকুমা পুলিচ বিষয়াক ঘেৰাও কৰি বৰ্দ্ধিত খাজনাৰ বিৰুদ্ধে প্ৰতিবাদ সাব্যস্ত কৰে। প্ৰতিবাদে উত্তপ্ত পৰিস্থিতিৰ সৃষ্টি কৰিছিল যদিও ৰাইজৰ মুখীয়াল সকলৰ হস্তক্ষেপত শান্ত ৰূপ লৈছিল।

ব্ৰিটিছৰ খাজনা বৃদ্ধিৰ গতি কিন্তু ইমানতো ৰুদ্ধ নহ'ল। ১৮৭০ চনত পুনৰ মাটিৰ পিয়ল কৰিলে। এইবাৰ বস্তিৰ মাটিত প্ৰতি বিঘাত এটকা, ৰূপীত মাটিত দহ অনা আৰু ফৰিঙতি মাটিত আঠ অনাকৈ নতুন বৰ্দ্ধিত নিৰিখহে জাপি দিলে। কামৰূপ, নগাঁও, দৰং, শিৱসাগৰ আৰু লখিমপুৰ জিলাত এই নতুন নিৰিখ বলবৎ হ'ল। ৰাইজৰ অসন্তুষ্টি উমি উমি জ্বলিয়েই থাকিল।

১৮৯৩ চনৰ ঠিক আগে আগে 'কেডেষ্ট্ৰেল ছাৰ্ভে'ৰ দ্বাৰা সকলো আবাদী ভূমি ইংৰাজসকলে আকৌ পিয়ল কৰালে। ফলত ১৮৭০ চনৰ বৰ্দ্ধিত নিৰিখৰো দুগুণ খাজনাৰ বোজা ৰাইজৰ ওপৰত পৰিল। তেতিয়াৰ অসমৰ মুখ্য ভূমিকা লৈছিল অসমৰ প্ৰায় সকলো জিলাৰ ৰাইজে এই নতুন খাজনা নিৰিখ নামানিবলৈ ৰাইজ মেলৰ দ্বাৰা সিদ্ধান্ত ল'লে। ৰাইজমেলৰ আকোৰগোজ সিদ্ধান্তৰ উমান পাই ব্ৰিটিছ শাসকে এইবাৰ ৰাইজমেলবোৰৰ ওপৰত নিষেধাজ্ঞা আৰোপ কৰিলে। এই নিষেধাজ্ঞাৰ প্ৰতিক্ৰিয়া স্বৰূপে নগাঁৱৰ ফুলগুৰি, কামৰূপৰ ৰঙিয়া, লাচিমা আদিত সংঘটিত হ'ল ব্যাপক সংঘৰ্ষৰ।

১৮৯৪ চনৰ ২৬ জানুৱাৰীত পথৰুঘাটত পুনৰ ৰাইজমেল বহিল। এই ৰাইজমেলতেই ৰাইজে তদানীন্তন পথৰুঘাটৰ তহচিলদাৰ ভৱানী চৰণ ভট্টাচাৰ্যক বৰ্দ্ধিত নিৰিখত খাজনা নিদিয়াৰ সিদ্ধান্ত জনাই দিলে। তহচিলদাৰে ২৮ জানুৱাৰী তাৰিখে জিলাৰ বৰচাহাবৰ সন্মুখত আপত্তি দৰ্শোৱাৰ পৰামৰ্শ দিলে। পৰামৰ্শৰ ভিত্তিত ২৮ জানুৱাৰীত ৰাইজ পুনৰ মেলত সন্মিলিত হ'ল। বাৰজন মিলিটাৰী সশস্ত্ৰ চিপাহী আৰু ঊনৈছজন বন্দুকধাৰী সাধাৰণ পুলিচ লৈ জিলাধিপতি এণ্ডাৰচন, মহকুমাধিপতি ৰেমচন আৰু মহকুমা পুলিচ বিষয়া বেৰিংটন ঘোঁৰাত উঠি পথৰুঘাটৰ ডাক বঙলাত নামিলহি। ৰাইজে বিষয়াসকলক নিজৰ আপত্তি দৰ্শালে। বিষয়াসকলে দাবী মানিবলৈ অমান্তি হ'ল। ৰাইজো অটল হৈ থাকিল। এটা সময়ত ৰাইজে 'আল্লাহু আকবৰ' আৰু 'হৰিধ্বনি' দি আকাশ-বতাহ কঁপাই তুলিলে। পৰিস্থিতি বেগতিক দেখি চিপাহীয়ে বাধা দিলে। উত্তেজিত ৰাইজক ছত্ৰভংগ দিয়াবলৈ এণ্ডাৰচনৰ ইংগিতত বেৰিংটনে লাঠীচাৰ্জৰ হুকুম দিলে। লাঠীৰ কোব খোৱা জনতা দুগুণে উত্তেজিত হ'ল। উত্তেজিত জনতাই দলি চপৰা, ফৰ্মুটি আদি দলিয়াই পুলিচক বাধা দিবলৈ সচেষ্ট হ'ল। এইবাৰ চিপাহীয়ে বৰ

চাহাবৰ আদেশত গুলী বৰ্ষণ কৰিলে। নিৰস্ত্ৰ কৃষক ৰাইজৰ মাজৰ পৰা ১৪০ জনৰ থিতাতে মৃত্যু হ'ল আৰু ১৫০ জনৰো অধিক আঘাতপ্ৰাপ্ত হ'ল। বাকী ৰাইজে ছত্ৰভংগ দিলে। ব্ৰিটিছ বিষয়াসকলে আৰু অধিক চিপাহী আনি মৃতসকলক ওচৰতে এটা সৰু পুখুৰীত পুতি থ'লে আৰু আহতসকলক মঙলদৈ হস্পিতাললৈ নি চিকিৎসা কৰিলে। পিছলৈ তেওঁলোকৰ এই বৰ্বৰতা ঢাকি ৰাখিবলৈ চৰকাৰীভাৱে ১৫ জন মৃত আৰু ৩৭ জন আহত হোৱা বুলিহে ঘোষণা কৰিলে। বহু আহত কৃষকে চৰকাৰৰ ৰোষত পৰাৰ ভয়ত এই কথা গোপন কৰিলে।

সাম্ৰাজ্যবাদী ব্ৰিটিছৰ খাজনা শোষণৰ বিৰুদ্ধে সংগঠিত জনৰোষৰ অৱশ্যম্ভাৱী পৰিণতি স্বৰূপে সংঘটিত এই বৰ্বৰ হত্যাকাণ্ড আছিল পৰৱৰ্তী কালৰ স্বাধীনতা আন্দোলনৰ জালিৱানৱালাবাগৰ হত্যাকাণ্ডতকৈও নৃশংস। কিন্তু তৎকালীন প্ৰচাৰ মাধ্যমৰ নিৰ্লিপ্ততাৰ ফলত এই ৰক্তাক্ত ঘটনা ভাৰতবৰ্ষ নালাগে অসমতেই বহুলভাৱে প্ৰচাৰিত নহ'ল। মাথোঁ নৰোত্তম ভণিত 'দলি পুৰাণ' নামৰ এক মালিতাত এই কৰুণ কাহিনী মানুহৰ মুখে মুখে প্ৰচাৰিত হৈ থাকিল। অৱশ্যে 'বংগবাসী' ইণ্ডিয়ান নেচন' আদি কাকতত এই ৰক্তাক্ত ঘটনাৰ বিৱৰণ প্ৰকাশিত হৈছিল। ইম্পেৰিয়েল লেজিচলেটিভ এচেম্বলীত ৰাসবিহাৰী ঘোষে বিষয়টো উত্থাপন কৰি ব্ৰিটিছ চৰকাৰক বিব্ৰত কৰিছিল। এনে পৰিস্থিতিত পৰিয়েই ভাৰত চৰকাৰে প্ৰথম অৱস্থাত ৫৩% আৰু পিছলৈ ৩২.৭% লৈ খাজনাৰ হাৰ কমাবলৈ বাধ্য হৈছিল।

পথৰুঘাটৰ কৃষক বিদ্ৰোহৰ কেইটামান উল্লেখযোগ্য দিশ লক্ষ্য কৰিব পাৰি—

এই বিদ্ৰোহ সম্পূৰ্ণ স্বতঃস্ফূৰ্ত আছিল। কোনো নিৰ্দ্দিষ্ট নেতা অবিহনে কৃষকসকল খাজনা বৃদ্ধিৰ বিৰুদ্ধে প্ৰতিবাদ সাব্যস্ত কৰিছিল। ইয়ে তেওঁলোকৰ নায্য অধিকাৰৰ প্ৰতি থকা সজাগতাৰ পৰিচয় দাঙি ধৰে।

কৃষকসকলে জাতি, ধৰ্ম, সম্প্ৰদায়ৰ সংকীৰ্ণতাৰ ঊৰ্দ্ধত নায্য প্ৰাপ্তিৰ হকে মাৰ বান্ধি থিয় দিছিল। হিন্দু-মুছলমানৰ সম্প্ৰীতিৰ চূড়ান্ত নিদৰ্শন আছিল এই বিদ্ৰোহ।

এই বিদ্ৰোহ আছিল সম্পূৰ্ণ অহিংস। নিৰীহ কৃষকৰ মৃত্যু হৈছিল যদিও কোনো ব্ৰিটিছ বিষয়া হতাহত হোৱা নাছিল।

এই কৃষক বিদ্ৰোহীসকলৰ উদ্দেশ্য খাজনা বৃদ্ধিৰ বিৰুদ্ধে থিয় দিয়াৰ বাহিৰে ব্ৰিটিছ শাসন ওফৰাবৰ বাবে সমসাময়িক ভাৰতৰ ঔপনিৱেশিক শাসন বিৰোধী ধাৰাৰ লগত কোনো সম্পৰ্ক নাছিল। এই বিদ্ৰোহীৰ বিস্তৃতি সীমাৱদ্ধ আছিল।

পথৰুঘাটৰ কৃষক বিদ্ৰোহত ৰাইজমেলৰ ভূমিকা আছিল গুৰুত্বপূৰ্ণ কিন্তু ৰণৰ লগে লগে ৰাইজমেল ভূমিকা অন্ত পৰে আৰু তাৰ ঠাইত ৰায়ত সভাৰ জন্ম হয়- যাৰ নেতৃত্ব বহন কৰিছিল শিক্ষিত মধ্যবিত্ত শ্ৰেণীয়ে।

পথৰুঘাটৰ কৃষক বিদ্ৰোহৰ সুমহান ঐতিহ্য আজিও প্ৰেৰণা সঞ্চাৰী হৈ আছে। যিহেতু এই বিদ্ৰোহ সংগঠিত হৈছিল 'ৰাইজমেল'ৰ নেতৃত্বত- ৰাইজৰ মাজত জাত-পাত কিম্বা ধৰ্মীয় বিচাৰৰ সংকীৰ্ণতা নাছিল। 'বিয়াহ পেৰীয়া বামুণ, তৰা গেঞা গৰীয়া'কৈ ধৰি কোচ, শালৈ প্ৰভৃতি সাধাৰণ হোজা কৃষকেই ইয়াৰ চালিকা শক্তি আছিল। সচেতনভাৱে বিদেশী প্ৰভূত্ববাদৰ বিৰুদ্ধে পথৰুঘাটকে প্ৰমুখ্য কৰি অসমৰ অন্যান্য ঠাইৰ কৃষক বিদ্ৰোহসমূহে বিৰোধিতা কৰা নাছিল যদিও পৰৱৰ্তী কালত হোৱা স্বাধীনতা সংগ্ৰামৰ উৰ্বৰ ভূমি প্ৰস্তুত কৰাত অৰিহণা যোগাইছিল। ●●

১) লক্ষ্মীনাথ তামুলী ঃ ভাৰতৰ স্বাধীনতা সংগ্ৰামত অসমৰ অৱদান, দ্বিতীয় সংস্কৰণ, ১৯৯৭,পৃষ্ঠা - ৩৩
২) প্ৰসেনজিৎ চৌধুৰী ঃ অসমৰ চাহ বনুৱা আৰু উনৈশ শতিকাৰ বিদ্বৎ সমাজ, ১৯৮৯, পৃষ্ঠা - ১৫
৩) ড°ৰমেশ চন্দ্ৰ কলিতা ঃ অসমৰ কালানুক্ৰমিক ইতিহাস, অসম প্ৰকাশন পৰিষদ, ২০০৬, পৃষ্ঠা - ৭৩
৪) ড° প্ৰফুল্ল মহন্ত ঃ অসমীয়া জাতীয়তাবাদৰ উৎস প্ৰসংগ, ১৯৯৪, পৃষ্ঠা - ১০৩
৫) ডাঃ ধ্ৰুৱজ্যোতি বৰা ঃ 'পষ্টমদাৰ্নিজিম' সমাজ আৰু সাহিত্য, ১৯৯৭ (ৰামধেনু যুগৰ মূল্যায়ন শীৰ্ষক আলোচনা) পৃষ্ঠা- ৯৩
৬) অনিল ৰায় চৌধুৰী ঃ অসমত প্ৰজা অভ্যুত্থান ঃ ঊনৈশ শতিকা (উৎস ঃ পথৰুঘাট, স্মৃতিগ্ৰন্থ, পথৰুঘাট ৰণৰ শতবৰ্ষ, ১৯৯৪, সম্পাদনা ঃ প্ৰসন্ন কুমাৰ নাথ।)

* দ্ৰষ্টব্য ঃ ড°ৰমেশ চন্দ্ৰ কলিতাৰ ঃ Assam Association : A study in Regionalism, (1903-35); 2006
ড°প্ৰফুল্ল মহন্তৰ ঃ অসমীয়া জাতীয়তাবাদৰ উৎস প্ৰসংগ, ১৯৯৪
ড°মনোৰমা শৰ্মাৰ ঃ Social and Economic change in Assam : Middle Class Hegemony, 1990
যতীন্দ্ৰ কুমাৰ বৰগোহাঞিৰ ঃ অসমৰ সামাজিক ৰূপান্তৰ আৰু মধ্যশ্ৰেণীৰ বিকাশ ২০০৫

(লেখক পাথৰিঘাট উচ্চতৰ মাধ্যমিক বিদ্যালয়ৰ সহঃ শিক্ষক)

দৰঙৰ সামগ্ৰিক ইতিহাস প্ৰণয়নত পথৰুঘাট অঞ্চলৰ ঐতিহাসিক সমলৰ প্ৰাসংগিকতা

॥ ড° নগেন্দ্ৰ নাথ শৰ্মা ॥

'He who learns nothing from the past'
will be punished by the Future
ZARATHUSHTRA

১৮৯৪ চনৰ ২৮ জানুৱাৰী তাৰিখে ব্ৰিটিছৰ ঔপনিবেশিক চৰকাৰে ভূমি-ৰাজহ বৃদ্ধি কৰাৰ প্ৰতিবাদত পথৰুঘাটত সমবেত হোৱা জনতাক গুলী কৰোঁতে ১৪০ গৰাকী লোকৰ মৃত্যু ঘটিছিল। চৰকাৰী হিচাবমতে কেৱল ১৫ জন লোকৰ মৃত্যু আৰু ৩৭ জন লোক আহত হোৱা বুলি তথ্য সন্নিৱিষ্ট কৰা হৈছিল। সেই সময়ৰে পৰা পথৰুঘাটৰ গুৰুত্ব যদিও বাঢ়িছিল, অসমৰ বুৰঞ্জীবিদসকলে বিশেষ গুৰুত্ব প্ৰদান কৰা নাছিল। উক্ত ঘটনাৰ সময়ত মঙলদৈত তহচিলদাৰ হৈ থকা পদ্মনাথ গোহাঞি বৰুৱাই লেখা অসম বুৰঞ্জী আৰু তেওঁৰ জীৱন সোঁৱৰণীত পথৰুঘাটৰ সেই ঐতিহাসিক ঘটনা সম্পৰ্কে সামান্যতমো উল্লেখ কৰা নাই। একে সময়তে তেজপুৰৰ পৰা আনি পথৰুঘাটত তহচিলদাৰ পাতি থোৱা ভবানীচৰণ ভট্টাচাৰ্য আৰু একেই ঠাইৰে আমদানিকৃত ঘনকান্ত চলিহা বৰুৱা কলাইগাঁওৰ তহচিলদাৰ হৈ আছিল। পদ্মনাথ গোহাঞি বৰুৱাই লেখা অনুযায়ী তিনিও গৰাকী তেজপুৰীয়া তহচিলদাৰৰ মাজত অতি ঘনিষ্ঠ সম্পৰ্ক আছিল। পৰৱৰ্তী কালত ১৯১৩ চনৰ ২ জানুৱাৰীত পোনপ্ৰথমবাৰৰ বাবে সদস্যসকলৰ শপত অনুষ্ঠানেৰে আৰম্ভ হোৱা, আসাম লেজিচলেটিভ কাউন্সিলৰ সদস্য হোৱাৰ ক্ষেত্ৰতো, একালৰ পথৰুঘাটৰ তহচিলদাৰ ভবানী চৰণ ভট্টাচাৰ্যই সংগ আৰু সমৰ্থন দিছিল।

মূলতঃ অসমীয়া জাতিৰ মূধাফুটা পদ্মনাথ গোহাঞি বৰুৱাৰ দৰে ব্যক্তি প্ৰত্যক্ষভাৱে জড়িত হৈ পথৰুঘাটৰ যুগান্তকাৰী ঐতিহাসিক ঘটনাৰ বিষয়ে কোনো সমল আমাক দি নগ'ল। এনে ভাৱে দেখা যায় যে যোগ্যতা থকা সত্বেও, ব্যক্তিসকলে ব্যৱহাৰ নকৰাৰ ফলত আমাৰ বহুতো গৌৰৱময় ইতিহাস পাহৰণিৰ গৰ্ভত সোমাই পৰিছে।

আজিৰ প্ৰজন্মই বহু যত্ন কৰি কেৱল ২৪ গৰাকী ছহিদৰ নাম সংগ্ৰহ কৰিছে। বাকীসকলৰ নাম-ঠিকনা এতিয়াও পোৱা হোৱা নাই।

দৰঙৰ ইতিহাস প্ৰণয়নত পথৰুঘাট অঞ্চলৰ জন সমষ্টি, বিভিন্ন বিশ্বাস আৰু সংস্কাৰৰ বিৱৰ্তন, প্ৰব্ৰজন আৰু মিশ্ৰণ, কলা-সংস্কৃতিৰ বিৱৰ্তন, মৌখিক সাহিত্য, লিখিত সাহিত্য, ভাষা ব্যাকৰণৰ ক্ষেত্ৰত অৱদান আৰু এই অঞ্চলৰ জনসাধাৰণৰ সংগ্ৰামী ইতিহাস দৰঙৰ বাবে অতি আৱশ্যকীয়। দ্বিতীয়তে, দৰঙৰ অতীত আৰু মধ্য যুগৰ ইতিহাস সম্পৰ্কেও এই অঞ্চলত অনেক সমল আছে।

<u>দৰঙৰ প্ৰাক্ কোচ-আহোম ইতিহাসৰ সমল</u> ঃ

সূৰ্যখড়ি বিপ্ৰৰ দ্বাৰা প্ৰণীত দৰং ৰাজবংশাৱলী অনুযায়ী কোচ ৰজা নৰনাৰায়ণৰ ভাতৃ গোঁহাই কমলে পশ্চিমে সুদূৰ কোচবিহাৰৰ পৰা শদিয়াৰ ওচৰৰ অৰুণাচল প্ৰদেশৰ পাদদেশলৈকে সৈন্য পৰিচালনাৰ বাবে এটা ৰাজ পথ সাজিছিল। এই পথটোক 'গোঁহাই কমল আলি' বোলা হয়। এই পথটোৰ বিভিন্ন অংশ এতিয়াও আছে।

এই পথ সজাৰ সময়ত হিমালয় পাদদেশৰ পৰা দক্ষিণে বহুতো দেৱালয় তথা পুৰণি পূজা-পাতলৰ ঠাই পোৱা বুলি উল্লেখ আছে। আলি প্ৰস্তুত হওঁতে কোনো কোনো নিবন্ধকাৰে ছমাহ আৰু কোনো কোনোৰ মতে এবছৰ সময় লগা বুলি কোৱা হৈছিল। এই তথ্যৰ ভিত্তিত বুজা যায় যে প্ৰায় ৬০০ কিঃ মিঃ দীঘল এই আলিবাটৰ অৱস্থিতি নিৰ্ণয় কৰি ছমাহ বা এবছৰত সাজি উলিওৱাটো সম্ভৱ নহয়। এতেকে প্ৰমাণ হয় যে ৰাজ ভাতৃ গোঁহাই কমলে অতীতৰ পথ স্থানীয় ৰাইজৰ সহযোগত মেৰামতি আৰু উন্নীত কৰিছিল আৰু ভৱিষ্যতে সৈন্যসকলৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় পানীৰ বাবে এক নিৰ্দিষ্ট দূৰত্বত পুখুৰী খন্দাইছিল; তথা পুৰণি পুখুৰী নবীকৰণ কৰাইছিল। দ্বিতীয়তে, দৰং ৰাজবংশাৱলীত উল্লেখ কৰা অনুযায়ী এই পথটোৰ উত্তৰে আৰু দক্ষিণে বহুতো পুৰণা দেৱালয় নবীকৰণ কৰি তথা মন্দিৰ আদি পুনৰ নিৰ্মাণ কৰি, আলিৰ উত্তৰৰ দেৱালয়বোৰ সাধাৰণ থলুৱা পদ্ধতিৰে আৰু দক্ষিণৰ দেৱালয়বোৰ সনাতনী বিধিগত পদ্ধতিৰে পূজা-পাতল কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰি দেৱালয়ৰ নামত মাটি-বৃত্তি দান কৰিছিল।

ওপৰত উল্লেখ কৰা তথ্য ভিত্তিক ইতিহাসৰ পৰা প্ৰমাণিত হয় যে অকল পথৰুঘাটতেই নহয় সমগ্ৰ অবিভাজ্য দৰঙত কোচ আহোমসকলৰ পূৰ্বতেও জনবসতি থকাৰ ওপৰিও বিভিন্ন ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাৰ ইতিহাস আছিল। পথৰুঘাট অঞ্চল তথা দৰঙৰ সমগ্ৰ ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাৰ জনবসতিৰ উত্থান পতনৰ ইতিহাসৰ লগত ওতপ্ৰোতভাৱে জড়িত। পথৰুঘাটক কেন্দ্ৰ কৰি অনেক পুৰণা পুখুৰী, মাটিৰ গড় আৰু খাৱৈ; তাৰ উপৰিও শিল আৰু ইটাৰ মন্দিৰ বা বিভিন্ন সৌধৰ ভগ্নাৱশেষ সিঁচৰতি হৈ পৰি আছে। কিছুমান পুৰণি পুখুৰীত ইটা বা শিলেৰে সজোৱা খট্‌খটীৰ ভগ্নাৱশেষ আছে। পথৰুঘাটৰ নাতিদূৰত থকা তাম্ৰেশ্বৰ দেৱালয় যদিও কোচ-আহোম কালৰ ভূমি দানেৰে পৃষ্ঠপোষকতাৰ ইতিহাস আছে; ৰুদ্ৰেশ্বৰ দেৱালয়ৰ মূল শিৱ লিংগ বিগ্ৰহটো আৰু গহ্বৰৰ বেৰত খচিত শিলৰ বিষ্ণু মূৰ্তিটো প্ৰাক্ কোচ-আহোম যুগৰ বুলি সহজে ঠাৱৰ কৰিব পাৰি।

ৰুদ্ৰেশ্বৰ দেৱালয়ৰ লগত ওতপ্ৰোত সম্পৰ্ক থকা তাম্ৰেশ্বৰ দেৱালয়ৰ ভগ্নাৱশেষ প্ৰাক্ কোচ-আহোম যুগৰ বুলি সহজে ঠাৱৰ কৰিব পাৰি। তাম্ৰেশ্বৰৰ শিলৰ মন্দিৰৰ ভগ্নাৱশেষত খোদিত পদুম, বিভিন্ন বিগ্ৰহৰ উপৰিও বিশেষকৈ প্ৰৱেশ দ্বাৰৰ সন্মুখত সংযোজিত শিলাখণ্ডত খোদিত অতি মসৃণ গণেশৰ মূৰ্তিবোৰ উচ্চস্তৰীয় ভাস্কৰ্যৰ নিদৰ্শন। তাৰে এটা ভাস্কৰ্যৰ খণ্ড গুৱাহাটীৰ ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ত সংৰক্ষিত অৱস্থাত আছে।

পথৰুঘাটক কেন্দ্ৰ কৰি বৰমপুৰ, পচকিয়া, বিহুভাঙা, বলদেৱপাৰা, বালিপাৰা, সমলা, বুঢ়ীনগৰ, পদ্মাঝাৰ ইত্যাদি ঠাইত অনেক পুখুৰী আৰু মাটিৰ গড় আছে। দীঘিৰ পুখুৰী, জয়পাল পুখুৰী ইত্যাদিৰ কিছু ইতিহাস যদিও পোৱা যায়, আনবোৰৰ ক্ষেত্ৰত কিছুমান কিংবদন্তিৰ বাহিৰে অন্য তথ্য পোৱা নাযায়। এই পুখুৰী আৰু গড়বোৰৰ কিছু সংখ্যক কোচ-আহোম ৰজাৰ কালৰ হ'লেও ভূড়াৰগড়, লক্ষীমপুৰ, পদুমপুখুৰী, যোৰা পুখুৰী আৰু ওপৰত উল্লেখ কৰা পুখুৰীবোৰৰ বহুতেই যে প্ৰাক্ কোচ-আহোম কালৰ তাক ঠাৱৰ কৰিব পাৰি।

তাম্ৰেশ্বৰৰ বিপুল পৰিমাণৰ প্ৰত্নতাত্ত্বিক সমল, পাতিদৰঙৰ শিৱ-পাৰ্বতীৰ অৰ্ধনাৰীশ্বৰ দেৱমূৰ্তিয়ে পথৰুঘাট অঞ্চলৰ প্ৰাচীন ঐতিহাসিক কাল উন্মোচন কৰে। আনহাতে ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাৰ অন্যান্য ঠাইৰ দৰে পথৰুঘাটতো চতুৰ্থ শতিকাৰ পৰা সপ্তম শতিকাৰ মাজভাগলৈকে ৰাজত্ব কৰা তেৰ গৰাকী বৰ্মন বংশৰ ৰজা, সপ্তম শতিকাৰ পৰা দশম শতিকালৈকে একৈশ গৰাকী শালস্তম্ভ বংশৰ ৰজা; দশম শতিকাৰ পৰা দ্বাদশ শতিকালৈকে ৰাজত্ব কৰা সাতগৰাকী পাল বংশীয় ৰজাৰ উপৰিও জিটাৰী বংশৰ ৰজাসকল; ভূঞাসকলৰ ক্ষুদ্ৰ ক্ষুদ্ৰ ৰাষ্ট্ৰপুঞ্জৰ ইতিহাসৰ সমলো হয়তো পথৰুঘাট অঞ্চলত পোৱা যাব।

ইতিমধ্যে বৃহত্তৰ দৰং জিলা এলেকাত মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শংকৰদেৱৰ পূৰ্বপুৰুষসকলে ভূঞা ৰজা হিচাপে ৰাজত্ব কৰাৰ কথা চৰিত পুথিত থকাৰ উপৰিও ঐতিহাসিক সমলে প্ৰমাণ কৰিছে। বৃহত্তৰ দৰং এলেকাতেই ভূঞাসকলৰ এটা ফৈদ বৈষ্ণৱ আৰু আন এটা ফৈদ শাক্ত হোৱাৰ তথ্যও ইতিমধ্যে সদৰি হৈছে।

সেয়ে পথৰুঘাট অঞ্চলৰ প্ৰত্নতাত্ত্বিক সমল আৰু পুখুৰীসমূহে অকল দৰং জিলাতেই নহয় অসমৰ ইতিহাসৰ ক্ষেত্ৰতো সমল যোগাব পাৰিব বুলি আশা কৰিব পাৰি।

<u>জন সমষ্টি ঃ ইতিহাসৰ বুনিয়াদী সমল</u> ঃ

আজিৰ পথৰুঘাটৰ জনসমষ্টি বুলি ক'লে প্ৰায় এশ বিশ

বছৰ পুৰণি বৃহস্পতিবৰীয়া পথৰুঘাটৰ সাপ্তাহিক বজাৰৰ লগত জড়িত লোকসকলৰ বাসস্থানক যদি এটা বৃহৎ এলেকা বুলি ধৰি লওঁ, বিবেচনা আৰু বিশ্লেষণৰ বাবে বৰ কঠিন হ'ব। সেয়ে আপেক্ষিকভাৱে সৰু হ'লেও, পথৰুঘাট ৰাজহচক্ৰটোকেই সূচিত কৰিলে অধ্যয়নৰ বাবে সুবিধাজনক হ'ব।

সেই অনুযায়ী আজিৰ পথৰুঘাট ৰাজহ চক্ৰৰ ভিতৰত ৮৬ খন গাঁও আছে। মৌজা - বোনমাঝা, দিপীলা, সৰাবাৰী আৰু ৰইনাকুছি। মুঠ জনসংখ্যা ১,০৫,৪৪৬ (এক লাখ পাঁচ হাজাৰ চাৰিশ ছয়চল্লিশ) জন। সৰাবাৰী মৌজাত জনসংখ্যা সৰ্বাধিক; ৩৮,০৬০ জন।

পথৰুঘাটৰ জনসমষ্টিৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিয়াৰ প্ৰধান কাৰণ হৈছে ১৮৯৪ চনৰ ঐতিহাসিক বিদ্ৰোহ আৰু বিপৰ্যয়ৰ সময়ত যি সকল লোক পথৰুঘাট তহচিলৰ ভিতৰত আছিল; তেওঁলোকৰ সতি-সন্ততি বহুতেই এই অঞ্চলত এতিয়াও নিগাজিকৈ বসবাস কৰি আছে। পথৰুঘাট চক্ৰৰ কাননগো মঃ মহচিন আলি শইকীয়াই দিয়া তথ্য অনুসৰি অসমৰ ভিতৰত পথৰুঘাটেই হয়তো একমাত্ৰ ৰাজহ চক্ৰ যিটো এজনো অন্য ব্যক্তি নোহোৱাকৈ কেৱল কোচ- আহোম যুগৰ অসমীয়াৰ সতি সন্ততিৰে পৰিপূৰ্ণ। যি এজন বিহাৰী মুচি আছিল তেওঁ আজি কিছুদিন আগতে ঢুকাইছে। উজনি অসমত মোৱামৰীয়া বিদ্ৰোহ, মানৰ আক্ৰমণ, ব্ৰিটিছৰ অসম দখল, বিভিন্ন অঞ্চলত মাৰি মৰকত জহনী ইত্যাদিয়ে সমগ্ৰ অসম ১৭৬৯ চনৰ পৰা ১৮২৬ চন আৰু পৰৱৰ্তী প্ৰায় ১৮৫০ চন মানলৈকে কল্পনাতীত দুৰ্যোগত ভুগি বিভিন্ন অঞ্চল জনশূন্য হৈ পৰাৰ উপৰিও অনেক লোকে কেৱল জীৱন ৰক্ষাৰ বাবেই লোক সমাজৰ আশ্ৰয় বিচাৰি প্ৰব্ৰজন কৰিছিল। তেনে অৱস্থাত বৃহৎ পথৰুঘাট অঞ্চলৰ পৰাও বহুলোক অন্যান্য ঠাইলৈ যোৱাৰ উপৰিও বিভিন্ন সময়ত অসমৰ বিভিন্ন প্ৰান্তৰ পৰা বিশেষকৈ কামৰূপৰ পৰা কিছুমানলোক বৰ্তমানৰ ৰাজহ চক্ৰৰ পশ্চিম অঞ্চলত সোমাই স্থানীয় লোকৰ লগত বসবাস কৰিছিল। তেনে দুৰ্যোগপূৰ্ণ সময় প্ৰায় চাৰি কুৰি বছৰ চলা সত্বেও পথৰুঘাটৰ জনসমষ্টিৰ ভূমিপুত্ৰ তথা অসমীয়া চৰিত্ৰ আজিলৈকেও অক্ষুণ্ণ আছে।

দ্বিতীয়তে, ব্ৰিটিছ যুগৰ বৃহৎ দৰং জিলা বৰ্তমানে শোণিতপুৰ, ওদালগুৰি আৰু দৰং এই তিনিখন জিলাত বিভক্ত হৈছে। তেজপুৰত সদৰ ঠাই থকা কালৰ ব্ৰিটিছ দৰঙত পথৰুঘাট তহচিলতেই জনবসতিৰ ঘনত্ব সৰ্বাধিক আছিল। ১৮৯১ চনত ৪৫,৮২১ আৰু ১৯০১ চনত ৩৬,১৭৭ জন লোক আছিল। দহ বছৰৰ ভিতৰত ৯,৬৪৪ জন লোক পথৰুঘাট তহচিলত কমিছিল। ইয়াৰ মূল কাৰণ আছিল; ব্যাপক কলাজ্বৰ, হাইজা, বসন্ত আৰু গ্ৰহণী। তথাপিতো প্ৰতি বৰ্গমাইল তথা ১.৬০৯ বৰ্গ কিঃ মিঃত ২১৫ জন লোকৰ বসতি পথৰুঘাট তহচিলত আছিল। দ্বিতীয় স্থান, প্ৰতি বৰ্গ মাইলত ২০৫ জন লোকেৰে কলাইগাঁও তহচিলে পাইছিল। তৃতীয়তে আছিল ১৮৬ লোক বসতিৰে তেজপুৰ তহচিল আৰু হৰিশিঙা মৌজা। সেই সময়ত মঙলদৈ তহচিলত প্ৰতি বৰ্গ মাইলত ১৬২ জন লোক আছিল। সেই সময়ছোৱাত মঙলদৈ তহচিলত একেই কাৰণতে ৭,৬৭৭ গৰাকী আৰু কলাইগাঁও তহচিলত বাগানৰ বনুৱা আমদানি কৰা সত্বেও থলুৱা লোকৰ মাজৰ ৩,৫৩১ জন লোক কমিছিল।

আমি এইখিনিতে কলাইগাঁও আৰু মঙলদৈ তহচিলৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰাৰ কাৰণ হ'ল - পথৰুঘাটৰ ঐতিহাসিক ঘটনা আৰু অন্যান্য সকলো ঐতিহাসিক সমলৰ ক্ষেত্ৰতেই কলাইগাঁও আৰু মঙলদৈ তহচিল ওতপ্ৰোতভাৱে জড়িত। মূলতঃ ওপৰত উল্লেখ কৰা চাৰি কুৰি বছৰৰ ধাৰাবাহিক দুৰ্যোগ, বিপৰ্যয়, অৰাজকতা, মাৰিমৰক ইত্যাদিৰ মাজতো পথৰুঘাট, মঙলদৈ আৰু কলাইগাঁও তহচিল এলেকাত মধ্যযুগৰ ভূমিপুত্ৰসকলৰ কিছু সংখ্যক লোক জোঁট বান্ধি বাচি থাকিবলৈ সক্ষম হৈছিল। আনহাতে বৰ্তমানৰ দৰং জিলাৰ পূব উত্তৰ অঞ্চল ওদালগুৰি জিলাৰ সামগ্ৰিক ভাৱেই প্ৰায়বোৰ অঞ্চলেই জনবসতি শূন্য হৈ পৰিছিল। ১৮৭৩-৭৪ চনৰে পৰা পোৱা হিচাপ অনুযায়ী দৰঙৰ জনসংখ্যা অতি কম আৰু বসতি যে সেৰেঙা আছিল তাক সহজে ঠাৱৰ কৰিব পাৰি।

সি যি কি নহওক আজিৰ পথৰুঘাট অঞ্চলৰ জনসমষ্টিৰ পৰা বিশ্বাস তথা ধৰ্ম সংস্কাৰৰ বিৱৰ্তন সম্পৰ্কীয় ইতিহাস, প্ৰব্ৰজন আৰু সংমিশ্ৰণ সম্পৰ্কীয় ইতিহাস, কলা-সংস্কৃতি সম্পৰ্কীয় ইতিহাস, ভাষা -সাহিত্য সম্পৰ্কীয় ইতিহাস আৰু বিশেষকৈ বিভিন্ন যুগৰ আৰু সময়ৰ সংগ্ৰামী ইতিহাস সম্পৰ্কে অনেক তথ্য দৰঙৰ ইতিহাসত সংযোজন কৰিব পৰা হ'ব।

পথৰুঘাট অঞ্চলৰ লোকৰ মাজত হিন্দু বিশ্বাসৰ পৰিসৰৰ মাজৰ বিভিন্ন পথ অৱলম্বন কৰা লোকসমষ্টি আছে। বৰখেলীয়া ভক্ত তথা ৰাতিখোৱা সম্প্ৰদায়ৰ বিশ্বাস আৰু আচৰণৰ মাজত বৌদ্ধ ধৰ্মৰ তান্ত্ৰিক বিশ্বাসৰ প্ৰভাৱ, সামগ্ৰিক হিন্দুৰ বিভিন্ন অৱতাৰৰ প্ৰভাৱ, বৈষ্ণৱ পন্থাৰ প্ৰভাৱ আৰু

থলুৱা বিভিন্ন দেৱ-দেৱতাৰ ওপৰত থকা বিশ্বাসৰ প্ৰভাৱৰ কথাও দেখা যায়। তেনে ভাৱে পুথিনেচীয়া আৰু অন্যান্য পৌৰাণিক বৈষ্ণৱ পন্থীৰ উপৰিও নৈব্য বিভিন্ন বৈষ্ণৱপন্থী বিশ্বাসৰ সমাজ পথৰুঘাট অঞ্চলত আছে। তেওঁলোকে ধৰ্ম বিশ্বাসৰ সম্পৰ্কত অলিখিত আৰু লিখিতভাৱে অনেক বিশ্বাস সম্পৰ্কীয় ইতিহাসৰ ক্ষেত্ৰত অৰিহণা যোগাইছে। তাৰ উপৰিও শৈৱ, শাক্ত, সাৰ্বজনীন সনাতনী হিন্দু সংঘ বিশ্বাসৰ বিৱৰ্তনমূলক ইতিহাসৰ সমল এই জনসমষ্টিৰ মাজত পোৱা যাব।

খটৱা সত্ৰ ঃ

পথৰুঘাটৰ নিকটৱৰ্তী খটৱা সত্ৰ যদিও প্ৰতিষ্ঠিত ইতিহাসৰ ভিত্তিতেই নৱ বৈষ্ণৱ যুগৰ মহান সম্পদ এই সত্ৰৰ সাৰ্বজনীনতাই বৈষ্ণৱ আচৰণৰ এক বিশেষ ইতিহাসৰ সৃষ্টি কৰিছিল। খটৱা কেৱল বৈষ্ণৱৰেই তীৰ্থ স্থান নহয়; শিৱ, শাক্তৰ উপৰিও ইছলাম ধৰ্মৰ লোকেও এই সত্ৰক শ্ৰদ্ধা কৰে আৰু মন্দিৰ নিৰ্মাণৰ ক্ষেত্ৰত বিশেষ অৰিহণা যোগোৱাৰ দৃষ্টান্তও আছে। সেয়ে খটৱা সত্ৰক সাৰ্বজনীনভাৱে সকলো বিশ্বাসৰ লোকৰ মহাতীৰ্থ আখ্যা দিব পাৰি।

প্ৰথম মছজিদ ঃ ইছলাম ধৰ্মীয়সকলৰ আচৰণ আৰু বিৱৰ্তনঃ

দৰং জিলাৰ প্ৰথম মছজিদটো পথৰুঘাটৰ পূব-দক্ষিণে তুৰাই গাঁৱত প্ৰতিষ্ঠা হৈছিল। আজিও চৈয়দ বংশীয় বুলি সকলো মুছলমানে সমীহ কৰা তুৰাই গাঁৱৰ পৰিয়াল কেইটামানে সেই মছজিদটো প্ৰাৰ্থনা গৃহ কৰি ৰাখিছে। অৱশ্যে মুছলমান ৰাইজে জয়পাল পুখুৰীৰ পাৰত এটা আটক-ধুনীয়া মছজিদ গঢ়ি তুলিছে।

এইখিনিতে উল্লেখযোগ্য যে ১৯ শতিকাৰ নৱম দশকলৈকে পথৰুঘাট অঞ্চলৰ হিন্দু আৰু মুছলমানসকলৰ খাদ্যাভ্যাস, পিন্ধন-উৰণ, সামাজিক আৰু পাৰিবাৰিক আচাৰ-ব্যৱহাৰ প্ৰায় একেই আছিল। ইছলামধৰ্মীসকলে ১৯ শতিকাৰ নৱম দশকলৈকে গো-মাংসও ভক্ষণ নকৰিছিল। ব্ৰিটিছ যুগৰ বৃহৎ দৰং জিলাৰ ভিতৰত পথৰুঘাট তহচিলতেই সকলোতকৈ অধিক ইছলাম ধৰ্মীয় লোক আছিল। তেওঁলোকৰ সকলোৱে ঘৰতে বোৱা ভুনি বা আপেক্ষিকভাৱে বহল পাৰিৰ ধূতি পোন্ধ মাৰি পিন্ধিছিল। কোনো কোনোৱে আপেক্ষিকভাৱে সৰু ভুনি বা ধূতিক 'পিন্ধা গামচা' বুলিও কৈছিল। হিন্দু আৰু মুছলমান দুয়ো সম্প্ৰদায়ৰ পুৰুষ-মহিলাৰ পোচাক প্ৰায় একেই আছিল। মাথো কিছু সংখ্যক বিশেষ লোকৰ মহিলাই দুই এটা হাত দীঘল চোলা পৰিধান কৰিছিল। হিন্দু আৰু মুছলমান দুয়ো ধৰ্মৰ মহিলায়েই উৎসৱ পাৰ্বণ, বিয়া-সবাহ বা বিশেষ গুৰুত্বপূৰ্ণ সকলো অৱস্থাতেই সম্পূৰ্ণ গা-মূৰ ঢাকি কাপোৰ পিন্ধাৰ নিয়ম আছিল।

এতেকে পথৰুঘাটৰ জনসাধাৰণক সমল হিচাপে লৈ অধ্যয়ন কৰিলে দৰং জিলাৰ সমাজৰ সামগ্ৰিক আচৰণৰ বিৱৰ্তন সম্পৰ্কে অনেক ইতিহাসৰ সমল পোৱা যাব।

কৃষ্টিৰ ঐতিহাসিক সমল ঃ

পথৰুঘাট অঞ্চলৰ জনসাধাৰণৰ মাজত থকা সাংস্কৃতিক ইতিহাস অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ। হিন্দু আৰু মুছলমান দুয়ো ধৰ্ম বিশ্বাসী লোকে ওজাপালি গোৱা, ঢুলীয়া আৰু নামুৱৈৰ জোঁট হৈ কৃষ্টি প্ৰদৰ্শন কৰাৰ উপৰিও প্ৰতিযোগিতাত অংশ গ্ৰহণ কৰা এক বিশেষ পৰম্পৰা আছে। ঊনবিংশ শতিকাৰ শেষ দশকলৈকে বিশেষকৈ পদ্ম পুৰাণৰ ভিত্তিত অতি উচ্চ খাপৰ ৰাগ-ৰাগিনী, তাল-মান, লয় আৰু সুৰেৰে হাজাৰ হাজাৰ দৰ্শকক মোহিত কৰি ৰাখিব পৰা ইছলাম ধৰ্মাৱলম্বী ওজাপালি আছিল। চিয়াগীত আৰু চেৰাঢেক দুয়ো সম্প্ৰদায়ৰে প্ৰিয় কণ্ঠশিল্প আছিল। মূলতঃ ওপৰত উল্লেখ কৰা লোক-সংস্কৃতিসমূহ সাৰ্বজনীনভাৱে দুয়ো ধৰ্মাৱলম্বী লোকেই গ্ৰহণ কৰিছিল। পথৰুঘাট অঞ্চলৰ মুছলমানসকলৰ মাজত ওজা পৰিয়াল, ঢুলীয়াৰ ঘৰ ইত্যাদি এতিয়াও পৰিচয় সূচক হিচাপে কিছুমান লোকৰ ক্ষেত্ৰত জড়িত হৈ আছে।

লোক সাহিত্যৰ সমল ঃ পথৰুঘাট অঞ্চলৰ সকলো স্তৰৰ আৰু সকলো বিশ্বাসৰ লোকৰ মাজত সাৰ্বজনীন ভাৱে বিয়াগীত, নাঙেলী গীত, চিয়াগীত, কানিয়া সেৱাৰ গীত, ফকৰা যোজনা, সাঁথৰ, ঠাৰ বা আনে নুবুজাকৈ কোৱা বিশেষ লোকৰ ভাষা, কিংবদন্তি আৰু উপকথা, অলৌকিক ভূত-প্ৰেত, দ'ত ইত্যাদি মনোৰঞ্জক কাহিনী প্ৰায়বোৰ লোকৰ মাজতেই পোৱা যায়। ইয়াৰোপৰিও বয়সস্থসকলে শিশুসকলক কোৱা অনেক সাধু আৰু নীতি কথা প্ৰচলিত আছে।

ইতিমধ্যে অনাতাঁৰ আৰু দূৰদৰ্শনে জনসাধাৰণক ব্যস্ত ৰখাৰ বাবে লোক সাহিত্যৰ ওপৰোক্ত সমলসমূহ ক্ৰমান্বয়ে অচল হৈ যোৱাৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত তৎকালীনভাৱে উদ্ধাৰৰ প্ৰয়োজন হৈছে।

অৱশ্যে আমি জনাত ড° কনক চন্দ্ৰ চহৰীয়া আৰু ড° বিজয় কুমাৰ শৰ্মাই এই সম্পৰ্কত আংশিকভাৱে হ'লেও বহুতো সমল সংৰক্ষণ কৰিছে।

সাহিত্য আৰু ভাষাৰ সমল ঃ

সৰাবাৰীৰ ৰাজপুৰোহিত পৰিয়ালৰ বিভিন্নজনৰ ঘৰত অনেক পৌৰাণিক পুথি ব্যক্তিগতভাৱে সংৰক্ষিত হৈ আছে। ইতিমধ্যে ভাৰত চৰকাৰে লোৱা আঁচনিৰ অধীনত সৰাবাৰী অঞ্চলৰ বিভিন্ন পৰিয়াল আৰু ব্যক্তিৰ হাতত থকা পুথিবোৰৰ পঞ্জীয়ন হোৱা বুলি আমি জানিব পাৰিছো। এই পুথিসমূহ বিজ্ঞানসন্মতভাৱে সংৰক্ষণ কৰি ৰখাৰ ব্যৱস্থা আধুনিক কম্পিউটাৰত স্কেনিং কৰি ৰখাৰ ব্যৱস্থা তৎকালীনভাৱে লোৱাৰ প্ৰয়োজন হৈছে। এই আপুৰুগীয়া পুৰণি পুথিবোৰ এতিয়াও বিস্তৃত আৰু গভীৰভাৱে অধ্যয়ন কৰিলে অকল দৰঙৰেই নহয়, উত্তৰ পূব ভাৰতৰ ঐতিহাসিক সমল পোৱাৰ সম্ভাৱনা আছে। পীতাম্বৰ সিদ্ধান্ত বাগীশত বাহিৰেও অন্যান্য অনেক পণ্ডিতৰ অৰিহণা হয়তো ইতিহাসৰ সমল হিচাবে ওলাব।

পথৰুঘাটৰ নিকটৱৰ্তী দিপীলা, হৰিপুৰ, নাপ্তাপাৰা, ঢোপৰতল, কটাহী, ৰাইজঘাট, শান্তিপুখুৰী, ঘোপা, তুৰাই, বলদেৱপাৰা, ব্যাসপাৰা ইত্যাদি অঞ্চলত ৩০০ ৰ পৰা ৪০০ বছৰ পুৰণি কিছুমান চন্দ্ৰবিপ্ৰ, সূৰ্যবিপ্ৰ, বেজ বা বৈদ্য পৰিয়ালৰ উপৰিও অনেক মহন্ত, মেধি আৰু হাজৰিকা, শইকীয়া, বড়া, পাটগিৰি ইত্যাদিৰ সামন্ত শ্ৰেণীৰ পৰিয়াল আছে। এই সকলৰ ঘৰত বিভিন্ন পুৰণি পুথি থকাৰ উপৰিও বেজালিৰ বাবে বিভিন্ন তন্ত্ৰ-মন্ত্ৰ আৰু ঔষধ সম্পৰ্কীয় পুথি সঞ্চিত আছে। কোনো কোনো ব্যক্তিয়ে কিছু সংখ্যক সংগ্ৰহ কৰি ৰক্ষা কৰাৰ তথ্যও সদৰি হৈছে। কিন্তু হিন্দু আৰু মুছলমান দুয়ো ধৰ্মৰ বেজ-জ্ঞানীসকলৰ পৰা সকলো সমল এতিয়াও পঞ্জীয়ন কৰিব পৰা হোৱা নাই। তেনে সম্পদসমূহ গুপুতে ৰখাৰ নিয়ম বেজসকলৰ মাজত প্ৰচলিত থকাৰ বাবেই, ব্যাপক পঞ্জীয়ন হয়তো সম্ভৱপৰ নহ'ব। তথাপিতো ব্যাপক প্ৰচাৰৰ জৰিয়তে বিশেষকৈ বেজসকলৰ সমলসমূহ আৰু তথাকথিত গুপুত তন্ত্ৰ-মন্ত্ৰসমূহ ঐতিহাসিক সমল হিচাপে সংগ্ৰহ কৰাৰ প্ৰয়োজন হৈছে।

মুদ্ৰা আৰু অলংকাৰ ঃ পথৰুঘাট অঞ্চলৰ পুৰণি পৰিয়াল সমূহত মোগল-কোচ আৰু আহোমৰ কালত মুদ্ৰা বিক্ষিপ্ত আৰু পঞ্জীয়নহীন ভাৱে থকাৰ উপৰিও দশম শতিকাৰ আগৰ ব্ৰঞ্জৰ দ্বাৰা হাতে নিৰ্মিত 'ধুলা পাদুঙ মুদ্ৰা' পোৱাৰ সম্ভাৱনা আছে। ইতিমধ্যে আহোম আৰু মোগল যুগৰ মুদ্ৰা আমাৰ হাতত পৰিছে। আমি পোৱা দুটা 'ধুলা পাদুঙ মুদ্ৰা' ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ত জমা দিয়া হৈছে।

১৮২৬ চনৰ আগৰে পৰাই ব্ৰিটিছ ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ মুদ্ৰা আৰু পৰৱৰ্তী কালৰ ব্ৰিটিছ মুদ্ৰা পথৰুঘাটৰ পুৰণি পৰিয়ালবোৰৰ জিম্মাত পোৱাৰ সকলো সম্ভাৱনা আছে। — পাই, বিভিন্ন এপইচা, দুপইচা, অনা বা চৰতীয়া, দুঅনা বা আধমহীয়া, সিকি আৰু বিভিন্ন ৰূপৰ মুদ্ৰা আজিৰ প্ৰজন্মই হয়তো দেখিবলৈ পোৱা নাই। কিন্তু মই বিশ্বাস কৰো যে বৃহৎ পথৰুঘাট অঞ্চলৰ পুৰণা পৰিয়ালবোৰৰ হাতত এতিয়াও অনাদৰে তেনেবোৰ সম্পদ পৰি আছে।

গামখাৰু, মুঠি খাৰু, পাটিখাৰু, ফুটি, জাংফাই ফুটি, নাকফুল, বিভিন্ন মণি, গলপাতা, ঢোলমাদলী, জোনমাদলী, দুকদুকী, নাক আৰু কাণৰ বিভিন্ন কেৰু, অভিজাত পুৰুষ বা দৰাই পিন্ধা কেৰু, মুৰীয়াল ইত্যাদি অতীতৰ ব্যৱহাৰ্য সামগ্ৰী ইতিহাসৰ সমল। পথৰুঘাট অঞ্চলত অনেক পুৰণি পৰিয়ালত অনুসন্ধান কৰি তেনেবোৰ সম্পদ পঞ্জীয়ন কৰা অতীৱ প্ৰয়োজন হৈছে।

সংগ্ৰামী ইতিহাসৰ সমল ঃ

দৰঙৰ সংগ্ৰামী ইতিহাসৰ সমল ১৮৯৪ চনৰ ২৮ জানুৱাৰী তাৰিখৰ পথৰুঘাটৰ ৰণেই কেৱল নহয়। ১৭ শতিকাৰ আগৰ ইতিহাস নাপালেও এই অঞ্চলৰ জনসাধাৰণৰ পৰা কোচ-আহোম কালৰ বিভিন্ন সংগ্ৰাম সম্পৰ্কে আৰু ব্ৰিটিছ যুগৰ সংগ্ৰাম আৰু স্বাধীনতা আন্দোলন সম্পৰ্কে এই অঞ্চলত অনেক সমল আছে।

আহোম-কোচ ৰাজত্ব কালত বিশেষকৈ শৰাইঘাট ৰণৰ কালৰে পৰা পৰৱৰ্তী সকলো ৰণতেই দৰং ৰাজ্যৰ পৰা সৈন্য পঠিওৱা হৈছিল। উত্তৰ ফালৰ পৰা ভুটীয়াসকলৰ আক্ৰমণ আৰু দৌৰাত্মৰ বিৰুদ্ধেও বিভিন্ন সময়ত সংগ্ৰাম কৰিব লগা হৈছিল। মোৱামৰীয়া বিদ্ৰোহৰ কালত কোচ ৰজাই লগত সৈন্য লৈ বৰ্তমান নগাঁও জিলাৰ বিভিন্ন ঠাইত মোৱামৰীয়াৰ বিপক্ষে আহোম ৰজাৰ হৈ যুঁজ দিছিল। মোৱামৰীয়াৰ অতপালিত থাকিব নোৱাৰি তথা যুদ্ধ নকৰি 'পলাই অহা বহু ভগনীয়াৰে দৰং ৰাজ্য ভৰি পৰিছিল। সেই

সময়ত ভগনীয়াৰ শিবিৰ পতা বা অন্নদান কৰাৰ ব্যৱস্থা হোৱা নাছিল। তাতে ৰজা নিজে গৈ নগাঁৱৰ যুঁজত আছিল। সেই সংকট কালত পথৰুঘাটকে ভিতৰ কৰি সকলো অঞ্চলৰ প্ৰায় আঢ়ৈশ মুখিয়াল লোকে এক বিশেষ প্ৰস্তাৱ লৈ ৰজা কৃষ্ণ নাৰায়ণলৈ বাতৰি দি মাতি পঠিয়াইছিল। ইতিমধ্যে পথৰুঘাটকে ভিতৰ কৰি দৰঙীয়া ৰাইজে শান্ত আৰু অমায়িকসকলক নিজ নিজ স্থানত আশ্ৰয় দিছিল; আৰু আনহাতে দম্ভ দৌৰাত্মকাৰী ভগনীয়াসকলৰ বিৰুদ্ধে মাৰ বান্ধি থিয় হৈ সেই সকলক নিয়ন্ত্ৰণ কৰিছিল। ৰজা কৃষ্ণ নাৰায়ণ আহি পোৱা পাছত ভগনীয়া নিয়ন্ত্ৰণৰ দায়িত্ব নিজে লোৱাই নহয় আহোম ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থা ভাঙি পৰা হেতু দৰং ৰাজ্য নিজাববীয়াকৈ পৰিচালনা কৰাৰ ব্যৱস্থা লৈছিল।

ব্ৰিটিছ ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ সহায়ত আহোম ৰজাই কোচ ৰজা কৃষ্ণ নাৰায়ণক বিদ্ৰোহী সজাই কেপ্তেইন ওৱেলচৰ দ্বাৰা বশীভূত কৰিছিল। উল্লেখযোগ্য যে ৰজা কৃষ্ণ নাৰায়ণে দৰং ৰক্ষাৰ বাবে কিছুমান ইছলাম ধৰ্মীয় বৰকন্দাজ যুঁজাৰু নিজ সৈন্য দলত ভৰ্তি কৰাইছিল। সেই সকলৰো কিছু সংখ্যক পথৰুঘাট তহচিল এলেকাত স্থায়ী ভাৱে বৈ গৈছিল। সেয়ে গোটেই জিলাৰ ভিতৰতে পথৰুঘাটত ইছলাম ধৰ্মীয় লোকৰ সংখ্যাই অধিক নহয় জনসংখ্যাৰ ঘনত্বও সৰ্বাধিক আছিল।

১৮৯১ আৰু ১৯০১ চনৰ লোক পিয়ল অনুযায়ী পথৰুঘাট, কলাইগাঁও আৰু মঙলদৈ তহচিলত যথাক্ৰমে ৯,৬৪৪; ৩,৫৩১ আৰু ৭,৬৭৭ জনকৈ লোক কমা সত্বেও পথৰুঘাটৰ জনবসতিৰ ঘনত্ব প্ৰতি বৰ্গ কিঃ মিঃত সৰ্বাধিক আছিল। ১৮৯৪ চনৰ ২৮ জানুৱাৰীৰ ঘটনাটোক 'কৃষক বিদ্ৰোহ' বুলি কোৱা হৈছে। কিন্তু বিজ্ঞানসন্মত অধ্যয়নৰ মাধ্যমত বিভিন্ন সমলৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি এই ঘটনাক 'সাৰ্বজনীন গণ বিপ্লৱ' বুলি ক'ব পৰা হ'ব। এই সম্পৰ্কত গৱেষকসকলৰ বাবে আমি কেইটামান সংগতি তথা সমল আঙুলিয়াই দিব বিচাৰিছো।

(ক) কোচ-আহোম কালত দৰং ৰাজ্যত পাইক ব্যৱস্থা আছিল। তিনিজন পাইকেৰে এটা গোট। সেই গোটৰ একোজন পাইকে বছৰত চাৰিমাহকৈ খাটনি খাটি ভূমি ৰাজহ দিয়াৰ নিয়ম আছিল। প্ৰতি পাইকে তেনে খাটনিৰ বাবদ আঠবিঘাকৈ মাটি ৰাজহ মুক্তভাৱে খাব পাৰিছিল। আঠবিঘাতকৈ অধিক মাটি ল'লৈ প্ৰতি বিঘাত চাৰিঅনা অৰ্থাৎ বৰ্তমানৰ পঁচিশ পইচা ৰাজহ দিব লগা হৈছিল। প্ৰতিটো যৌথ পৰিয়ালে বছৰত এটকাকৈ পাৰিবাৰিক ৰাজহ দিব লগা হৈছিল।

এই ব্যৱস্থাৰ পৰা ব্ৰিটিছ যুগত শ্ৰমৰ পৰিবৰ্তে ধনেৰে ৰাজহ দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছিল। তেনে ভাৱে ১৮৩৪-৩৫ চনত সমগ্ৰ ব্ৰিটিছ দৰং জিলাত ১,০৭,৩০২/- টকা ভূমি ৰাজহ কোম্পানীৰ চৰকাৰে আদায় কৰিছিল। ১৮৫৮ চনত ভাৰতবৰ্ষ ব্ৰিটিছ চৰকাৰৰ পোনপটীয়া শাসনলৈ যোৱাৰ পাছৰে পৰা কৰ বৃদ্ধি কৰাৰ ব্যৱস্থা আহি পৰিল। ১৮৬৮-৬৯ চনত ব্ৰিটিছ দৰঙত মুঠ ভূমি-ৰাজহ হৈছিল ৩,৫৭,৭৬৮/- টকা।

এই বৃদ্ধিৰ সময়ত পথৰুঘাটক কেন্দ্ৰ কৰি মাটিৰ পট্টাদাৰ আৰু কৃষকসকলে আপত্তি আৰম্ভ কৰিছিল। ব্ৰিটিছ চৰকাৰে ৰাইজৰ আপত্তি শুনাৰ পৰিবৰ্তে বিভিন্ন প্ৰকাৰে ৰাজহ বৃদ্ধি কৰি আছিল। ১৮৯৩ চনত এটা নতুন পদ্ধতিৰে প্ৰথম, দ্বিতীয়, তৃতীয় আৰু চতুৰ্থ শ্ৰেণীৰ বস্তি, ৰূপিত আৰু ফৰিঙতি তিনিও প্ৰকাৰ মাটিৰেই সুকীয়া সুকীয়া ৰাজহ নিৰ্ধাৰণ কৰিলে। - যিটো তহচিলত জনসংখ্যা সৰ্বাধিক; তাতে মাটিৰ চাহিদা বেছি বুলি নিৰ্ণয় কৰি সৰ্বোচ্চ নিৰিখত ৰাজহ নিৰ্ধাৰণ কৰা ব্যৱস্থা কৰা হ'ল। সেই অনুযায়ী ব্ৰিটিছ দৰং জিলাৰ ভিতৰতে সৰ্বাধিক জনবসতিৰ ঘনত্বৰ পথৰুঘাট তহচিল এলেকাত বস্তিৰ ক্ষেত্ৰত বিঘাই প্ৰতি ছয় অনা, ৰূপিতত এটকা আৰু ফিৰিঙতিত বাৰ অনা নিৰ্ধাৰণ কৰা হ'ল। আনহাতে নিম্নতম ঘনত্বৰ মৌজা বা তহচিলত বিঘাই প্ৰতি এটকা, দহ অনা (ষাঠি পইচা), আঠ অনা (পঞ্চাশ পইচা) নিৰ্ধাৰিত হ'ল। সেই অনুযায়ী ১৮৯৩-৯৪ চনত দৰং জিলাৰ মুঠ ভূমি ৰাজহ সংগ্ৰহৰ পৰিমাণ হ'ল ৬,৪৮,৮২০/- টকা।

(খ) মঙলদৈ, কলাইগাঁও আৰু পথৰুঘাট তহচিলত দৰঙৰ ৰাজপৰিয়াল, অভিজাত ব্যক্তি ইত্যাদিৰ বাবে ৰাজহ বিহীন নিষ্পী আৰু অৰ্ধ ৰাজহৰ নিষ্পীখেৰাজ ভূমি থকাৰ উপৰিও পথৰুঘাটৰ নিকটৱৰ্তী ৰুদ্ৰেশ্বৰ দেৱালয়ৰ বাবে ৫৮৭ বিঘা অৰ্ধ ৰাজহৰ ভূমি আৰু তাম্ৰেশ্বৰ মন্দিৰৰ নামত ২৮ বিঘা নিষ্কৰ মাটি আৰু ৮৭৩ বিঘা অৰ্ধ ৰাজহৰ মাটি আছিল।

(গ) নৰোত্তম নামৰ স্বভাৱ কবি এজনে ৰচনা কৰা দলি পুৰাণ অনুযায়ী ৰাজহ সম্পৰ্কে আপত্তি দিবলৈ সাধাৰণ জনতা যদিও পথৰুঘাটলৈ গৈছিল তেওঁ বিশেষভাৱে মেনা বা মুখীয়াললোকসকল তথা অধিক মাটি থকা লোকসকল যোৱা বুলি বিশেষভাৱে উল্লেখ কৰিছে। পাটগিৰি, হাল নোবোৱা ব্ৰাহ্মণ সম্প্ৰদায়ৰ লোক, মুক্তিয়াৰ, গাওঁবুঢ়া, মহাজন, দলৈ, মণ্ডল, বিভিন্ন নামৰ মেনা, দেৱালয়ৰ পাণ্ডা আৰু জাতি-বৰ্ণ-

অৱশ্যে আমি জনাত ড° কনক চন্দ্ৰ চহৰীয়া আৰু ড° বিজয় কুমাৰ শৰ্মাই এই সম্পৰ্কত আংশিকভাৱে হ'লেও বহুতো সমল সংৰক্ষণ কৰিছে।

সাহিত্য আৰু ভাষাৰ সমল ঃ

সৰাবাৰীৰ ৰাজপুৰোহিত পৰিয়ালৰ বিভিন্নজনৰ ঘৰত অনেক পৌৰাণিক পুথি ব্যক্তিগতভাৱে সংৰক্ষিত হৈ আছে। ইতিমধ্যে ভাৰত চৰকাৰে লোৱা আঁচনিৰ অধীনত সৰাবাৰী অঞ্চলৰ বিভিন্ন পৰিয়াল আৰু ব্যক্তিৰ হাতত থকা পুথিবোৰৰ পঞ্জীয়ন হোৱা বুলি আমি জানিব পাৰিছো। এই পুথিসমূহ বিজ্ঞানসন্মতভাৱে সংৰক্ষণ কৰি ৰখাৰ ব্যৱস্থা আধুনিক কম্পিউটাৰত স্কেনিং কৰি ৰখাৰ ব্যৱস্থা তৎকালীনভাৱে লোৱাৰ প্ৰয়োজন হৈছে। এই আপুৰুগীয়া পুৰণি পুথিবোৰ এতিয়াও বিস্তৃত আৰু গভীৰভাৱে অধ্যয়ন কৰিলে অকল দৰঙৰেই নহয়, উত্তৰ পূব ভাৰতৰ ঐতিহাসিক সমল পোৱাৰ সম্ভাৱনা আছে। পীতাম্বৰ সিদ্ধান্ত বাগীশত বাহিৰেও অন্যান্য অনেক পণ্ডিতৰ অৰিহণা হয়তো ইতিহাসৰ সমল হিচাবে ওলাব।

পথৰুঘাটৰ নিকটৱৰ্তী দিপীলা, হৰিপুৰ, নাম্পাপাৰা, ঢোপৰতল, কটাহী, ৰাইজঘাট, শান্তিপুখুৰী, ঘোপা, তুৰাই, বলদেৱপাৰা, ব্যাসপাৰা ইত্যাদি অঞ্চলত ৩০০ ৰ পৰা ৪০০ বছৰ পুৰণি কিছুমান চন্দ্ৰবিপ্ৰ, সূৰ্যবিপ্ৰ, বেজ বা বৈদ্য পৰিয়ালৰ উপৰিও অনেক মহন্ত, মেধি আৰু হাজৰিকা, শইকীয়া, বড়া, পাটগিৰি ইত্যাদিৰ সামন্ত শ্ৰেণীৰ পৰিয়াল আছে। এই সকলৰ ঘৰত বিভিন্ন পুৰণি পুথি থকাৰ উপৰিও বেজালিৰ বাবে বিভিন্ন তন্ত্ৰ-মন্ত্ৰ আৰু ঔষধ সম্পৰ্কীয় পুথি সঞ্চিত আছে। কোনো কোনো ব্যক্তিয়ে কিছু সংখ্যক সংগ্ৰহ কৰি ৰক্ষা কৰাৰ তথ্যও সদৰি হৈছে। কিন্তু হিন্দু আৰু মুছলমান দুয়ো ধৰ্মৰ বেজ-জ্ঞানীসকলৰ পৰা সকলো সমল এতিয়াও পঞ্জীয়ন কৰিব পৰা হোৱা নাই। তেনে সম্পদসমূহ গুপুতে ৰখাৰ নিয়ম বেজসকলৰ মাজত প্ৰচলিত থকাৰ বাবেই, ব্যাপক পঞ্জীয়ন হয়তো সম্ভৱপৰ নহ'ব। তথাপিতো ব্যাপক প্ৰচাৰৰ জৰিয়তে বিশেষকৈ বেজসকলৰ সমলসমূহ আৰু তথাকথিত গুপুত তন্ত্ৰ-মন্ত্ৰসমূহ ঐতিহাসিক সমল হিচাপে সংগ্ৰহ কৰাৰ প্ৰয়োজন হৈছে।

মুদ্ৰা আৰু অলংকাৰ ঃ পথৰুঘাট অঞ্চলৰ পুৰণি পৰিয়াল সমূহত মোগল-কোচ আৰু আহোমৰ কালত মুদ্ৰা বিক্ষিপ্ত আৰু পঞ্জীয়নহীন ভাৱে থকাৰ উপৰিও দশম শতিকাৰ আগৰ ব্ৰঞ্জৰ দ্বাৰা হাতে নিৰ্মিত 'ধূলা পাদুঙ মুদ্ৰা' পোৱাৰ সম্ভাৱনা আছে। ইতিমধ্যে আহোম আৰু মোগল যুগৰ মুদ্ৰা আমাৰ হাতত পৰিছে। আমি পোৱা দুটা 'ধূলা পাদুঙ মুদ্ৰা' ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ত জমা দিয়া হৈছে।

১৮২৬ চনৰ আগৰে পৰাই ব্ৰিটিছ ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ মুদ্ৰা আৰু পৰৱৰ্তী কালৰ ব্ৰিটিছ মুদ্ৰা পথৰুঘাটৰ পুৰণি পৰিয়ালবোৰৰ জিম্মাত পোৱাৰ সকলো সম্ভাৱনা আছে। — পাই, বিভিন্ন এপইচা, দুপইচা, অনা বা চৰতীয়া, দুঅনা বা আধমহীয়া, সিকি আৰু বিভিন্ন ৰূপৰ মুদ্ৰা আজিৰ প্ৰজন্মই হয়তো দেখিবলৈ পোৱা নাই। কিন্তু মই বিশ্বাস কৰো যে বৃহৎ পথৰুঘাট অঞ্চলৰ পুৰণা পৰিয়ালবোৰৰ হাতত এতিয়াও অনাদৰে তেনেবোৰ সম্পদ পৰি আছে।

গামখাৰু, মুঠি খাৰু, পাটিখাৰু, ফুটি, জাংফাই ফুটি, নাকফুল, বিভিন্ন মণি, গলপাতা, ঢোলমাদলী, জোনমাদলী, দুকদুকী, নাক আৰু কাণৰ বিভিন্ন কেৰু, অভিজাত পুৰুষ বা দৰাই পিন্ধা কেৰু, মৃবীয়াল ইত্যাদি অতীতৰ ব্যৱহাৰ্য সামগ্ৰী ইতিহাসৰ সমল। পথৰুঘাট অঞ্চলত অনেক পুৰণি পৰিয়ালত অনুসন্ধান কৰি তেনেবোৰ সম্পদ পঞ্জীয়ন কৰা অতীব প্ৰয়োজন হৈছে।

সংগ্ৰামী ইতিহাসৰ সমল ঃ

দৰঙৰ সংগ্ৰামী ইতিহাসৰ সমল ১৮৯৪ চনৰ ২৮ জানুৱাৰী তাৰিখৰ পথৰুঘাটৰ ৰণেই কেৱল নহয়। ১৭ শতিকাৰ আগৰ ইতিহাস নাপালেও এই অঞ্চলৰ জনসাধাৰণৰ পৰা কোচ-আহোম কালৰ বিভিন্ন সংগ্ৰাম সম্পৰ্কে আৰু ব্ৰিটিছ যুগৰ সংগ্ৰাম আৰু স্বাধীনতা আন্দোলন সম্পৰ্কে এই অঞ্চলত অনেক সমল আছে।

আহোম-কোচ ৰাজত্ব কালত বিশেষকৈ শৰাইঘাট ৰণৰ কালৰে পৰা পৰৱৰ্তী সকলো ৰণতেই দৰং ৰাজ্যৰ পৰা সৈন্য পঠিওৱা হৈছিল। উত্তৰ ফালৰ পৰা ভুটীয়াসকলৰ আক্ৰমণ আৰু দৌৰাত্ম্যৰ বিৰুদ্ধেও বিভিন্ন সময়ত সংগ্ৰাম কৰিব লগা হৈছিল। মোৱামৰীয়া বিদ্ৰোহৰ কালত কোচ ৰজাই লগত সৈন্য লৈ বৰ্তমান নগাঁও জিলাৰ বিভিন্ন ঠাইত মোৱামৰীয়াৰ বিপক্ষে আহোম ৰজাৰ হৈ যুঁজ দিছিল। মোৱামৰীয়াৰ অতপালিত থাকিব নোৱাৰি তথা যুদ্ধ নকৰি 'পলাই অহা বহু ভগনীয়াৰে দৰং ৰাজ্য ভৰি পৰিছিল। সেই সময়ত ভগনীয়াৰ শিবিৰ পতা বা অন্নদান কৰাৰ ব্যৱস্থা হোৱা নাছিল। তাতে ৰজা নিজে গৈ নগাঁৱৰ যুঁজত আছিল। সেই সংকট কালত পথৰুঘাটকে ভিতৰ কৰি সকলো অঞ্চলৰ প্ৰায় আঢ়ৈশ মুখিয়াল লোকে এক বিশেষ প্ৰস্তাৱ লৈ ৰজা কৃষ্ণ নাৰায়ণলৈ বাতৰি দি মাতি পঠিয়াইছিল। ইতিমধ্যে পথৰুঘাটকে ভিতৰ কৰি দৰঙীয়া ৰাইজে শান্ত আৰু অমায়িকসকলক নিজ নিজ স্থানত আশ্ৰয় দিছিল; আৰু আনহাতে দম্ভ দৌৰাত্ম্যকাৰী ভগনীয়াসকলৰ বিৰুদ্ধে মাৰ বান্ধি থিয় হৈ সেই সকলক নিয়ন্ত্ৰণ কৰিছিল। ৰজা কৃষ্ণ নাৰায়ণ আহি পোৱা পাছত ভগনীয়া নিয়ন্ত্ৰণৰ দায়িত্ব নিজে লোৱাই নহয় আহোম ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থা ভাঙি পৰা হেতু দৰং ৰাজ্য নিজাববীয়াকৈ পৰিচালনা কৰাৰ ব্যৱস্থা লৈছিল।

ব্ৰিটিছ ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ সহায়ত আহোম ৰজাই কোচ ৰজা কৃষ্ণ নাৰায়ণক বিদ্ৰোহী সজাই কেপ্তেইন ওৱেলচৰ দ্বাৰা বশীভূত কৰিছিল। উল্লেখযোগ্য যে ৰজা কৃষ্ণ নাৰায়ণে দৰং ৰক্ষাৰ বাবে কিছুমান ইছলাম ধৰ্মীয় বৰকন্দাছ যুঁজাৰু নিজ সৈন্য দলত ভৰ্তি কৰাইছিল। সেই সকলৰো কিছু সংখ্যক পথৰুঘাট তহচিল এলেকাত স্থায়ী ভাৱে ৰৈ গৈছিল। সেয়ে গোটেই জিলাৰ ভিতৰতে পথৰুঘাটত ইছলাম ধৰ্মীয় লোকৰ সংখ্যাই অধিক নহয় জনসংখ্যাৰ ঘনত্বও সৰ্বাধিক আছিল।

১৮৯১ আৰু ১৯০১ চনৰ লোক পিয়ল অনুযায়ী পথৰুঘাট, কলাইগাঁও আৰু মঙলদৈ তহচিলত যথাক্ৰমে ৯,৬৪৪; ৩,৫৩১ আৰু ৭,৬৭৭ জনকৈ লোক কমা সত্বেও পথৰুঘাটৰ জনবসতিৰ ঘনত্ব প্ৰতি বৰ্গ কিঃ মিঃত সৰ্বাধিক আছিল। ১৮৯৪ চনৰ ২৮ জানুৱাৰীৰ ঘটনাটোক 'কৃষক বিদ্ৰোহ' বুলি কোৱা হৈছে। কিন্তু বিজ্ঞানসন্মত অধ্যয়নৰ মাধ্যমত বিভিন্ন সমলৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি এই ঘটনাক 'সাৰ্বজনীন গণ বিপ্লৱ' বুলি ক'ব পৰা হ'ব। এই সম্পৰ্কত গৱেষকসকলৰ বাবে আমি কেইটামান সংগতি তথা সমল আঙুলিয়াই দিব বিচাৰিছো।

(ক) কোচ-আহোম কালত দৰং ৰাজ্যত পাইক ব্যৱস্থা আছিল। তিনিজন পাইকেৰে এটা গোট। সেই গোটৰ একোজন পাইকে বছৰত চাৰিমাহকৈ খাটনি খাটি ভূমি ৰাজহ দিয়াৰ নিয়ম আছিল। প্ৰতি পাইকে তেনে খাটনিৰ বাবদ আঠবিঘাকৈ মাটি ৰাজহ মুক্তভাৱে খাব পাৰিছিল। আঠবিঘাতকৈ অধিক মাটি ল'লে প্ৰতি বিঘাত চাৰিঅনা অৰ্থাৎ বৰ্তমানৰ পঁচিশ পইচা ৰাজহ দিব লগা হৈছিল। প্ৰতিটো যৌথ পৰিয়ালে বছৰত এটকাকৈ পাৰিবাৰিক ৰাজহ দিব লগা হৈছিল।

এই ব্যৱস্থাৰ পৰা ব্ৰিটিছ যুগত শ্ৰমৰ পৰিৱৰ্তে ধনেৰে ৰাজহ দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছিল। তেনে ভাৱে ১৮৩৪-৩৫ চনত সমগ্ৰ ব্ৰিটিছ দৰং জিলাত ১,০৭,৩০২/- টকা ভূমি ৰাজহ কোম্পানীৰ চৰকাৰে আদায় কৰিছিল। ১৮৫৮ চনত ভাৰতবৰ্ষ ব্ৰিটিছ চৰকাৰৰ পোনপটীয়া শাসনলৈ যোৱাৰ পাছৰে পৰা কৰ বৃদ্ধি কৰাৰ ব্যৱস্থা আহি পৰিল। ১৮৬৮-৬৯ চনত ব্ৰিটিছ দৰঙত মুঠ ভূমি-ৰাজহ হৈছিল ৩,৫৭,৭৬৮/- টকা।

এই বৃদ্ধিৰ সময়ত পথৰুঘাটক কেন্দ্ৰ কৰি মাটিৰ পট্টাদাৰ আৰু কৃষকসকলে আপত্তি আৰম্ভ কৰিছিল। ব্ৰিটিছ চৰকাৰে ৰাইজৰ আপত্তি শুনাৰ পৰিৱৰ্তে বিভিন্ন প্ৰকাৰে ৰাজহ বৃদ্ধি কৰি আছিল। ১৮৯৩ চনত এটা নতুন পদ্ধতিৰে প্ৰথম, দ্বিতীয়, তৃতীয় আৰু চতুৰ্থ শ্ৰেণীৰ বস্তি, ৰূপিত আৰু ফৰিঙতি তিনিও প্ৰকাৰ মাটিৰেই সুকীয়া সুকীয়া ৰাজহ নিৰ্ধাৰণ কৰিলে। - যিটো তহচিলত জনসংখ্যা সৰ্বাধিক; তাতে মাটিৰ চাহিদা বেছি বুলি নিৰ্ণয় কৰি সৰ্বোচ্চ নিৰিখত ৰাজহ নিৰ্ধাৰণ কৰা ব্যৱস্থা কৰা হ'ল। সেই অনুযায়ী ব্ৰিটিছ দৰং জিলাৰ ভিতৰতে সৰ্বাধিক জনবসতিৰ ঘনত্বৰ পথৰুঘাট তহচিল এলেকাত বস্তিৰ ক্ষেত্ৰত বিঘাই প্ৰতি ছয় অনা, ৰূপিতত এটকা আৰু ফিৰিঙতিত বাৰ অনা নিৰ্ধাৰণ কৰা হ'ল। আনহাতে নিম্নতম ঘনত্বৰ মৌজা বা তহচিলত বিঘাই প্ৰতি এটকা, দহ অনা (ষাঠি পইচা), আঠ অনা (পঞ্চাশ পইচা) নিৰ্ধাৰিত হ'ল। সেই অনুযায়ী ১৮৯৩-৯৪ চনত দৰং জিলাৰ মুঠ ভূমি ৰাজহ সংগ্ৰহৰ পৰিমাণ হ'ল ৬,৪৮,৮২০/- টকা।

(খ) মঙলদৈ, কলাইগাঁও আৰু পথৰুঘাট তহচিলত দৰঙৰ ৰাজপৰিয়াল, অভিজাত ব্যক্তি ইত্যাদিৰ বাবে ৰাজহ বিহীন নিষ্পী আৰু অৰ্ধ ৰাজহৰ নিষ্পীখেৰাজ ভূমি থকাৰ উপৰিও পথৰুঘাটৰ নিকটৱৰ্তী ৰুদ্ৰেশ্বৰ দেৱালয়ৰ বাবে ৫৮৭ বিঘা অৰ্ধ ৰাজহৰ ভূমি আৰু তাম্ৰেশ্বৰ মন্দিৰৰ নামত ২৮ বিঘা নিষ্কৰ মাটি আৰু ৮৭৩ বিঘা অৰ্ধ ৰাজহৰ মাটি আছিল।

(গ) নৰোত্তম নামৰ স্বভাৱ কবি এজনে ৰচনা কৰা দলি পুৰাণ অনুযায়ী ৰাজহ সম্পৰ্কে আপত্তি দিবলৈ সাধাৰণ জনতা যদিও পথৰুঘাটলৈ গৈছিল তেওঁ বিশেষভাৱে মেনা বা মুখীয়াললোকসকল তথা অধিক মাটি থকা লোকসকল যোৱা বুলি বিশেষভাৱে উল্লেখ কৰিছে। পাটগিৰি, হাল নোবোৱা ব্ৰাহ্মণ সম্প্ৰদায়ৰ লোক, মুক্তিয়াৰ, গাওঁবুঢ়া, মহাজন, দলৈ, মণ্ডল, বিভিন্ন নামৰ মেনা, দেৱালয়ৰ পাণ্ডা আৰু জাতি-বৰ্ণ-

স্মৃতিগ্ৰন্থ ঃ **পথৰুঘাট** ঃ কৃষক শ্বহীদ দিৱস-২০২১

ধৰ্ম নিৰ্বিশেষে সকলো শ্ৰেণীৰ লোক পথৰুঘাটত গোট হৈ এদিন ভবানী ভট্টাচাৰ্য তহচিলদাৰক আৰু ১৮৯৪ চনৰ ২৮ জানুৱাৰী তাৰিখে জিলাৰ উপায়ুক্তৰ ওচৰত আপত্তি দৰ্শাইছিল।

এতেকে প্ৰকৃত কৃষকত বাহিৰেও সকলো শ্ৰেণী আৰু সকলো পৰ্যায়ৰ লোক একগোট হৈ নতুনকৈ নিৰ্ধাৰণ কৰা অতি উচ্চ হাৰৰ ৰাজহৰ বিপক্ষে প্ৰতিবাদ সাব্যস্ত কৰাৰ চেষ্টা কৰিছিল।

(ঘ) আমি পূৰ্বতে উল্লেখ কৰিছো যে পথৰুঘাটত ছহিদ হোৱা ১৪০ গৰাকী লোকৰ নাম আৰু পৰিয়াল এতিয়াও চিনাক্ত কৰিব পৰা হোৱা নাই। যি ২৪ গৰাকীৰ নাম পোৱা হৈছে তেওঁলোকৰ বিষয়েও কিছুমান তথ্য পোৱা হোৱা নাই। আঘাত পাই জীয়াই থকাসকলেও সেই সময়ত ব্ৰিটিছ চৰকাৰৰ ভয়ত নিজৰ আঘাতৰ ঘটনাও গোপনে ৰাখিছিল।

এনেবোৰ বিষয়বস্তুৰ ওপৰত গভীৰ, বিস্তৃত আৰু বিজ্ঞানসন্মত অধ্যয়ন হ'লে ১৮৯৪ চনৰ পথৰুঘাটৰ ৰণ এটা বিশেষ ধৰণৰ গণ বিপ্লৱৰ শাৰীলৈ উত্তৰণ হোৱাৰ সম্ভাৱনা আছে। ●●

প্ৰবন্ধটো যুগুত কৰোঁতে সহায় কৰা ব্যক্তিসকলৰ ওচৰত মই কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ ঃ—

শ্ৰীসোণাৰাম ডেকা (প্ৰধান শিক্ষক, পৰীক্ষিত নাৰায়ণ মধ্য ইংৰাজী বিদ্যালয়) শ্ৰীকৰ্মেশ্বৰ ভূঞা, (পথৰুঘাট), শ্ৰীসংৰাম ডেকা (দীঘিৰপাৰ), শ্ৰীবিষ্ণু শৰ্মা (চক্ৰ বিষয়া, ছিপাঝাৰ), শ্ৰীঅম্বিকা চৰণ বড়া (মৌজাদাৰ, লোক্ৰাই মৌজা), মঃ আব্দুল মজিদ (তুৰাই গাঁও), শ্ৰীপ্ৰশান্ত বৰুৱা (সম্পাদক, মঙ্গল বাতৰি), মঃ মহচীন আলী শইকীয়া (কাননগো, পথৰুঘাট ৰাজহ চক্ৰ) আৰু সেই কাৰ্যালয়ৰ মণ্ডলসকল, শ্ৰীপ্ৰণৱ শৰ্মা, শ্ৰীইন্দ্ৰেশ্বৰ ৰাজবংশী, শ্ৰীহৰেশ্বৰ নাথ, শ্ৰীদণ্ডধৰ কলিতা, শ্ৰীচন্দ্ৰ কুমাৰ ভূঞা, শ্ৰীগোবিন্দ কলিতা, শ্ৰীবন্ধুৰাম শইকীয়া, ইন্‌ছেৰ আলী, নবিৰুদ্দিন আহমেদ, শ্ৰীৰূপামোহন নাথ, আখতাৰ আলী, ৰফিক হুছেইন, শ্ৰীদুৰ্গেশ্বৰ ডেকা, শ্ৰীঘনকান্ত কুমাৰ, শ্ৰীদণ্ডিৰাম শৰ্মা আৰু শ্ৰীগজেন্দ্ৰ নাথ।

(লেখক মঙলদৈ মহাবিদ্যালয়ৰ ৰাজনীতি বিজ্ঞান বিভাগৰ অৱসৰী অধ্যাপক তথা দৰং জিলা সাহিত্য সভাৰ প্ৰাক্তন সভাপতি)

দলিপুৰাণৰ পদ

শত শত মানুহ মৰিল তাৰ সীমা নাই।
চোৱা ভাই খেদা খোৱা ৰাইজৰ বিলায়।।
কপালত পৰি আঠিয়াৰ দেৱী হ'ল তেজ।
কান্ধত গুলী পৰি মৰিল সৰু বাপু বেজ।।
হাতত পৰিল ৰতিৰামৰ ভাল হোৱা টান।
লোক্ৰেইগেঞাঁ হলিৰ চিঙি গৈলা কাণ।।
তপধন ডেকাৰ গুলী পৰি বাহিৰ হ'ল নাৰি।
বাগৰু কোচ পৰি আছে বাপ বাপ কৰি।।
কিনাৰামৰ হাতত পৰি বাহু গেল ফুটি।
সম্ভু কোচৰ আঁঠুত পৰি সিও পালা একজুতি।।
বাটৰুৱা ভিক্ষুক এজনে আছিল চাই।
বুকুত গুলী পৰি মৰিল হামকুৰি খায়।।
চাউলো গেল চৰুও গেল আৰু গেল চিৰা।
পেটত গুলী পৰি মৰিল বৰ লিকিৰা।।
কতৰ ভাঙিল হাত কতৰ ভাঙিল ভৰি।
কত ৰাইজ থাকিল অচেতন হৈ পৰি।।
কিমান গুলী পৰি কিমান মৰি যায়।
কতই হাঁহা-কান্দা কৰে তাৰ সীমা নাই।।
কতোই বোলে হায় হ'ল সদগতি।
এই বুলি লৰ মাৰেই কৰি আতিমুতি।।
যেন মতে দেখিলো তেনমতে লেখিলো।
দলি পুৰাণৰ কথা বিস্তাৰি কহিলো।।
ব্ৰাহ্মণ সজ্জনক মই কৰোঁ নমস্কাৰ।
সকলোবোৰে দোষ মোৰ ক্ষমিবা ইবাৰ।।
মধ্যস্থজনক লাগি মই বোলো প্ৰিয় বাণী।
নিন্দা নকৰিবা মোক অতি অল্প জানি।।
উচ্চকুলে জন্ম দিলা প্ৰভু-ভগৱান।
নাজানো ভাগৱত গাব ভাৰত পুৰাণ।।
কলিৰ পৰম ধৰ্ম্ম জানা হৰিৰ নাম।
পুৰাণৰ পদ ডাকি বোলা ৰাম ৰাম।। ❑

পথৰুঘাটৰ ঐতিহাসিক সমল

॥ সুনীল কুমাৰ গোস্বামী ॥

বুৰঞ্জী অধ্যয়নৰ ক্ষেত্ৰত বা বুৰঞ্জী ৰচনাৰ বাবে সমল (Source Materials) বুলি ক'লে প্ৰথমেই মনলৈ আহে প্ৰত্নতাত্ত্বিক সমল অৰ্থাৎ ভাস্কৰ্যসমূহ। অৱশ্যে শিলৰ ব্যৱহাৰৰ আগতে মানুহে পোৰামাটি (terracota / Clay cults) ব্যৱহাৰ কৰা কথা আমাক হৰাপ্পা মহেঞ্জোদাৰোৰ চানেকীয়ে সোঁৱৰাব পাৰিছে। বৰ্তমান ইতিহাসবিদসকলে তামৰ ফলি, মুদ্ৰা, পুৰণি হাতে লিখা পুথি আদিক ইতিহাসৰ সমল বুলি স্বীকাৰ কৰিছে। "ইতি-ইহ-আস" ইয়াৰ অৰ্থ ভাবিলে — এনেকুৱা আছিল বুলি অতীত কাহিনী যিয়ে সোঁৱৰাব পাৰে সেয়ে ঐতিহাসিক সমল। অৱশ্যে আমি বুৰঞ্জীৰ সমল হিচাপে কিংবদন্তি (enachdotes / legend) সমূহকো ধৰি ল'ব পাৰো। এনে কিংবদন্তিৰ ক্ষেত্ৰত পণ্ডিতসকলৰ মাজত কিছু মতভেদ দেখা যায় যদিও প্ৰখ্যাত আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় বুৰঞ্জীবিদ ড° হেৰম্বকান্ত বৰপূজাৰীদেৱে ১৯৯৫ চনত বহা Indian art History Congress ৰ নৱম বাৰ্ষিক গুৱাহাটী অধিবেশনত কিংবদন্তিক বুৰঞ্জীৰ সমল বুলি স্বীকাৰ কৰি গৈছিল। এইক্ষেত্ৰত 'কমলা কুঁৱৰী সাধু' বা 'দ্বিগজ' নদীৰ কথা প্ৰণিধানযোগ্য।

এতিয়া আহো পাথৰিঘাটৰ আঞ্চলিক বিস্তৃতি বা সীমালৈ। বৰ্তমান পাথৰিঘাট ৰাজহচক্ৰই আগুৰা ঠাইখিনি ধৰিলে বোধকৰো ইয়াৰ ঐতিহাসিক সীমা সংকুচিত হ'ব। সেইক্ষেত্ৰত আমি স্বৰ্গীয় নৰোত্তম দাসৰ দলিপুৰাণ খ্যাত অঞ্চল বা ইতিমধ্যে প্ৰকাশিত প্ৰবন্ধ, গ্ৰন্থ আদিত উল্লেখ থকা— সৰাবাৰী, বোনমাঝা, দুনী, সাৰেং, টেঙেৰা, মাহৰিপাৰা, হেঙালপাৰা, কেন্দুগুৰি, ৰইনাকুছি, শিংকুছি, বৰমপুৰ, খটৰা, ভেৰুৱা, দিপীলা, পাতিদৰং, বড়িচৌকা, জয়পাল, ব্যাসপাৰা, তুৰাই আদিক সামৰিহে মল সম্বন্ধে আলোচনা কৰা ভাল হ'ব।

প্ৰথমে আহো শিলা-ভাস্কৰ্য সম্পৰ্কে। প্ৰচুৰ পৰিমাণে এই সমলবিধ উপলব্ধ নহয় যদিও ব্যাসপাৰাৰ পাৰিজাত মন্দিৰৰ শিলৰ গাঠনি, ৰুদ্ৰেশ্বৰ আৰু তাম্ৰেশ্বৰ দেৱালয়ৰ শিলাখণ্ড, লক্ষীমপুৰৰ কামাখ্যা মঠৰ অষ্টদল পদ্ম আদিয়ে খ্ৰীঃ নৱম-দশম শতিকাৰ শাক্ত মত, বা মানৱ সংস্কৃতিৰ কথা সোঁৱৰাই দিব পাৰিছে। অৱশ্যে এই বৃহত্তৰ ছিপাঝাৰ অঞ্চলৰ মূৰ্তিসমূহৰ ধৰণ-কৰণ চাই ইয়াৰ কাল ষষ্ঠ / ৭ম শতিকা হ'ব পাৰে বুলি আমি মত আগবঢ়াইছিলো (মঙলদৈ মহাবিদ্যালয়ৰ স্মৃতিগ্ৰন্থ, সোণালী জয়ন্তী সংখ্যা)। ইয়াৰ বাদেও পাতিদৰঙৰ অৰ্দ্ধনাৰীশ্বৰৰ মূৰ্তি আৰু এই অঞ্চলৰ বিভিন্ন লোকৰ গৃহত থকা শিলাখণ্ডই আঞ্চলিক প্ৰাচীনতা আৰু বুৰঞ্জীৰ প্ৰামাণিকতাৰে কথা কয়।

ইয়াৰ পিছতে ক'ব পৰা যায় ৰুদ্ৰেশ্বৰ দেৱালয়ৰ দেবোত্তৰ ভূমিদানৰ বাবে দিয়া তামৰ ফলিখনৰ কথা। ১৭০৮ শকত গৌৰীনাথ সিংহই দিয়া ফলকখনে সেই সময়ৰ কিছু বাৰ্তা আমাক দিবলৈ সক্ষম হৈছে। উক্ত ফলকৰ আগতে মহাৰাজ ৰুদ্ৰসিংহই (১৬৯৬-১৭১৪) দিয়া আন এখন ফলক আছিল বুলি জনা যায় যদিও বৰ্তমান নাই। পূৱৰ্বখনৰ প্ৰতিলিপি মাহৰিপাৰাৰ শ্ৰীযুত তাৰিণী শৰ্মাৰ ঘৰত আছে। এই ফলিত দিয়া মাটিৰ বিৱৰণে ভৌগোলিক পৰিচয়, (উত্তৰে সেকৰ পুখুৰী, দক্ষিণে শিমলু গোৰৰ পুখুৰী ইত্যাদি) মানুহৰ উল্লেখে পুৰণি সমাজ চিত্ৰক দাঙি ধৰে —"তুহান কাটা পাইক কলিতা - ১, কুমাৰ ভোকেলি - ১", ইত্যাদি। মুঠতে এনে ধৰণৰ তামৰ ফলক হয়তো গৱেষণামূলক অধ্যয়নৰ যোগে আৰু অন্য অঞ্চলতো পোৱা যাব পাৰে, যিটোৱে পাথৰিঘাটৰ অনেক লুপ্ত বতৰা দিবলৈ সক্ষম হ'ব।

তৃতীয়বিধ সমল হৈছে মুদ্ৰা। ৰাণী ভিক্ট'ৰিয়া, পঞ্চম জৰ্জ, সপ্তম এডৱাৰ্ডৰ মুদ্ৰাই যিদৰে ভাৰতত ইষ্ট ইণ্ডিয়া

কোম্পানী বা ব্ৰিটিছ শাসনৰ বতৰা দিয়ে তদ্ৰূপ এনে কিছু মন্দিৰ মুদ্ৰাও আছে (temple coins) যিয়ে সেই যুগৰ ধৰ্মচিন্তা বা শাসন পদ্ধতিৰ কথা কয়। তেনে আন এবিধ মুদ্ৰা বিগত ১৯৯২ চনত এই লেখকে নামখলাৰ চন্দ্ৰঝাৰৰ পৰা উদ্ধাৰ কৰিছিল। ইয়ো হয়তো পূৰ্বৰ পাথৰিঘাটৰ সমল হ'ব পাৰে। এই মুদ্ৰাকেইটাৰ শাসক আছিল নেপালৰ ৰজা "জয় মল্লদেৱ" আৰু "জয়ৰঞ্জিত মল্লদেৱ"। ই হৈছে উত্তৰ-পূব ভাৰতত উদ্ধাৰ হোৱা প্ৰথম নেপালী মুদ্ৰা। বুৰঞ্জী মতে জয়মল্লদেৱ কিছু কাল দেশান্তৰিত হৈ আছিল। হয়তো সেই সময়ত তেওঁ চন্দ্ৰ নামৰ কোনো প্ৰতিপত্তিশীল লোকৰ আশ্ৰয়ত আছিল নাইবা তেওঁৰ লগত বাণিজ্যিক সম্পৰ্ক ঘটিছিল। যাৰ ফলত এই মুদ্ৰাকেইটা চন্দ্ৰঝাৰত পোৱা হ'ল। আনহাতে এই চন্দ্ৰই কিজানি 'চান্দ্ৰ সদাগৰো' হ'ব পাৰে। কাৰণ অম্বাগাঁৱত বেউলাৰ বিয়াখলা থাকিব পাৰিলে নামখলাৰ ওচৰত চান্দ্ৰ সদাগৰৰ ঘৰ বা অস্থায়ী বাসস্থান থকাটো একো আচৰিত কথা হ'ব নোৱাৰে। প্ৰকাশযোগ্য যে যোৱা বছৰ আন এটি নাৰায়ণী মুদ্ৰাও ডিমাকুছিৰ পৰা উদ্ধাৰ কৰা হৈছে।

চতুৰ্থতে হাতেলিখা পুথি— ৰাম সৰস্বতী, ৰতিকান্ত দ্বিজ (ব্ৰহ্মবৈবৰ্ত পুৰাণ) আদি পণ্ডিতসকলৰ ৰচনাই সমল যোগোৱাৰ দৰে পীতাম্বৰ সিদ্ধান্ত বাগীশৰ (১৫২৫-১৬১৫) ১৮ খন কৌমুদী গ্ৰন্থই সেই যুগৰ সমাজ ব্যৱস্থাৰ এখন পৰিষ্কাৰ ছবি দাঙি ধৰিব পাৰিছে। লগতে পাণ্ডিত্যৰ ক্ষেত্ৰতো ভাৰতবৰ্ষত এখন সুকীয়া আসন দখল কৰিব পাৰিছে। তেনে দুখন পুথি "হস্তামলক" আৰু "সুবোধিনীটীকা" বৰ্তমান পথৰুঘাটৰ পৰা গৈ নলবাৰীৰ কামৰূপ সঞ্জিৱনী সভাতহে সংৰক্ষিত হৈ আছে। কোচ ৰজা চন্দ্ৰ নাৰায়ণে দিয়া (১৮৩৪ খ্ৰীঃ) খটৰা সত্ৰৰ 'বৰকাকত'খন আন এক উল্লেখযোগ্য সমল। যদিও ই এখন সত্ৰৰ সামগ্ৰীৰ হিচাব ৰখা দলিলহে তথাপি ইয়াৰ ঐতিহাসিক মূল্য বা গুৰুত্ব কম নহ'ব। তেনে এক উল্লেখযোগ্য প্ৰাচীন পুথি মাহৰিপাৰাৰ স্বৰ্গীয় পুৰন্দৰ শৰ্মাৰ ঘৰত থকা "শাক্তানন্দ তৰঙ্গিনী" (১৭ শতিকাৰ)। তাৰোপৰি সৰাবাৰীৰ শ্ৰীদুৰ্গাচৰণ ভট্টাচাৰ্যৰ ঘৰত থকা সাঁচিপাতৰ পুথি, দিপীলাৰ স্বৰ্গীয় কনক শৰ্মাৰ ঘৰত থকা পুথিসমূহো উল্লেখযোগ্য সমল। ইয়াৰ উপৰিও শুভনাথ দ্বিজৰ ধৰ্মসংবাদ, ধৰ্মনাৰায়ণৰ কথা, ভবানন্দ মিশ্ৰৰ গোবিন্দ চৰিত, সূৰ্যখড়িৰ দৰং ৰাজবংশীৱলীয়ে আকৌ সমকালীন শাসন আৰু সমাজৰ স্বৰূপ উপলব্ধি কৰাত সহায় কৰে। আনহাতে এই পুথিসমূহে তৎকালীন মানুহৰ কৰ্মনিপুণতা, ধৈৰ্য আদিৰ পৰিচয় বহন কৰে।

শেষত জনশ্ৰুতি বা কিংবদন্তিৰ আশ্ৰয়লৈ আহিলে দেখা যায় — কোনো কোনোৰ মতে পুৰন্দৰ পালৰ দিনত সম্বৎসৰ ভূএগক আৰু কোনোৰ মতে ধৰ্মনাৰায়ণে পাতিদৰঙৰ কোনো ব্ৰাহ্মণক (ব্ৰহ্মজ্যোতি, সোণালী জয়ন্তী সংখ্যা) মাটি দান কৰিছিল, এটা চুক্তি মতে। দুটা হাতীয়ে দিনটো ঘূৰি যিমান ঠাই আগুৰিব পাৰে সিমান পৰিমাণৰ মাটি তেওঁক দিয়া হ'ব। সেইমতে ব্ৰাহ্মণ ভূএগই হাতী আৰু মাউতক পঠিয়াই দিলে। ইপিনে মাউতে দুপৰীয়া অলপ জিৰাই পূৰ্বৰ বুঢ়ানদীত (Tregedy of Patharughat- M. Abid Ali) হাতীক গা-ধুৱাই থাকোতে বেলি লহিয়ালে। উক্ত কাৰ্য দেখি ব্ৰাহ্মণে ব্ৰহ্মশাপ দি নদীখন মৰা নদীত পৰিণত কৰাৰ উপৰিও মাউতে সহিতে দুয়োটা হাতীক নদীত বুৰ নিয়াইছিল। সেয়ে পিছলৈ উক্ত দ্বি-(দুটা) গজ-(হাতী) এইৰূপে নদীৰ নাম দ্বিগজ হ'ল। ইয়ে বৰ্তমানৰ পাথৰিঘাটৰ মধ্যমণি। এইবিলাকৰো হয়তো গৱেষণালব্ধ চৰ্চাই আৰু অধিক তথ্য দিব পাৰিব। আনহাতে পথৰুঘাট শব্দটো সম্ভৱতঃ পথৰুৱাঘাট-পথৰুঘাট এনেদৰে হৈছে। অন্যথা 'দলিপুৰাণ' খ্যাত 'পথৰুশ্বেখ' বা পথৰু হীৰা'ৰ মানুহ পাৰ কৰা ঘাট, এতেকে পথৰুৰঘাট-পথৰুঘাট এনেও হ'ব পাৰে। অন্যহাতে ইয়াৰ ওচৰৰে 'মাননি খড়া' ইও কিছু সম্ভেদ নিশ্চয় দিব পাৰিব। যাহওঁক উক্ত কাহিনীৰ দৰেই শিয়ালা বৈষ্ণৱ বা সম্বৎসৰ ভূএগ, কমলা কুঁৱৰীৰ কথা, দীঘিৰ পুখুৰী আদিয়ে নিশ্চয় ইতিহাসৰ সমল যোগাব। মাথোঁ লাগে আমাৰ ঐকান্তিক চেষ্টা আৰু - যুৱ প্ৰজন্মৰ একাগ্ৰতা।

এনেহেন অসংখ্য সমল বিজড়িত পথৰুঘাটৰ ৰণ ১৮৯৪ চনৰ ২৮ জানুৱাৰী তাৰিখে ইয়াতেই সংঘটিত হৈছিল। ৰঙিয়াৰ বিদ্ৰোহ ৰাইজমেল, ফুলগুৰিৰ ধেঁৱা, লাচিমা আদিৰ বিদ্ৰোহ সমসাময়িক আছিল। যিটোৰ আলমত ১৯৩৬ চনত ৰামমনোহৰ লোহিয়াৰ নেতৃত্বত সদৌ ভাৰত কৃষক সভাৰ জন্ম হোৱা বুলি ক'লে ভুল কৰা নহ'ব। কিন্তু দুখৰ বিষয় হিতেশ্বৰ বৰবৰুৱাৰ অসম বুৰঞ্জীৰ বাদে (ডʼনগেন্দ্ৰ নাথ শৰ্মা) ভাৰতবৰ্ষৰ কোনো বুৰঞ্জীতে আজিলৈ ই মান ডাঙৰ ঐতিহ্যমণ্ডিত ঘটনা এটিৰ উল্লেখ নহ'ল। এয়াও আমাৰ বুৰঞ্জীৰ প্ৰতি থকা অৱহেলাই নহয় জানো? যিটো বিদ্যা আহোমসকলে সৌ তাহানিতে আমাক দেখুৱাইছিল। হয়তো অসমৰ ৰাজ্যপাল এস্ কে. সিনহাদেৱে অসমৰ জাতীয় বীৰ লাচিত বৰফুকনক বিশ্বৰ দৰবাৰত চিনাকী কৰাৰ দৰে কোনোবা অনা-অসমীয়া মানুহেহে পথৰুঘাটৰ স্বাধীনতা বিদ্ৰোহক বিশ্ববাসীৰ আগত দাঙি ধৰিব লাগিব। ই এক ঐতিহাসিক অমূল্য সমল। উত্তৰপুৰুষে গৱেষণাৰ যোগে ইয়াৰ উচিত মূল্য দিব পাৰে।

এই পথৰুঘাটতেই অন্য এক বিৰল নিদৰ্শনো আমি দেখিবলৈ পাওঁ; য'ত আছে পথৰু শ্বেখ তাত আছে পথৰু হীৰা, দুমহু শৰ্মা বা দুভগু শ্বেখ, প্ৰতিমা খাতুন বা প্ৰতিমা দেৱী ইত্যাদি। অন্যহাতে তুৰাইৰ ভোটাৰ তালিকাত এটি নাম আছে 'মোহেশ্বৰী শ্বেখানী: (এম. আবিদ আলি)। মাৰৈৰ পৰশু ওজা আৰু তুৰাইৰ কৰিম আতৈয়ে ওজাপালি প্ৰদৰ্শন কৰা আদিও ঐতিহাসিক সমল হ'ব পাৰে। প্ৰসঙ্গতঃ উল্লেখযোগ্য মুছলিমঘোপাত থকা মছজিদটোৱেই হৈছে দৰঙৰ আটাইতকৈ পুৰণি মছজিদ। য'ত আজি কিছু বছৰ আগলৈ হিন্দু প্ৰথা মতে নাম প্ৰসঙ্গ কৰা হৈছিল। সঁচাই অপূৰ্ব এই পথৰুঘাটৰ হিন্দু-মুছলমানৰ সমনন্বয়ৰ ঐতিহাসিক নজিৰ। আৰু অধিক গৱেষণাৰ যোগে বুৰঞ্জীৰ নেমেলা পাত মেলিব পৰা যাব।●●

(লেখক সংগ্ৰহালয় সঞ্চালকালয়, অসমৰ অৱসৰী সহঃ সঞ্চালক)

পথৰুঘাটৰ অম্লান ঐতিহ্য

॥ হৰেণ ডেকা ॥

১৮৯৪ চনৰ কৃষক বিদ্ৰোহ 'পথৰুঘাটৰ ৰণ' অসম বুৰঞ্জীৰ এটি তেজোদ্দীপ্ত ঘটনা। শোষণ আৰু বঞ্চনাৰ জীৱন্ত দলিল, অমলিন ত্যাগ আৰু দুৰন্ত সাহসৰ প্ৰতিভূ 'পথৰুঘাটৰ ৰণ' সমন্বয়ৰো এক জলন্ত নিদৰ্শন। ভাৰতৰ স্বাধীনতা আন্দোলনৰ ফেঁহুজালি ১৮৯৪ চনৰ কৃষক বিদ্ৰোহ পথৰুঘাটৰ ৰণৰ তেজোদ্দীপ্ত আভাই আজিও অসম তথা ভাৰতৰ আকাশ আলোকিত কৰি ৰাখিছে। অসমৰ 'জালিয়ানৱালাবাগ' ৰূপে খ্যাত 'পথৰুঘাটৰ ৰণ' ৰ সংগ্ৰামী সত্বা আৰু আদৰ্শৰ ঐতিহাসিক আৰু সমাজতাত্বিক মূল্যায়ন আজি শতবৰ্ষ অতিক্ৰম কৰাৰ পিছতো যথাযথ হোৱা নাই বুলি আক্ষেপ কৰাৰ থল আছে। ১৮৯৪ চনৰ ২৮ জানুৱাৰীত ইংৰাজ চৰকাৰৰ শোষণ-নিষ্পেষণৰ বিৰুদ্ধে তীব্ৰ ক্ষোভ উজাৰি কৰা বিদ্ৰোহৰ ফলস্বৰূপে 'সাতোকুৰি' স্বাধীনচিতীয়া দৰঙীয়া হিন্দু-মুছলিম কৃষক বীৰ ব্ৰিটিছ চিপাহীৰ গুলী খাই মৃত্যুবৰণ কৰা শ্বহীদসকলৰ আত্মত্যাগৰ কাহিনী বিশ্বৰ বুৰঞ্জীতে অনুপম ঘটনা।

এনে শৌৰ্য-বীৰ্য স্বৰ্ণ খচিত সাঁচিপাত আৰু জাতীয় চেতনাৰ স্ৰোত 'পথৰুঘাটৰ ৰণ' ৰ উৎস আছিল পৰৰাজ্য লোলুপ ব্ৰিটিছৰ দমন নীতি। স্মৰ্তব্য যে, ১৮২৬ চনৰ ২৪ ফেব্ৰুৱাৰীৰ ইয়াণ্ডাবু সন্ধিৰ চৰ্তানুযায়ী ছশবছৰীয়া আহোম ৰাজ্য ব্ৰিটিছৰ হাতলৈ যোৱাৰ লগে লগে দৰঙী কোঁৱৰসকলৰো ৰাজস্বত্ব ব্ৰিটিছৰ হাতলৈ যায়। শাসনৰ গাদীত বহিয়েই ব্ৰিটিছ চৰকাৰে ভূমি সংস্কাৰত হাত দিয়ে। প্ৰতি দহ বছৰৰ মূৰে মূৰে মাটিৰ খাজানা বৃদ্ধি কৰি খাটি খোৱা শান্তিপ্ৰিয় দৰঙী প্ৰজাৰ ওপৰত অত্যাধিক কৰৰ বোজা জাপি দিছিল। স্বৰূপাৰ্থত পূৰ্বৰ স্বাধীনতা প্ৰিয় দৰঙী প্ৰজাই ব্ৰিটিছৰ শোষণ নীতিৰ তলি পাবলৈ বেছিপৰ নালাগিল। ইয়াৰ কিছুদিন পিছত ১৮৬৮ চনত বৰ্দ্ধিত খাজানাৰ বিৰুদ্ধে ৰাইজমেল আহ্বান কৰি দৰঙী প্ৰজাই পথৰুঘাটত বৰ্ধিত খাজনাৰ প্ৰতিবাদত বিদ্ৰোহৰ সূচনাৰ সিদ্ধান্ত ল'লে। ডাঁৱৰ বাতৰি ডাঁৱে ৰখা পৰৰাজ্যভোগী ব্ৰিটিছৰ তদানীন্তন ডেপুটি কমিছনাৰ, মহকুমাধিপতি আৰু পুলিচ বিষয়া আহি পথৰুঘাটৰ ৰাইজৰ ওজৰ আপত্তি শুনিলেহি। ৰাইজৰ ওজৰ আপত্তি তেওঁলোকে মানিবলৈ টান পোৱাত পথৰুঘটীয়া কৃষক ৰাইজ জাঙুৰ খাই উঠিল। উত্তেজিত ৰাইজে তিনি বিষয়াৰ ফালে চোঁচা ল'লে। প্ৰাণৰ মমতাত ডাক বঙলাত সোমাই সেইবাৰলৈ কোনোমতে সাৰিল। উত্তেজিত দৰঙীয়া প্ৰজাৰ ক্ষোভৰ পৰা সেইবেলি ৰক্ষা পৰিল যদিও ব্ৰিটিছ বিৰোধী ঘৃণাৰ ভাৱ ক্ৰমশঃ বৃদ্ধি পাই আহিল। দৰঙী প্ৰজাই গাঁৱে-গাঁৱে, সকামে-নিকামে, বিয়াই-সবাহে, নামঘৰ-মজজিদে ব্ৰিটিছ বিৰোধী ভাৱাদৰ্শ প্ৰচাৰ কৰি প্ৰৱল জনমত গঠনৰ চেষ্টা চলাই থাকিল। ইফালে পুনৰবাৰ যেতিয়া

১৮৯২-৯৩ চনত পাঁচ টকীয়া নিৰিখত খাজানা আদায়ৰ হুকুম আহিল, তেতিয়া পূৰ্বৰে পৰা অতীষ্ঠ হৈ থকা স্বাধীনচিতীয়া আৰু বাঘৰ আগতেল খোৱা পথৰুঘটীয়া কৃষক ৰাইজ অধিক ভাৱে জাঙুৰ খাই উঠিল। ইফালে ব্ৰিটিছৰ শোষণ আৰু নিষ্পেষণত পৰি ক্ৰমশঃভাৱে আৰ্থসামাজিক ভাৱে দুৰ্বল হৈ আহিবলৈ ধৰা দৰঙী প্ৰজাৰ ওপৰত অত্যাধিক কৰৰ বোজা জাপি দিয়া হ'ল পূৰ্বৰে পৰা উমি উমি জলি থকা ক্ষোভৰ তুঁহ জুইকুৰা ভম্‌ক কৰি জ্বলি উঠিল। 'দুতিৰাম বামুণ'ৰ লেখীয়া সমাজৰ বৰমূৰীয়া লোকসকলে চিঠি লিখি ৰাইজক জনাই দিলে যে মঙলবাৰে পথৰুঘাটত ৰাইজমেল বহিব আৰু ইংৰাজ চৰকাৰৰ খাজনা বৃদ্ধিৰ মুকলি ভাৱে প্ৰতিবাদ জনোৱা হ'ব। ৰাইজৰ স্পষ্ট কথা 'নাঙল যাৰ মাটি তাৰ'। 'পাঁচ সিকীয়া খাজানাকে দিবাৰ উপাই নাই, এহিবুলি ৰাইজে ওজৰ কৰে যায়।' তহচিলদাৰ ভবানী চৰণ ভট্টাচাৰ্যই ৰাইজক বুজাই বঢ়াই ২৮ জানুৱাৰীৰ দিনা পথৰৰুঘাটলৈ আহিবলৈ ক'লে; কাৰণ সেইদিনা পথৰুঘাটলৈ ডেপুটি কমিচনাৰ মিঃ এণ্ডাৰছন, মহকুমাধিপতি মিঃ ৰেমচন আৰু পুলিচ বিষয়া বেৰিংটন আহিব। কথামতে কাম। ২৮ জানুৱাৰীৰ দিনা পথৰুঘাট তহচিলত কৃষক ৰাইজ আহি বৰ্দ্ধিত খাজানাৰ বিৰুদ্ধে ওজৰ আপত্তি জনালে। পথৰুঘাট তহচিলৰ পাৰ্শ্ববৰ্ত্তী গাঁও বৰাবাৰী, ব্যাসপাৰা, বানেইকুছি, তৰাগাঁও, আমচকলি, ডাঁহী, ক'লাঝাৰ, সৰাবাৰী, নগাওঁ, পাতিদৰং, লোক্ৰাই, লোজোৰা, খটৰা, দিপীলা, আলিখাপাৰা, বৰমপুৰ শিলেইকুছি আদিৰ কৃষক ৰাইজ মিলিত হৈ হৰিধ্বনি আৰু আল্লাহু আকবৰ ধ্বনিৰে পথৰুঘাটৰ আকাশ-বতাহ মুখৰিত কৰি তুলিলে। ৰাইজৰ আপত্তি শুনিবলৈ বিষয়াসকলৰ সময়ৰ আহৰিয়েই নাই। কলাজেৰীয়া মানিকে সাহসেৰে আগবাঢ়ি গৈ ক'লে- বোলে হুজুৰ খাজনা দিবা নৰো। ৰাইজৰ ওজৰ আপত্তি চৰকাৰৰ তিনি বিষয়াই কৰ্ণপাত কৰা নাই। মহাৰাণীৰ আজ্ঞা বৰ্দ্ধিত হাৰতেই খাজনা আদায় দিব লাগিব। চাহাবৰ কথা শুনি উত্তেজিত ৰাইজৰ ধৈৰ্যৰ বান্ধ সুলকিল। উত্তেজিত ৰাইজে য'তে যি পালে তাৰেই চাহাবক আক্ৰমণ কৰিবলৈ উদ্যত হ'ল। বাঘৰ আগতেল খোৱা স্বভাৱৰ দৰঙী প্ৰজা- 'ৰঙাই মাৰেই দ'লচপৰা লয়নে মাৰেই খৰি। ফৰ্বেত পৰি চাহাবৰ টুপী গেল পৰি।' কথা বিষম দেখি জিলাধিপতি এণ্ডাৰছনে 'ফায়াৰ' বুলি গুলী চলোৱাৰ নিৰ্দ্দেশ দিলে। চাহাবৰ আদেশ পাই চাহাবৰ সতে অহা ইংৰাজ চিপাহীয়ে নিৰীহ প্ৰজাৰ ওপৰত ৰাং কুকুৰৰ দৰে জপিয়াই পৰিল। নৰোত্তম ভণিত 'দলিপুৰাণ'ত ইয়াৰ জীৱন্ত বৰ্ণনা এনেধৰণৰ- 'প্ৰলয় কালত যেন সৃষ্টিক নাশিলা। সেহিমতে পথৰুঘাটত প্ৰজাক বধিলা।' দলি পুৰাণৰ ৰণৰ বৰ্ণনা অত্যন্ত মৰ্মান্তিক। এই ৰণত ১৪০ গৰাকী হিন্দু-মুছলমান কৃষক বীৰ মাতৃভূমিৰ বাবে শ্বহীদ হৈছিল। ১০০ গৰাকীমানে গুলী খাই কাললৈকে ঘূণীয়া হৈছিল বুলি দীনেশ্বৰ শৰ্মাৰ বুৰঞ্জী 'পথৰুঘাটৰ ৰণ'ত প্ৰকাশ। বুৰঞ্জীবিদ গৰাকীয়ে উল্লেখ কৰা মতে-'যি সকলক হস্পিতেলত চিকিৎসাধীন কৰি ৰখা হৈছিল, সেই সকলক আৰোগ্য হোৱাৰ পিছত জেইলত দি ২/৩ মাহ ৰাখি ৬০/৭০ টকা জৰিমনা কৰি এৰি দিছিল।' স্মৰ্তব্য যে, ৰণত মৃত্যুবৰণ কৰা 'সাতোকুৰি' হিন্দু-মুছলমান কৃষকবীৰক একেটা গাঁততে সমাধিস্থ কৰা হৈছিল। সম্প্ৰতি শ্বহীদৰ সমাধিস্থানত মাৰ্বল পাথৰৰ দৃষ্টিনন্দন সমাধিস্তম্ভ, স্মৃতি উদ্যান আৰু কৃষক শ্বহীদ প্ৰকল্প স্থাপন কৰা হৈছে যদিও স্বকীয় আৰু স্বমহিমামণ্ডিত হ'বলৈ এতিয়াও বহু কাম বাকী।

মাটি আৰু মানুহৰ মায়াত বন্দী দুৰ্জেয় সাহসী দৰঙীয়া কৃষক শ্বহীদসকলৰ আত্মত্যাগৰ কাহিনী 'পথৰুঘাটৰ ৰণ'ত যিধৰণে গুৰুত্ব পাব লাগিছিল ঠিক তেনেদৰে গুৰুত্ব নাপালে। বুৰঞ্জীত উপেক্ষিত হৈ ৰ'ল ভাৰতৰ প্ৰথম স্বাধীনতা ৰণ পথৰুঘাটৰ কৃষক বিদ্ৰোহ। ইয়াৰ বাবে দায়ী তদানীন্তন অসমৰ বুদ্ধিজীৱী আৰু বিদ্বৎ সমাজ। সময়মতে আলোচিত হ'লে ভাৰত বুৰঞ্জীতে নহয়

বিশ্ব বুৰঞ্জীতে এক বিৰল ঘটনাৰূপে ৰঞ্জিত হ'লহেঁতেন সন্দেহ নাই, 'পথৰুঘাটৰ ৰণ'ৰ প্ৰামাণ্য দলিল দলিপুৰাণ (প্ৰসন্ন কুমাৰ শৰ্মা সম্পাদিত, ১৯৪৮) আৰু দীনেশ্বৰ শৰ্মাৰ 'পথৰুঘাট ৰণ'ৰ বুৰঞ্জী (১৯৫৭)। উল্লেখ্য যে, ১৯৫৩ চনত 'প্ৰবাহ' নামৰ সৰু প্ৰগতিশীল আলোচনীত পথৰুঘাট ৰণৰ প্ৰায় ঊন্‌ষাঠি বছৰ পিছতহে প্ৰথমবাৰৰ বাবে কৃষক বিদ্ৰোহৰ বিশ্লেষণাত্মক আলোচনা প্ৰকাশ হৈছিল। সুখৰ কথা যে, সম্প্ৰতি অসমৰ বিশিষ্ট বুদ্ধিজীৱীৰূপে খ্যাত ড° হীৰেণ গোহাঁই, ড° অমলেন্দু গুহ, ড° ৰমেশ চন্দ্ৰ কলিতা, লক্ষ্মীনাথ তামুলী, অনিল ৰায় চৌধুৰী, ড° বীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্য, কনকসেন ডেকা, মঃ তাহেৰ, ড° অতুল শৰ্মা, ড° পৰমানন্দ ৰাজবংশী, ড° ৰামচন্দ্ৰ ডেকা, ড° প্ৰসন্ন কুমাৰ নাথ, কমলাকান্ত ডেকা, অখিল ৰঞ্জন ভট্ট, ড° কনক চন্দ্ৰ চহৰীয়া আদি লেখকে 'পথৰুঘাট ৰণ'ৰ ঐতিহাসিক আৰু সমাজতাত্ত্বিক বিশ্লেষণ আগবঢ়াই বিদ্বৎ সমাজৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিছে।

ইতিমধ্যে দৰঙৰ ভালেকেইগৰাকী সুসন্তানৰ পথৰুঘাটৰ ৰণৰ কাহিনীকেন্দ্ৰিক সৃষ্টি কৰ্মই কলাৰসিক পাঠকক চিন্তাৰ খোৰাক দিবলৈ সক্ষম হৈছে। ভালেমান গৱেষক, নাট্যকাৰ আৰু কাব্যকাৰে তেওঁলোকৰ সৃষ্টিকৰ্মৰ উৎস হিচাবে গ্ৰহণ কৰিছে নৰোত্তম ভণিত দলিপুৰাণ আৰু দীনেশ্বৰ শৰ্মাৰ পথৰুঘাটৰ ৰণৰ বুৰঞ্জী। ইয়াৰে ভিতৰত লক্ষ্মী নাৰায়ণ কোঁৱৰৰ নাটক পথৰুঘাটৰ ৰণ (১৯৭৩) দেবেশ শৰ্মাৰ নাটক ১৮৯৪ (১৯৮৪)। দেবেশ শৰ্মাৰ এই নাটকৰ আৰ্হিতে পৰৱৰ্তী কালত গুৱাহাটী দূৰদৰ্শন যোগে ৰাজেন ৰাজখোৱাৰ দ্বাৰা পৰিচালিত ধাৰাবাহিক 'পথৰুঘাটে ৰিঙিয়াই' (১৯৯৩) নিৰ্মাণ হয়। ডাঃ এম আবিদ আলিৰ ট্ৰেজেদি অৱ পাথৰিঘাট (১৯৮৫), ড° পৰমানন্দ ৰাজবংশীৰ বহুল সমাদৃত আলোচিত নাটক 'নাঙল মাটি আৰু মানুহ' (১৯৮৯) কথাছবি 'অনল' (মুক্তিলাভ ২০০১); সাহিত্যিক গজেন্দ্ৰ নাথ চহৰীয়াৰ কাব্য পথৰুঘাটৰ ৰণ (১৯৮৭), প্ৰফুল্ল বৰুৱাৰ পথৰুঘাটৰ আধা লেখা দস্তাবেজ (১৯৯৮) ৰাজেন ডেকাৰ দ্বিগজৰ পাৰে পাৰে (উপন্যাস, ফিৰিঙতিত প্ৰকাশিত), মুক্তাৰাম বৰুৱাৰ ওজাপালিসুৰত ৰচিত 'পথৰুঘাটৰ ৰণৰ কাহিনী গীত', নান্দনিক সাহিত্য চ'ৰা, পথৰুঘাটৰ দ্বাৰা প্ৰকাশিত কমলাকান্ত ডেকা সম্পাদিত গ্ৰন্থ 'ইতিহাসে গৰকা পথৰুঘাট' (২০০৪), 'ঊনবিশ শতিকাৰ কৃষক বিদ্ৰোহ প্ৰসঙ্গ পথৰুঘাটৰ ৰণ' (২০০৭), আৰাধনা গোস্বামীৰ উপন্যাস 'নেপথ্য সংগীত' (২০০৯) আদি সৃষ্টি কৰ্মত 'পথৰুঘাটৰ ৰণ'ৰ ঐতিহাসিক, সমাজতাত্ত্বিক আৰু সম্প্ৰীতিৰ তুলনামূলক বিশ্লেষণ উন্মোচিত হৈছে। এনেবোৰ সৃষ্টি কৰ্মৰ বাহিৰেও কবিতাৰে প্ৰেৰণাৰ প্ৰতীক পথৰুঘাটৰ ৰণক বান্ধি ৰাখিছে খৰিকাজাঁই কবি ভবানন্দ ৰাজখোৱা, ড° মহেন্দ্ৰ প্ৰসাদ বৰুৱা, ফজলুল কৰিম, কেশৱ মহন্ত, সুভাষ মহন্ত, ৰমেন্দ্ৰ নাৰায়ণ জোৱাদ্দাৰ, হবিবৰ ৰহমান, কৌস্তুভমণি শইকীয়া, হেমচন্দ্ৰ ডেকা আদি ভালেমান কবিয়ে। দেৰিকৈ হ'লেও অসমৰ কবি, সাহিত্যিক, নাট্যকাৰ আৰু বুদ্ধিজীৱী সকলে 'পথৰুঘাটৰ ৰণ' অমৰ শ্বহীদসকলৰ আত্মত্যাগ, সংগ্ৰামীসত্তা আৰু সাম্প্ৰদায়িক সম্প্ৰীতিৰ বিষয়ে আলোকপাত কৰি 'পথৰুঘাটৰ ৰণ'ক যি মাত্ৰা দান কৰিছে সেয়া অনস্বীকাৰ্য আৰু বৰণীয় কাৰ্য ৰূপে সদায়েই স্মৰণীয় হৈ থাকিব। জাতীয় চেতনাৰে উদ্বুদ্ধ হৈ থকা চিন্তা নায়কসকলৰ চিন্তাত সৃষ্টি হোৱা সৃষ্টি কৰ্মসমূহে নিৰন্তৰকাল আলোকিত কৰিব সাহস আৰু জাতীয় চেতনাৰ আমোঘবাণী। স্বীকাৰ কৰিব লাগিব যে, অসমৰ জনজীৱনত 'পথৰুঘাটৰ ৰণ' এক প্ৰেৰণাৰ প্ৰতীক আৰু নজহা-নপমা সমন্বয়- সাহসৰ ৰঙা সূৰ্য। 'পথৰুঘাটৰ ৰণ' যেন কোনো কালে শেষ নোহোৱা এটি জীৱন মুগ্ধ-মালিতা...। ●●

(লেখক ছিপাঝাৰ জনতা মহাবিদ্যালয়ৰ অধ্যক্ষ তথা এগৰাকী জ্যেষ্ঠ সাংবাদিক)

Peasants Uprising of 1894
A Neglected Part of Indian History

II Dr. Amulya Kalita II

India and also Assam is a predominantly agrarian country where land continues to be the mainstay of people. So land constitutes not only the structural feature of the Indian 'countryside but changes in land relations act as the prime mover of social, economic and political transformations as well. If agriculture prospered the people were well of, if crops failed there was famine in the land. It was, therefore, imperative that any power in India had to give fIrst priority to the development Qf agricultural resources of the country. But the British colonial government did practically little for the development of the agricultural sector of India generally and Assam in particular. So in this study an attempt has been made to present how the land policies and agrarian change caused the agrarian uprisings in Assam in the second half of the 19th century.

Before coming of the British, the Ahom had no regular revenue system. It was basically the Ahom land system contained in it many elements of tribal economy. However its overall character could be described as feudal in nature. Peasants position in such type of economy was not secured enough. There were three broad categories of people in feudal land system of the Ahoms which were

(I) the aristocracy- the feudal lords, both temporal and spiritual, who had revenue free landed properties and ser vile population to work these;

(II) the servile population- the serfs, slaves and tenants, who were exclusively dependent on these landlords and cultivated their lands; and

(III) a numerous peasantry holding land directly from the state and paying a rent to it in some form or other.

Majority of the population belonged to third category of people, but they did not constitute exclusive groups.

In the early years of the British rule, there was no radical change in the revenue administration. The immediate change introduced was the poll tax in place of old liability to personal service. But when it was found that the collection of revenue entrusted t.o the Khel officials was hardly beneficial to the government they introduced the regular land revenue system. The land holdings were divided into four broad basti (homestead), rupit (paddy hmd), baotali (low lying land), and faringati (high land growing inferior crops). Different rents were fixed for them and gradually rate was revised from time to time.

In the Brahmaputra Valley the rayatwari

settlement was prevalent. The inhabitants of the Brahmaputra Valley preferred annual leases. However the government was in favor of periodic leases. So, to encourage periodic lease, the government declared in 1870 that the right of the periodic leaseholders would be heritable and transferable. The system of annual settlements was gradually transformed into decennial leases. In this regard, a significant development that took place during this period was the enforcement of the Assam Land and Revenue Regulation, 1886. The Regulation brought changes in the revenue administration also. The region was divided into several mauzas (circles). Though the officer in charge of each mauzas were known by different names (such as Chaudhury, Patgiri, Mauzadars or Bishaya) basically they came to known as Mauzadars. Only an influential and affluent resident of the concerned Mauza was appointed as Mauzadars and entrusted with the responsibility of collecting and deposing the land revenue demanded from his mauza by a stipulated date. Thus the Mauzadars emerged as a powerful person in the rural hierarchy.

It is significant to note that the officers and agents involved in revenue collection were given wide and extensive power without any effective checks on their unruly behavior and arrogance. They were protected by the administrative machinery of the state. As a result tenants suffered under the government as well as Mauzadars and Choudharies. Under such conditions, the economic condition of almost all strata of the peasantry started deteriorating during the second half of the 19th century.

The situation in the Brahmaputra Valley started taking a serious turn in the wake of the new taxation policy of the colonial administration. The economy of Assam was technologically backward. They were not accustomed to pay revenue in cash. In other words, money economy did not develop at that time and the indigenous Assamese population had practically no share in trade. Trade of Assam was almost entirely in the hands of Marowari mercents. .Whatever surplus the peasants had they brought to the local weekly markets and sold it to the Marowari traders for whatever price they were offered. In most of the cases the peasantry remained in debt to the moneylenders.

The rate of assessment of the British government was nowhere uniform. It varied from district to district. For instance, in 1839 the rate on rupit land in Darrang was Rs.l.8 annas, in Lakhimpur and Sibasagar it was fixed at Rs.l a pura. On the otherhand the rate on basti land in Kamrup was Rs.l, but in Lakhimpur and Sibasagar it was only Rs.O.8 anna a pura. In 1836, the collector of Darrang sought to equalize the rate of revenue at Rs. 1.8 annas in all districts. The Board of Revenue negativated the proposal in the largest interest of the people. The demand of revenue increased gradually in the next ten years.

TABLE-I

Increase of Revenue on Land in Five Districts between 1842-43 and 1852-53

District	Rupit				Non- Rupit			
	1842-43		1852-53		1842-43		1852-53	
	Rs.	Annas	Rs.	Annas	Rs	Annas	Rs	Annas
Kamrup	1	4	1	8	1	0	1	0
Nagaon	1	4	1	6	0	14	1	0
Sibasagar	1	4	1	4	0	12	0	14
Lakhimpur	1	0	1	0	0	12	0	12
Darrang	1	8	1	6	0	12	1	0

The revised rates hit the ryots hard. The material condition of the peasant worsened day by day. Such was their misery that when Mills visited Assam in 1853, a number of petitions were submitted to him on their behalf. Anandaram Dhekial Phukan, with his intimate knowledge oflocal conditions, pointed out to Mills in 1853 that an enhancement of the rates under the present circumstances of the province, without any marked improvement in agriculture and commerce would be to overburden the people with taxes which they should but ill afford to bear. Jenkins stood opposed to a further classification of land for assessment. But difficulties arose from some

collectors and the financial drain caused by the Sepoy Mutiny of 1857. Some collectors demanded an increase in rates. It appears that they were to a great extent influenced by the tea planters whose operations suffered due to the acute scarcity of labourers. The collectors also unanimously advocated that the assessment should be raised to the level of Kamrup, which was then the highest in the province. But the economic condition of Darrang was worse than of Kamrup. Darrang had little or no trade, its large tracts of cultivable lands being almost destitute of population.

Jenkins would not mind even the displacement of the local ryots from their lands in case of fixation of new rates i.e. Rs. 1.2. For such a policy, according to him, would promote the interests of the ryots themselves in the long run. On the other hand, if the assessment on cultivation were heavy, the ryots would have no other alternative than working for the European capitalist farmers.

The revolt of 1857 had imposed a severe financial strain on the British Government in India. The deficit in budget in 1858-59 exceeded fourteen million pounds sterling and public debt shot up to over twenty millions. The financial policy of the Government of India in the post Mutiny period was, therefore, marked by imposition of new taxes and enforcement of rigid economy. In order to restructure the Indian finances, James Wilson, a known Political Economist, was sent to India as the Financial Member of the Viceroy's Executive CounciL He immediately introduced three major innovations; i) issued a state paper currency ii) a license tax, and iii) income tax in the districts of Goalpara and Kamrup at the rate of Rs. 9 and Rs. 287 respectively in 1860-61. Next year it was extended to other districts also. Amount realized from the income tax were Rs. 6743 in Goalpara Rs. 4584 in Kamrup, Rs.370 in Darrang, Rs. 256 in Nagaon, Rs. 227 in Sibasagar, and Rs. 715 in Lakhimpur and Rs.2386 in Cachar. Excise duty was levied in the District Head quarters of Kamrup, Nagaon and Darrang at the same time. Above all everything procured by an Assamese peasant free of cost from the forest such as timber, thatch and reeds for the construction of his dwelling house, the fisheries called *beels,* and fodder for his domestic animals, were all brought under taxation. The imposition of the Income Tax and the License Tax in 1861 added to the misery of the people of Brahmaputra valley who were alread¥ hard hit by the regular enhancement of land revenue.

In 1861, Henry Hopkinson, Jenkins's successor, sought approval of the Government of India to increase the land tax. In the initial stage the Government denied. In 1865, the commissioner renewed his proposal and suggested raising the tax on land with a view to equalizing the burden in all districts. It was argued that in the absence of a uniform rate throughout the province a tendency had developed among the ryots to migrate from the heavily assessed district to the one where revenue was less. Hopkinson proposed three rates of assessment, i) to raised the rate of *rupit* to *annas* ten from six, ii) to raise a rupee per *bigha* in *basti* land (homestead) and iii) raise eight *annas infaringati* (high land) land per *bigha.* The government readily accepted the proposal. The new rates came into effect from 1868-69. The rate of assessment accordingly increased 50 percent in Sibasagar and Lakhimpur, 36 percent in Nagaon and Darrang and 25 percent in Kamrup per *pura* of land.

The peasant population ofPhulaguri, in Nagoan District was the first to react against the illegal taxation system of the British. They mostly belonged to the Lalung tribe. In 1860, a ban was imposed on the cultivation of poppy. This was done for the expansion ofthe trade of government poppy. This measure largely affected the peasant economy ofNagoan. In 1861 there was a great repercussion in Kamrup at the rumour that betel leaf cultivation was about to be taxed. During the months of September and October 1861 the peasants had been holding Raijmels (popular assembly) in different parts of the district. One such raijmels was held at Phulaguri on 15thOctober 1861

for five days. Nearly thousands of peasants were assembled there. The police tried to disperse them and even arrested some of the leaders, but subsequently the peasants rescued their comrades from police custody. In one skirmished Lieutenant Singer, Assistant Commissioner of Nagoan lost his life.

Hopkinson system assessment ended with an increase of Rs. 357,768 in Darrang. The rate of increase was 83.62 per cent. The overall rates of rupit and non mpit lands increased from 25 to 50 per cent in almost all districts.

The increase of revenue Darrang between 1834-1835&1868-1869

TABLE-II

1	2	3	4	5
Year	Revenue collections (in Rs)	Total increase lands (in acres)	Survey Land (in acres)	Increase in land (in acres)
1834-35	1,07,302		1,07,788	——
1852-53	1,79,576	72,274	2,21,849	1,14,061
1865-66	1,94,846	15,270	1,93,465	28,385
1868-69	3,57,768	1,62,922	——	——

(B.C.Allen, Assam District Gazetteers, Darrang)

So, immediately, after the Phulaguri uprising, the peasantry in Darrang, particularly the ryots ofPatharughat in Mangaldai sub-division first reacts against the enhancement of revenues in land in 1869. They organized raijmels in different parts of Patharughat of Hindugopa tehsils and resolved not to pay the revenue at enhanced rate. The aggrieved peasants besieged Driberg, the sub-division officer, Colonel A.C. Cober, Deputy Commissioner and Weldon, the Superintendent of Police on that very night. J .Mc Swine in the Assessment Report of the Patharughat Group Darrang District, 1907 mentioned that the ryots even attempted to assassinate the district officials by shuting in the resthouse and igniting the same.

The Re-assessment and consequent enhancement of land revenue in Assam in 1893 was unjustified in the context of economic condition of Assam. The government (particularly Ward and Darrah) held that this increase was not high and the peasants could pay without any difficulty. But when the notices for the re-assessment were sent to the peasants, memorials and objections had begun to pour in. It was more widespread in Lower Assam. Papers like *Bangavasi, Samachar, Sanjivani* and *Hitavadi* vividly published the re-assessment and the consequent resistance in Assam. They criticized the government for not giving proper attention to the objections of the people and the attempts of the Government to collect revenue at the enhanced rate. The peasants also sent their memorials to the Viceroy requesting him to lower the assessment rates. When memorials, prayers and petitions bore no fruit, the dissatisfied peasants of several *tehsils* of Kamrup and Darrang took the law into their hands. On December 1893, R.B.McCabe, the Deputy Commissioner of Kamrup, visited both banks of the Brahmaputra and i~duced the ryots to pay the Government demand. But the *ryots* of Pati-darrang, Nalbari, Barama, Bajali and several *mouzas* of upper Barbhagh and Sarukhetri ofKamrup were determined not to submit to th~ governnent'~ demands. They held *Mel* s frequently to resist the Government decision. The *Mel* s launched a no tax campaign. The ryots were threatened with fme and excommunication in the event of their paying revenue to the Government at enhanced rates. They were also warned of grave consequences for accepting auctioned property of their fellow villagers. The trouble had begun with the looting of the Rangia market on the morning of 24th December 1893. A crowd of about 200 to 300 assembled at Rangia in Kamrup District and looted the local market. The looting of the market was a definite expression of their anger against the *Marwari* traders who had lent money to the *ryots* to pay their revenue after mortgaging their crops in order to get an advance. After Rangia the peasant's discontentment spread

other parts of Kamrup District like Lachima, Sarukhetri etc. he most tragic incident took place in Patharughat in the district of Darrang in 1894. As per the reassessment of William Ward, the Chief Commissioner of Assam, the rate of revenue was increased from 70 to 100 per cent in the Brahmaputra Valley. In 1892-93, the total revenue collected in the valley was Rs. 32,64,605. In 1893-94, it rose to Rs. 43,50,170. The total increase was Rs. 10,85,565. In 1892-93, the collection of revenue. in the district of Darrang was Rs. 4,96,682. In 1893-94, it rose to Rs. 6,48,820. The increase was Rs. 1,52,138. On the other hand, total increase of surveyed lands was just 1,466 acres.

The peoples of Darrang had learned the experienced from Kamrup. They took the law into their own hands. They determined not to yield to the all of the government and convened Mels to resist the government demand. The *Mels* launched upon a no tax campaign and the *ryots* were threatened with fine and excommunication in the event of their paying revenue to the government. Further they were warned with dire consequences against accepting auctioned property of their fellow villagers. The *Raijmels* were held in Patharughat, Sipajhar and Kalaigaon of Darrang for days together. The *Raijmels* held at Patharughat announced their decision to Rai Bahadur Bhabani Charan Bhattacarjee, the *tehsilder* ofPatharughat, that they would not pay revenue at the enhanced rate. Another *Mel* was held in September-October 1893 at the initiative of Bhabani Charan Bhattacharjee and Didaruddin Azad Bora, Assistant *Tehsilder* of Patharughat. Mr. Ramson, Sub Divisional Officer, Mangaldai was said to have attended the *Mel.* In reply to the demand of the *ryots,* Ramson stated that he had no power to lower the revenue and assured them that he would inform the matter to J.D.Anderson, the Deputy Commissioner of Darrang. In the same *Mel,* the next date for a *Mel* was fixed at 28th January 1894.'

Apprehending troubles, J.D.Anderson, Deputy Commissioner of Darrang and J.R.Berrington, Superintendent of Police, Darrang arrived at Patharughat on 27th January 1894.They were accompanied by a party of armed civil police consisting of 12 sepoys of the Balipara guard and two head constables, Armed civil police. On the morning of the 28th January, the Deputy Commissioner deputed Berrington and his police force in the company of the *tehsildar* to attached property of *ryots* . to which notices to pay had been issued. They succeeded in attaching the property of a man. But soon a large crowd of about 200 gathered who refused to disperse and interrupted them. Berrington and his party somehow managed to escape by firing his revolver into the ground.

About 1 p.m.on 28th January, about 800 to 1,000 *ryots* approached the rest house where Anderson was encamping by shouting *A llah-hu-Akbar* and *HariBol.* The *ryots* came up the road quietly enough and filled the whole of the space between the river Barnadi *(Digaj)* and the belt of the trees surrounding the rest house. The Deputy Commissioner met them and addressed them that they should not hold any more *Mels* and that if any such *Mels* were held, they would be dispersed by force. He also informed them of the orders of the Government of India as to the rates of revenue and assured them that any abatment sanctioned later would be made good for them. But the *ryots* remained firm, unwilling to move unless their demands were met. Thereupon, Berrington forcibly drove them to an open field in front of the bungalow. Here a crowd of at least 2,000 was assembled. This time they came armed with bamboos, clods of earth and anything else that they could lay their hands on. The ryots had begun to advance in extended order. On arrival of the sepoys, the excited ryots started throwing sticks, bamboos and clods of earth on the party under Berrington. Berrington himself and the Deputy Commissioner were also hit.

There is a lot of controversy regarding the casualties in the firing at Patharughat. According to

official report, the number of dead was fifteen and wounded were thirty seven; but the number of both was much higher according to eyewitness accounts. Berrington who served the order to fire at the crowd reported that it was impossible to ascertain the ex~ct number of dead from a distance of250 yards.

The *Doli Puran,* on the other hand stated that total number of dead was 140 and nearly 150 were seriously wounded. That the number of wounded was more than that officially reported is evident from the fact that special constables were asked to persuade the *ryots* to take their comrades to the Mangaldai dispensary. According to official reports, the *ryots* later hid their wounded for fear of being identified by the government as having taken part in the uprising.

Regarding the leadership of the uprising at Patharughat, the official sources stated they were predominately Muslims. The British officials on the spot determined it on the basis of the long beards of the leaders. But the *Me/s* were attended by various castes of the nearby villages along with the Muslims. The incomplete list of martyrs given in the *P atharughatar Ran* written by Dineswar Sarma indicated that both Hindus and Mohammedan people fought against the injustice of the British to the people of Darrang in the name of hike of revenue.

No doubt, the government of British had letting loose a-reign ofterror in the name of dominating the *ryots* and pwPshing those who had been involved in the riots. According to the *Patharughatar Ran* of Dines war Sarma, the wounded *ryots* after their return from hospital werejailed for two to three months and a fine of Rs. 60/ Rs.70 was imposed on them. The official reports themselves said that principal leaders of the *Me/s* were appointed special constables and thus made to work against the *Me/s.*

Thus the peasant uprising of Patharughat was suppressed by the superior arms of the British. It marked the last large-scale organization of the *Raijme/s* and brought an end to the important role played by the *Me/s.* The *Indian Nation* in its issue of 21 st April, 1894, described the grievances of the people as 'real, and not sentimental'. The paper commented that 'people complain not of loss of rights and privileges, not of lowering of status, but of a material wrong in the shape of enhancement of revenue'. Finally the government of India was forced to reduce the rates at first to 53 percent and later to 32.7 percent. Unfortunately the incident of Patharughat is a neglected part of Indian peasant struggles. So, time has come to recapitulates our glorious past to imbibed our generatation. ●●

(The writer is the HoD of History, Hajo Suren Das College)

Advent of Peasant Movement of Patharughat And Consequences

॥ Dr. Lokeswar Nath ॥

The peasant movement of Patharughat (Patharighat) of Darrang District of Assam took place in 28th January, 1894 and it was the first of its kind in India. Before going through the background of the causes and effects of the movement explanation of some other factors regarding the physical setting, cultural and socio-economic conditions of the area and the people pertaining to patharughat Tahsil are necessary.

Physical setting : The headquarters of Patharughat Tahsil named as Patharughat was located at a distance of 16 km. west of Mangaldai town and about 60km north-east of Guwahati. The south-western part of the Darrang district bordering the Kamrup district was the site of Patharughat Tahsil, Situated on the Mangaldai-Khoirabari road, the place Patharughat was important in many aspects. Besides this road there was a road running from Salmainighat on the bank of the river Brahmaputra via Sipajhar and Patharughat to Bhutan. The Bhutiya with their petty goods came down for trading to the market of Patharughat from the ancient time. Patharughat became a place of transaction of various goods and as a result a bigweekly market was grown and developed. The weekly market, held on Thursday every week, is still continuing in different forms except for the appearance of the Bhutiyas.

The region was formed by the deposition of alluvia silt brought down by the river Kulsi/Dwigaj which has been flowing through this place. The Nanoi river which is passing near the place also deposited the agricultural fields with black volcanic ashes since ancient time. Similarly the two branches of the Barnadi, the Kalpani and the Dimila rivers also deposited mixed loamy soil to the agricultural field. All these tributaries have made the soil of the region most fertile for the profitable cultivation of various crops like paddy, pulses, mustard and horticultural products like banana, cocoanut etc. and these are grown without much efforts. As a result, peasants of the southern part of this district and the neighboring villages of Kamrup district were attracted to the regioa About 150 years ago peasants migrating from these parts settled in the vacant areas by clearing jungles and in no time they assimilated with the local people in all respects, As a result of high productivity with other physic-cultural factors, the density of population of the Patharughat Tahsil remained the highest for about a century among the region from Panchani to Barnai.

The Patharughat Tahsil was constituted with total number of 142 settled villages, the corresponding villages and area now covered by the present mouzas of Bonmajha, Dipila, Sarabari, Rainakuchi, Lokrai, Sipajhar and Hindughopa.

Besides having good quality of soil good production of various of crops and the market centre the place is fortunate enough for having the first M.V. School in the entire western part of Darrang district with religious centres (Khatara Satra) the oldest Masjid at Jaypal and many ancient tanks and temples within the Tahsil.)

After the annexation of lower Assam by the British in between 1826 and 1828, Darrang district was formed after its separation from Kamrup in 1833, Initially the District headquarters were at Mangaldai and it shifted to Tezpur in 1835. At that time the Mangaldai Sub-division was formed with the tahsils of Mangaldai, Patharughat and Kalaigaon along with eight mouzas.

The Patharughat proper (Patharughat village) and its nearby about twenty villages were predominantly inhabited by Muslim people whereas the villages of surrounding areas were mostly inhabited by Hindu people. People of both the religious groups worked together in all the public

functions and activities without any discrimination.

The enhancement of land revenue by the British by operating land census frequently was the main cause of peasant upsurge of Patharughat in 28th January, 1894. The peasants paid land revenue annually on the basis of number of ploughs which a family possessed up to revenue in a changing rate every ten years by doing census of land. They classified land as Basti, Rupit and Faringati and Assessed taxes according to the classes of land. From 1842 they collected taxes on the new system of rates. The peasants would have to pay more than before. In 1862 the government did the census and raised the taxes. The people out of distress called Raijmel in 1868 to discuss the unreasonable action of the government. All sections of people including peasants outside of the tahsil area attended the Raijmel and supported the decision taken by the peasants of Patharughat Tahsil. In 1870 the government again did the land census operation for assessing the taxes. They raised the taxes by more than double of the previous rate. Besides the district of Darrang, the new rate of taxes was implemented in all the plain districts of the Brahmaputra valley. The settlement of land for assessment was of two types annual patta land and permanent patta land (for ten years).

The land census operation of 1883 emphasized permanent assessment of land for ten years up to 1893. As such expenditure was incurred more than rupees 12 lakhs from the government exchequer. The government, therefore, decided to raise the taxes of land again to compensate the deficient of the land.

Raijmel was held to express the peasant's inability of payment of taxes in such a rate. The peasant perturbed for the raising land taxes frequently. The peasant both the Hindus and the Muslim unitedly called Raijmel at different places of the Sub-Division of Mangaldai to protest such action of the government. They also called a Raijmel at Patharughat in front of the Dak-Bungalow. The Deputy Commissioner and the Sub-Divisional officer came to Patharughat; but they were reluctant to hear the grievances of the peasants. The peasants gradually grew restive with the action of the officers. The peasants returned home with disgruntled minds.

The Muslims had other grievances on the British from sometime back as they (Britishers) had snatched away India by force from the Mughal and made the Nawab beggars, So, all the Muslims of India were against the British regime. (Ref- Freedom movement of India, Mangaldai by Satyanath Barua, PI. 1947).

In 1893 the land taxes were raised from 70 pc to 80 pc and it had to be collected from the month of January, 1894. The people declined to pay the revenue as fixed by the government.

Raijmel was held again on 28 January, 1894. The peasants from all the villages of Patharughat Tahsil and also from some villages like Thekerabari, Dahi, etc. of Mangaldai Tahsil, attended the Raijmel. They assembled in tumultuous crowds with the evident intention of overawing the authorities. The Deputy Commissioner accordingly proceeded to Patharughat with 12 military policemen and 19 members of the armed civil police. The people assembled in a dense crowd in the compound of the inspection bungalow and as they obstinately declined to move they had to be ejected by the police the mob after sometime, tried to advance, but the police drove them down to an open plain. The mob rallied and began to pelt the police with clods of earth, bamboo or wood pieces and sticks and gradually to hem them in, the police were compelled to open fire, but even then the rioters did not give way, and the police retired slowly firing give all the time, with the crowd continually pressing in upon them. A final volley was then discharged. The rioters at last retreated from the spot. Altogether 140 people were killed and 150 wounded in that unfortunate affair. According to government record 15 men were killed and 37 wounded.

This peasant movement happened against the British action on land revenue is the first of its kind in India and it should in a proper position in the history of India.●●

(The writer is a Retired Professor of Mangaldai College)

127 years of Krishak Vidroh at Pothorughat

II Bhargab Kumar Das II

"In the Deccan, the fury of ryots was directed against money- lenders, in Bengal against Indigo planters, in Pabna against the Zamidars, but in Assam, at this moment, it is open rebellion against the government"-this was the most valid point made in the editorial in Amrit Bazaar Patrika dated February 14 of 1894 while differentiating the uprisings in Assam from peasants-artisans movement in other parts of India with refereence to the historic peasants uprising at the sleepy village Pothorughat in Darrang district on January 28 of 1894 where as many as 140 village farmers belonging to both the Hindus and the Muslims were brutally shot dead and 150 injured in the firing by imperial British rulers as the peasants were assembled only to lodge their protest in quite a peaceful manner against the increased hike in land revenue.

The tragic yet glorious chapter of the freedom struggle of India still neglected by the historians of the country, perhaps is the first instance of passive and non-violent resistance to acts of oppression in entire India which was the purest and most perfect form of philosophy of 'Satyagraha' taken up much later by Mahatma Gandhi only in 1919. This can well be evident from the report submitted by the then Deputy Commissioner of Darrang JD Anderson who ordered for firing upon the innocent peasants, to the Commissioner of Assam valley Districts on January 30 of 1894. "I informed them of the orders passed by the Government of India as to the rates of revenue and then directed them to disperse, going among them freely and talking to them of the inevitable consequences of a refusal to disperse. They remained firm, however and without in any way assaulting or abusing me, simply refused to budge" this was the point made by the Deputy Commissioner on the peasants assembled on that fateful day at Pothorughat. All the pan-Indian incidents of resistance against the British throughout the 19th century had been armed uprisings. But the courageous peasants of Darrang district assembled at Pothorughat on that day had defied the government using the weapon that Mahatma Gandhi would many decades later project as an instrument to bring the freedom to the country.

The Pothorughat uprising is also a glaring example of traditional religious harmony and mutual cooperation of Axomiya society as the peasants belonging to both the Hindus and the Muslims fought and died side by side for a common cause. The rare sacrifice of these 140 unsung Krishak Swahids later became the source of inspiration to strengthen the fraternal bond leaving a shining example to the entire nation. The labelling of the peasants uprising as 'Pothorughatar Ron' or the battle of Pothorughat is none but a blatant misnomer. The so –called "weapons" used by the peasants were bamboo sticks and clod of earth as mentioned in the report of the Deputy Commissioner JD Anderson on January 30 of 1894 which is the clear reflection that the gathered assembly of peasants had no intention of indulging in violence or attacking the British officers and their armed personnel. Had there any intention of violence or attack, the agitating gathering of peasants would have been armed with the easily available instruments like daos and spears. Whatever retaliation might have been there from the peasants had been in spontaneous response to the arrogant refusal of the British officers simply to listen to their pleas.

The tragedy of Pothorughat is a milestone in the history of freedom struggle of our Motherland. Even today, over a century since that rare sacrifice of those 140 Krishak swahids, Pothorughat continues to be the source of inspiration to the people of Assam.But at the same time, this glorious yet tragic chapter of the history

of freedom struggle has been deprived of its mention in the national level history. Apart from the celebration of the Krishak Swahid Divas at Pothorughat on January 28 every year in which the Chief Minister is the regular chief guest, the Indian Army has also been celebrating the Day in full military style and honour on January 29 in which the GOC of Red Horns Division has been taking part as the chief guest. Mention may be made here that at the initiative of the then Governor of Assam Lieutenant General (retired) SK Sinha, the Indian Army constructed a memorial structure at Pothorughat which is the only memorial in the country to be constructed by the Army in memory of peasants or civilian. No doubt that Indian army has been taking up a praiseworthy initiative for the ceremonial celebration of the 'Krishak Swahid Divas' every year at Pothorughat, it would be much better if the Chief of the Army Staff could spare few moments from his busy schedule to grace the Krishak Swahid Divas celebration only to inspire and encourage the people of the district. His gracious presence will surely be of much help in taking Pothorughat to the national level and also in getting the recognition to this glorious yet neglected chapter of the freedom struggle for Independence of our Motherland. Significantly in 2018, three senior army officials of the Army in the rank of Major General visited Pothorughat and offered floral wreath at the 'Krishak Swahid memorial'.

It needs mention here that Chief Minister Sarbananda Sonowal during his tenure as the President of All Assam Students Union; the AASU celebrated the centenary celebration of the Krishak Swahid Divas at Pothorughat with a detailed program. Eminent journalist and writer Kuldip Nayar on the personal request of Sarbananda Sonowal graced the celebration as the chief guest and everyone was hopeful to find Pothorughat in the national level through the writings of Kuldip Nayar. But much to the utter surprise of the people of the district, Kuldip Nayar, to the reason to known best him only, never used his pen to pen a single word in the national media or in his column on this historic event of India's freedom struggle. The then Governor of Assam JB Patnaik and Banwarilal Purohit also paid a visit to Pothorughat and offered floral wreath to the Krishak Swahids. Both the esteemed Governors had made an assurance to organize a national level seminar in New Delhi on the significance and the importance of the peasants uprising at Pothorughat which is yet to be materialized. Will the state government or the Union government take up the initiative for organizing the proposed national level seminar in New Delhi inviting the learned historians and the intellectuals so that the Peasants uprising at Pothorughat could get the national recognition! Or can this significant episode be included in the syllabus of SEBA, CBSE, ICSE and other universities ! However, Chief Minister Sarbananda Sonowal has brought a ray of high hope as he will inaugurate the state of the art 'farmers Training Center with hostel at an amount of Rs. 10 crores at Pothorughat. The Chief Minister has kept his words which he had announced three years back. The state government is also planning for transforming the Krishak Swahid Memorial complex in to a well decorated place of historic importance which also includes a 'son et lumier' (Sound and light) show at Pothorughat.

It needs mention that in 2019, BBC Correspondent Salman Ravi graced the Krishak Swahid Divas celebration and covered the historic event for the first time in the international media. Significantly, this year premier fortnightly magazine 'Frontline' has also covered a detailed story on Pothorughat. We are thankful to eminent journalist Sushanta Talukdar.

In the coming years, people of Darrang district are eagerly waiting for the gracious and benign presence of our esteemed President, esteemed Prime Minister and the esteemed Chief of Army Staff in the Krishak Swahid Divas celebration.

(Writer is the Mangaldai based Correspondent of The Sentinel)

ঐতিহাসিক পথৰুঘাট আৰু কৃষক বিদ্ৰোহ

॥ আবুল হুছেইন ॥

প্ৰায় দুহেজাৰ মান বছৰৰ আগতে অৰ্থাৎ নৰকাসুৰ ভগদত্ত ৰজাসকলৰ দিনত পাথৰিঘাট অঞ্চলটো জলাহ ভূমিৰে পূৰ্ণ আছিল। সেই সময়ত বৰ্তমান ননাই নদীত কৈয়ো বহু শক্তিশালী এটা নদীয়ে এই অঞ্চলত তাণ্ডৱ নৃত্য কৰি আছিল। বৰকুমাৰ পাৰা, নিৰণচুৱা, ঘোঁৰাশাল, ব্যাসপাৰা গাঁৱৰ ঠায়ে ঠায়ে পোৱা শিলগুড়িযুক্ত বালিয়ে এই নদীৰ জলন্ত প্ৰমাণ । এই প্ৰৱল নদীটোৰ ভয়াবহ কাৰ্য আৰু ভূমি দৃষ্টান্ত দুনীৰ পৰা ডাঁহী গাঁও আৰু দক্ষিণৰ ব্যাসপাৰা, বালিপাৰা পৰ্যন্ত বিস্তৃত। কালক্ৰমত ভূমিকম্পৰ ক্ৰিয়াত বা অন্য কাৰণত হিমালয়ৰ নামনি ভাগত ননাই নদীৰ অৱবাহিকা সংকোচন হোৱাৰ ফলত ননাই নদীৰ শক্তি বৰ্তমান অৱস্থালৈ নমিত হয়। বৰ্তমান পাথৰিঘাটৰ সোঁমাজেৰে বৈ যোৱা মৰা সোঁতটো আৰু বেংনৈৰ মৰা সোঁতটো অতীতৰ সেই প্ৰৱল নদীটোৰ ৰূপান্তৰ মাথোন। প্ৰবাদ আছে যে, মহান বৈষ্ণৱ শিয়ালাদেৱে তীৰ্থ কৰিবলৈ পশ্চিমলৈ যাব আহোঁতে যুৰীয়া হাতীৰে এই নদী পাৰ হ'ব বিচাৰোতে প্ৰৱল সোঁতত পৰি দুয়োটা হাতীৰ মৃত্যু হয়। তেতিয়াৰে পৰা উক্ত নদীটো দ্বীগজ নামে জনাজাত। সেই সময়ত উক্ত অঞ্চলৰ অধিকাংশ লোকেই বড়ো, ৰাভা, গোষ্ঠীৰ লোক আছিল, কালক্ৰমত লুইতৰ পাৰৰ পৰা আৰ্যগোষ্ঠীৰ লোকসকল উত্তৰলৈ আগবঢ়াত পূৰ্বৰ বাসিন্দাসকল ক্ৰমে উত্তৰলৈ গতি কৰে। নৱম শতিকাৰ পৰা দ্বাদশ শতিকালৈ এই অঞ্চলটোত ভূঞাসকলে ৰাজত্ব কৰিছিল। এই কালছোৱাত পাথৰিঘাট আৰু ইয়াৰ আশে পাশে বহু হীৰা, কুমাৰৰ বাসস্থান আছিল।

ননাই নদীৰ উৎপাত আৰু সময়ে সময়ে ঘটা মহামাৰীৰ উৎপাতৰ বাবে বহুলোকে সেই স্থানৰ পৰা স্থানান্তৰ হয়। সেই সময়তে হাজোৰ গিয়াচুদ্দিন আউলিয়াৰ ওচৰত দীক্ষা লোৱা কিছুমান মুছলমান লোক দক্ষিণ আৰু দক্ষিণ পশ্চিমৰ পৰা আহি পাথৰিঘাট অঞ্চলত থিতাপি লৈছিল। আনহাতে কোঁচ ৰজাৰ হাতত বন্দী হোৱা কিছু সংখ্যক মুছলমান সৈনিকক ৰজাঘৰে ঘোপা গাঁৱত স্থাপন কৰিছিল। একে সময়তে কেবটাও ব্ৰাহ্মণ পৰিয়াল আৰু অলপ সংখ্যক চৈয়দ বংশী মুছলমানক ৰজাঘৰৰ তত্বাৱধানত পাথৰিঘাট অঞ্চলত স্থাপন কৰা হৈছিল। বানপানী, মহামাৰী আৰু বনৰীয়া জন্তুৰ উৎপাতত উৎপীড়িত হোৱা পাথৰিঘাটৰ পূৰ্বৰ অধিবাসীসকলে নবাগতসকলক ভাতৃভাৱে সামৰি লৈছিল। বৰ্তমানেও ৰাজনৈতিক ঘাত-প্ৰতিঘাতৰ মাজতো সেই ভাতৃত্বৰ ভাব অম্লান হৈ আছে।

পাথৰিঘাট অঞ্চলৰ কেইটামান প্ৰসিদ্ধ সত্ৰ, মন্দিৰ ও মছজিদৰ একোটা সংক্ষিপ্ত বিৱৰণ দাঙি ধৰাৰ চেষ্টা কৰিলো। পূৰ্বতে উল্লেখ কৰা মহান বৈষ্ণৱ শিয়লাদেৱে ১৫ শতিকাত বৰদৌলগুৰি সত্ৰৰ পৰা আহি ডাঁহী অৰ্থাৎ দীঘিৰপাৰত সত্ৰ পাতেহি। উক্ত মহান সাধুজন এই ঠাইত অৱস্থান কৰি থকা সময়তে সম্ভৱত উক্ত অঞ্চলটোৰ অনাবৃষ্টিৰ ফলত দীঘলীয়াকৈ পানীৰ হাহাকাৰ হোৱাত তেখেতে বৈষ্ণৱ মহন্ত আৰু স্থানীয় ৰাইজৰ সহযোগত দীঘিৰ পুখুৰীৰ খনন কাৰ্য সমাপ্ত কৰে। কিছুদিনৰ পিছত দীঘিৰপাৰ ত্যাগ কৰি তেখেতে দেওমৰনৈ ও দ্বীগজৰ পাৰত স্থায়ী সত্ৰ পাতেহি। বৰ্তমানেও ই 'শিয়লা গোঁসাই'ৰ সত্ৰ নামে জনাজাত।

দ্বিতীয় প্ৰসিদ্ধ সত্ৰটি ১৬ শতিকাৰ পৰম বৈষ্ণৱ গোবিন্দ আতৈয়ে খটৰাত স্থাপন কৰিছিল। স্বৰ্গীয় দিদাৰুদ্দিন তহছিলদাৰৰ সৌজন্যত এই মন্দিৰৰ শ্ৰীবৃদ্ধি বহুখিনি বাঢ়ে। বৰ্তমান এই পৱিত্ৰ সত্ৰটি মঙ্গলদৈৰ প্ৰসিদ্ধ বৈষ্ণৱ সত্ৰসমূহৰ এটি। তৃতীয় প্ৰসিদ্ধ ধৰ্মীয় মছজিদটি বৰকলীয়াঝাৰ গাঁও অৰ্থাৎ

ঐতিহাসিক জয়পাল পুখুৰীৰ পাৰত অৱস্থিত। প্ৰায় তিনিশ বছৰৰ আগতে অসমৰ বুৰঞ্জী বিখ্যাত আউলীয়া আজান পীৰে ইছলাম ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ অৰ্থে পশ্চিমৰ পৰা পূবলৈ আহি থাকোতে কিছুদিনৰ কাৰণে জয়পাল পুখুৰীৰ পাৰত বৈ এটি 'হুজুৰা'স্থাপন কৰিছিল। স্বৰ্গীয় দিদাৰুদ্দিন তহছিলদাৰে উক্ত মছদিজটোৰ বহুখনি উন্নতি সাধন কৰে। এই পৱিত্ৰ মহান অনুষ্ঠান কেইটিৰ বাহিৰেও এনে কেইবাটিও পৱিত্ৰ অনুষ্ঠান উক্ত অঞ্চলত অৱস্থিত।

ইতিহাস প্ৰসিদ্ধ পাথৰিঘাট অতি পুৰণিকালৰ পৰাই হিন্দু মুছলমানৰ ভাতৃত্ব মিলনক্ষেত্ৰ। দৰং জিলাৰ মঙলদৈ মহকুমাৰ ভিতৰত পথৰুঘাট এখন প্ৰাচীন গাঁও। উক্ত গাঁৱক কেন্দ্ৰ কৰি প্ৰায় ৪০ বৰ্গমাইল জোৱা অঞ্চলটোক অতীতৰ পৰাই পথৰুঘাট বোলা হৈছিল। অতীতৰ পথৰুঘাট বৰ্তমানৰ পাথৰিঘাট এই ঠাইত কোনো সাম্প্ৰদায়িক বিদ্বেষ নাছিল। পাথৰিঘাটৰ চাৰিওফালে নিচেই ওচৰা ওচৰিকৈ হিন্দু আৰু মুছলমান একে গাঁৱৰ ভিতৰত হাতত ধৰা ধৰিকৈ বাস কৰি এক মিলাপ্ৰীতিৰে চলাচল কৰিছিল। বৰ্তমানেও এই মিলাপ্ৰীতিৰে ব্ৰতী আছে।

১৮৬৮ চন আৰু ১৮৯৪ চনত একেৰাহে দুবেলি পথৰুঘাট ৰণস্থলীত হিন্দু-মুছলমানে হাতত ধৰাধৰিকৈ প্ৰাণবিসৰ্জন দি কেঁচাতেজেৰে ৰাঙলী কৰি অসমীয়া প্ৰজাৰ স্বাধীন মনোবৃত্তিৰ পৰিচয় দিছিল।

১৮৪১ চনত দৰঙী প্ৰজাই প্ৰথমে হালখনে প্ৰতি ৩ টকাকৈ নাঙল কৰ দিছিল। ১৮৪২ চনত যেতিয়া নতুনকৈ মাটি পিয়ল কৰি বস্তি, ৰূপিত, ফৰিঙতি আদি শ্ৰেণী কৰি খাজানা বৃদ্ধি কৰিলে তেতিয়া প্ৰজাৰ সন্দেহ আৰু অসন্তুষ্টিৰ ভাব বৃদ্ধি পায়। এইদৰে প্ৰতি দহ বছৰে প্ৰজাৰ পৰা বৰ্দ্ধিত খাজানা আদায় কৰাত প্ৰজাৰ মনত অসন্তুষ্টি আৰু বিদ্ৰোহী ভাৱে ঠাই ল'লে। ব্ৰিটিছৰ কৌশল বুজি কি উপায়ে এই শোষণকাৰী শাসনৰ অৱসান ঘটাব পাৰি কৃষক ৰাইজে উপায় চিন্তা কৰিবলৈ ধৰিলে।

১৮৬৮ চনত পথৰুঘাটৰ তহচিলদাৰ অফিচৰ সন্মুখত ৰাইজ গোট খাই বৃদ্ধি হাৰত খাজানা নিদিবলৈ সিদ্ধান্ত কৰিলে। প্ৰজাই চৰকাৰৰ শোষণ নীতিৰ প্ৰতিবাদ কৰি আপত্তি কৰিলে। ডেপুটি কমিচনাৰে ৰাইজৰ আপত্তি শুনিবলৈ অমান্তি হোৱাত ৰাইজে ডেপুটি কমিচনাৰ, মহকুমাধিপতি আৰু পুলিচ চাহাব তিনিওকে খেদি নিলে। তেওঁলোক বাংলাৰ ভিতৰত সোমাই কোনোমতে প্ৰাণ ৰক্ষা কৰিলে। এই বিদ্ৰোহত কোনো লোক হতাহত নহ'ল।

১৮৯৪ চনত ইংৰাজ চৰকাৰৰ বিৰুদ্ধে প্ৰজাই বিদ্ৰোহ কৰে পথৰুঘাটত। কিন্তু প্ৰজাৰ মনত ইংৰাজ চৰকাৰৰ প্ৰতি আগতকৈয়ো বিদ্বেষ আৰু ঘৃণাৰ ভাৱ বেছি হ'ল। কি উপায়ে বিদ্ৰোহ কৰি ইংৰাজ চৰকাৰক দূৰ কৰিব পাৰি তাৰ উপায় ভাবিবলৈ ধৰিলে। গাঁৱে গাঁৱে নামঘৰে, মছজিদে মানুহবিলাকে ইংৰাজ চৰকাৰৰ বিৰুদ্ধে আলোচনা কৰিবলৈ ধৰিলে।

এইদৰে কিছুদিন যোৱাৰ পিছত আকৌ যেতিয়া মাটিৰ পিয়ল হ'ল আৰু খাজানা বৃদ্ধিৰ প্ৰস্তাৱ ৰাইজে জানিবলৈ পালে তেতিয়া ৰাইজ পুনৰ উত্তেজিত হ'ল। পথৰুঘাটৰ হিন্দু-মুছলমান মেনাসকলৰ আহ্বানত পথৰুঘাট তহচিল অফিচৰ ওচৰত বিৰাট ৰাইজমেল বহিল। ৰাইজে খাজানা নিদিয়াটো খাটাং কৰিলে, তহচিলদাৰ ভবানীচৰণ ভট্টাচাৰ্য্যই খাজানা আদায় কৰিব নোৱাৰি চৰকাৰক ৰিপোৰ্ট দিলে।

তহছিলদাৰৰ ৰিপৰ্ট পোৱা মাত্ৰে মহকুমাধিপতি মিঃ ৰেমছন, ডেপুটি কমিচনাৰ মিঃ এণ্ডাৰচন আৰু পুলিচ চাহাব নিজে সশস্ত্ৰ চিপাহীলৈ পথৰুঘাটলৈ আহিল। সমবেত হেজাৰ হেজাৰ প্ৰজাই হৰিধ্বনি আৰু আল্লাহু আকবৰ ধ্বনিৰে চাহাবক সম্বৰ্দ্ধনা জনালে। ৰাইজে বৰ্দ্ধিত হাৰত খাজানা আদায় দিবলৈ অসমৰ্থ বুলি চাহাবক আপত্তি জনালে। চাহাবে ক'লে যে, পট্টাত যিদৰে খাজানা বান্ধি দিছে সেইদৰে খাজানা দিবই লাগিব। কোনো আপত্তি নাখাটে বুলি ক'লে, উত্তেজিত ৰাইজে জয়ধ্বনিৰে খাজানা দিবলৈ অসমৰ্থতা প্ৰকাশ কৰি চাহাবৰ ওচৰলৈ আগবাঢ়িবলৈ ধৰিলে। কৰ্মব্যস্ত চিপাহী মিলিটাৰি দলে চাহাবৰ সঙ্কেটত জনতাৰ ওপৰত বন্দুকৰ কুন্দাৰে কোবাবলৈ ধৰিলে। জনতা উত্তেজিত হ'ল। উত্তেজিত জনতাই পুলিচ চাহাবৰ মূৰত টাঙোনৰ কোব দিলে। লগে লগে চিপাহীৰ বন্দুকৰ ধ্বনি হ'ল। আগত থকা মানুহবিলাক বন্দুকৰ গুলিত ৰক্তাক্ত হৈ বাগৰি পৰিল। পিছৰ মানুহে হাতত লাঠি, টাঙোন, কুঁহিয়াৰ, খৰি, দলি চপৰা আৰু ফৰ্মুটি লৈ আক্ৰমণ প্ৰতিৰোধৰ বাবে আগবাঢ়িল। প্ৰজা চেদেলি-ভেদেলি হৈ পলাবলৈ ধৰিলে। চিপাহীয়ে খেদি খেদি পহু চিকাৰ কৰা দি মাৰিবলৈ ধৰিলে। মানুহে ৰক্ষা নাপাই ওচৰত থকা ডাঙৰ গছৰ আঁৰত লুকালগৈ। কিন্তু তাতো ৰক্ষা নহ'ল। মানুহ মাৰোতে বন্দুকৰ গুলী লাগি গছৰ গুৰিৰ বাকলি নোহোৱা হ'ল। শোষণকাৰী

ব্ৰিটিছ চিপাহীৰ বন্দুকৰ গুলীত নিৰস্ত্ৰ কৃষকৰ তেজেৰে পথৰুঘাটৰ ভূমি ৰাঙলী হ'ল। বীৰৰ দৰে সাহস হৃদয়ত লৈ, অন্যায় শাসনৰ বিৰুদ্ধে বিদ্ৰোহ কৰি জননী জন্মভূমিৰ সেৱক কৃষক প্ৰজাসকলে বন্দুকৰ গুলীত বীৰভূমি পথৰুঘাটত বীৰ শয্যা ৰচনা কৰিলে। এইদৰে ১৮৯৪ চনৰ ২৮ জানুৱাৰীত ১৪০জন কৃষক প্ৰজাই ব্ৰিটিছ পুলিচৰ নিষ্ঠুৰ গুলীৰ আঘাতত প্ৰাণ হেৰুৱাই শ্বহীদ হৈছিল আৰু ১৫০জন কৃষক প্ৰজা আহত হৈছিল। সকলোৰে সমাধিস্থ হৈছিল একেটি খালত আৰু তাতেই শোকাতুৰ পৰিয়ালৰ লোকে কান্দি-কান্দি তিয়াই দিছিল পথৰুঘাটৰ ৰণথলী আৰু চিৰদিনলৈ থৈ গৈছিল শান্তি সম্প্ৰীতি আৰু ভাতৃত্বৰ অমৰ বাণী। এয়াই আছিল ব্ৰিটিছ চৰকাৰৰ বিৰুদ্ধে দৰঙী কৃষক ৰাইজৰ বৰ্দ্ধিত খাজানাৰ প্ৰতিবাদত প্ৰথম কৃষক বিদ্ৰোহ।

১৯৪৮ চনত মঙলদৈৰ বামুণপাৰাৰ প্ৰায়ত প্ৰসন্ন কুমাৰ শৰ্ম্মাই প্ৰকাশ কৰা স্বভাৱ কবি নৰোত্তম দেৱে ৰচিত 'দলিপুৰাণ' গ্ৰন্থ খনেই হ'ল পথৰুঘাট ৰণৰ বিষয়ে লিখিত ৰূপত প্ৰকাশ হোৱা প্ৰথম সৃষ্টি। ইয়াৰ পিচত দলিপুৰাণৰ অন্য এটি ৰূপ ১৯৫৭ চনত ভাৰতৰ স্বাধীনতা আন্দোলনৰ অন্যতম মুক্তিযোদ্ধা, সু-সাহিত্যিক পণ্ডিত স্বৰ্গীয় দীনেশ্বৰ শৰ্মাদেৱে লিখা 'পথৰুঘাট ৰণ' কিতাপখনিত পথৰুঘাট ৰণৰ বিষয়ে কিছু কথা জানিব পৰা যায়। উক্ত কিতাপখনত শৰ্মাদেৱে পথৰুঘাট ৰণৰ শ্বহীদ সকলৰ এখনি অসম্পূৰ্ণ নামৰ তালিকা প্ৰকাশ কৰিছে। প্ৰতিবছৰে পথৰুঘাট কৃষক শ্বহীদ দিৱস উদযাপন সমিতিৰ স্মৃতি গ্ৰন্থত অসম্পূৰ্ণ নামৰ তালিকাখনি প্ৰকাশ কৰি আহিছে। উল্লেখ্য যে ১৯৮২ চনৰ পৰা ৰাজহুৱাভাৱে তিনিদিনীয়া কাৰ্যসূচীৰে জাকজমকীয়াকৈ প্ৰথম 'কৃষক শ্বহীদ দিৱস' উদযাপন কৰে। উদ্‌যাপনৰ অভ্যৰ্থনা সমিতিৰ সভাপতিৰ দৰে দায়িত্বৰ ভাৰ ৰাইজে মোৰ দৰে অভাজনকেই অৰ্পণ কৰিছিল।

বৰ্তমান পথৰুঘাট ৰণ সম্পৰ্কে অসম সাহিত্য সভাৰ প্ৰাক্তন সভাপতি ড°পৰমানন্দ ৰাজবংশী, সাহিত্যিক লক্ষ্মীনাৰায়ণ কোঁৱৰ, নাট্যকাৰ দেবেশ শৰ্মা, নাট্যকাৰ হবিবৰ ৰহমান, গীতিকাৰ ফজলুল কৰিম আদিয়ে পথৰুঘাটৰ ৰণৰ ওপৰত নাটক, গীত মাত, নাটিকা ৰচনা কৰিছে। 'পথৰুঘাটে ৰিঙিয়াই' নামেৰে এখনি দূৰদৰ্শন ধাৰাবাহিক প্ৰচাৰ কৰা হৈছে। ইয়াৰ উপৰিও ইংৰাজী ভাষাত পথৰুঘাট সম্পৰ্কে সাহিত্যিক, চিকিৎসক ডাঃ আবিদ আলিয়ে 'ওৱেল কাম টু পথৰুঘাট', বিশিষ্ট সাহিত্যিক, সাংবাদিক অৰূপ কুমাৰ দত্তই 'পথৰুঘাট' নামে ইংৰাজী গ্ৰন্থ প্ৰকাশ কৰে। আনহাতে কৃষক শ্বহীদ দিৱস উদ্‌যাপনৰ বাৰ্ষিক স্মৃতিগ্ৰন্থসমূহতো বহু মূল্যবান ইংৰাজী বিষয়ৰ প্ৰবন্ধ প্ৰকাশ পাইছে, 'পথৰুঘাট এট এ গ্লেঞ্চ' নামৰ আঠ পৃষ্ঠাৰ ইংৰাজী ভাষাৰ এখনি পুস্তিকা দৰং জিলা বাৰ্তাজীৱী সংঘ আৰু পথৰু সমন্বয় গোষ্ঠী, পথৰুঘাটৰ দ্বাৰা প্ৰকাশ হৈছে। উল্লেখ্য যে নান্দনিক সাহিত্য চ'ৰা পথৰুঘাটে, পথৰুঘাটৰ ঐতিহাসিক ঘটনাৰ বহু তথ্য সন্নিৱিষ্ট 'ইতিহাসে গৰকা পথৰুঘাট' আৰু 'ঊনবিংশ শতিকাৰ কৃষক বিদ্ৰোহ' নামৰ গ্ৰন্থ দুখনি প্ৰকাশ কৰে লগতে কৃষক শ্বহীদ দিৱস উদ্‌যাপন সমিতি, ছাত্ৰ সন্থা, পথৰু সমন্বয় গোষ্ঠী, পথৰুঘাট, দৰং জিলা বাৰ্তাজীৱী সংঘ আদিয়েও কেইবাখনো স্মৰণিকা/স্মৃতিগ্ৰন্থ প্ৰকাশ কৰিছে। কিন্তু এই ৰণৰ, কথা আজিও অসম তথা ভাৰত বুৰঞ্জীত যথাযোগ্য স্থান নোপোৱাটো বৰ পৰিতাপৰ বিষয়। আমি এতিয়া সজাগ হ'বৰ হ'ল। কেনেকৈ শ্বহীদ সকলৰ পবিত্ৰ স্মৃতি সংৰক্ষণ কৰিব পাৰো তাৰেই প্ৰকৃত পথ ল'বলৈ সকলোৱে চেষ্টা কৰা উচিত। অৱশ্যে উল্লেখ কৰিবই লাগিব যে পথৰুঘাট ৰণৰ ছয় কুৰি বছৰৰ অন্ততঃ বৰ্তমানৰ চৰকাৰে শ্বহীদ দিৱসটি চৰকাৰী ভাৱে উদ্‌যাপন কৰাৰ লগতে শ্বহীদ বাকৰিত কিছু উন্নয়নমূলক আঁচনি ৰূপায়ণৰ ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰাটো আদৰণীয় পদক্ষেপ। আমি আশা কৰো পথৰুঘাট পৰ্যটকৰ কেন্দ্ৰস্থলী হওক, পথৰুঘাটৰ শ্বহীদৰ গণকবৰটি সংৰক্ষণৰ লগতে ৰণৰ চিত্ৰ স্থাপন হওক, ২৮ জানুৱাৰী দিনটো কৃষক শ্বহীদ দিৱসৰূপে চৰকাৰী বন্ধৰ দিন হিচাপে ঘোষণা কৰা হওক। এই সত্য ঘটনাৰাজি আধুনিক ভাৰত বুৰঞ্জীত লিপিবদ্ধ কৰাৰ ব্যৱস্থা হওক। ●●

লেখক প্ৰতিষ্ঠাপক সভাপতি (১৯৮২), কৃষক শ্বহীদ দিৱস উদ্‌যাপন সমিতি, পথৰুঘাট

অসমৰ জালিয়ানৱালাবাগ পথৰুঘাট (১৮৯৪)

॥ ড° ৰামচন্দ্ৰ ডেকা ॥

মোৱামৰীয়া গণ অভ্যুত্থান, আহোম শাসকগোষ্ঠীৰ আভ্যন্তৰীণ কন্দল আৰু মানৰ অসম আক্ৰমণৰ ঘটনাই অসমৰ ৰাজনৈতিক অৱস্থাত দুৰ্বল কৰি তোলাৰ সন্ধিক্ষণত ব্ৰিটিছে ত্ৰাণকৰ্তাৰ ভূমিকা লৈ ১৮২৬ চনৰ ইয়াণ্ডাবু সন্ধিৰ জৰিয়তে অসমৰ শাসনভাৰ নিজৰ কুক্ষিগত কৰিছিল। প্ৰথম অৱস্থাত যাতায়াত আৰু যোগাযোগ ব্যৱস্থাৰ উন্নতিকল্পে কৰা কিছু কামে ৰাইজক কিছু আশান্বিত কৰিছিল যদিও অসমৰ চাহ খেতিৰ উন্নতিৰ লক্ষ্য আৰু অসমৰ উৰ্ভৰনদী বনজ, খনিজ আৰু জলজ সম্পদৰাজি নিজৰ দেশলৈ কঢ়িয়াই নিয়াৰ স্বাৰ্থতহে যে সেই সমূহ উন্নয়নমূলক কাম সমাধান কৰা হৈছিল সেয়া কম দিনতে প্ৰকট হৈ উঠিছিল। ব্ৰিটিছৰ ঔপনিৱেশিক শোষণ প্ৰক্ৰিয়াৰ পৰা অসমৰ কৃষকৰ পৈতৃক সম্পত্তি কৃষি ভূমিখিনিয়েও ৰেহাই নাপালে। আনকি দেৱোত্তৰ, ব্ৰহ্মোত্তৰ, ভূমিৰো খাজনা দিবলৈ বাধ্য কৰোৱা হ'ল অসমীয়া প্ৰজাক। বৃত্তি ভিত্তিক খাজনা নিৰ্দ্ধাৰণ কৰি দি খাজনা আদায় দিব নোৱাৰা পৰিয়ালৰ সকলো সা-সম্পত্তি বাজেয়াপ্ত কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰিলে। আনকি গৰু-ম'হ, ঘোঁৰা আদি পোহনীয়া জন্তুৰ ওপৰতো অতিৰিক্ত খাজানা আদায়ৰ ব্যৱস্থা হাতত ললে। শাসনৰ নামত এনে শোষণ-উৎপীড়নত সহিষ্ণু অসমীয়া প্ৰজাৰ ধৈৰ্য্যচ্যুতি ঘটাৰ উপক্ৰম হ'ল। ১৮৩২ চনত নিৰ্দ্ধাৰিত এই খাজনাৰ নিৰিখ ১৮৪২ ত দুগুণৰ অধিক কৰা হ'ল; তেতিয়া কামৰূপ, দৰং, নগাঁও আদি ঠাইৰ ৰাইজ একত্ৰিত হৈ ঠায়ে ঠায়ে 'ৰাইজমেল' বহুৱাই খাজনা বহন কৰিব নোৱাৰা বৰ্ধিত নিৰিখৰ প্ৰতিবাদ কৰে। কিন্তু ব্ৰিটিছ প্ৰশাসনে কৃষক ৰাইজৰ ন্যায়সমগত প্ৰতিবাদৰ প্ৰতি তিলমানো গুৰুত্ব আৰোপ নকৰি ১৮৭০ চনত মাটি পুনৰ পিয়ল কৰি খাজনা বৃদ্ধিহে কৰে। মানৰ আক্ৰমণে কঁকাল ভাঙি থোৱা অসমীয়া প্ৰজাই ব্ৰিটিছ শাসকৰ বিপক্ষে সশস্ত্ৰ সংগ্ৰামত অৱতীৰ্ণ হোৱাৰ সাহস গোটাব নোৱাৰিলেও এই প্ৰতিবাদে লাহে লাহে বিদ্ৰোহৰ ৰূপ ল'লে। অসমীয়া প্ৰজাৰ ওজৰ-আপত্তিৰ প্ৰতি সম্পূৰ্ণ আওকণীয়া মনোবৃত্তি লৈ ব্ৰিটিছ প্ৰশাসনে ১৮৯২ চনত পুনৰ মাটি পিয়ল কৰি খাজনা বৃদ্ধিৰ সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰে আৰু এই খাজনা বৃদ্ধিৰ জাননী ১৮৯৪ চনৰ জানুৱাৰী মাহত প্ৰচাৰ কৰে। উপৰ্যুপৰি বৰ্ধিত নিৰিখৰ খাজনা নিদিবলৈ দৰঙৰ ৰাইজে ৰাইজমেলৰ জৰিয়তে জনমত গঠনৰ ব্যৱস্থা কৰাত ১৮৯৪ চনৰ ১০ জানুৱাৰীত ৰাইজমেল পতাটো বাৰণ কৰি চৰকাৰী নিষেধাজ্ঞা জাৰি কৰে। ফলত অতিষ্ঠ প্ৰজাৰ পুঞ্জীভূত ক্ষোভৰ জুইৰ উদ্‌গীৰণ হ'বলৈ ধৰে। সৰুক্ষেত্ৰী আৰু ৰঙিয়া মৌজাত প্ৰথমে কৃষকৰ সামূহিক বিদ্ৰোহ আৰম্ভ হয়। ৰঙিয়া ডাকবঙলাৰ সন্মুখত লাচিমাত চৰকাৰী পক্ষ আৰু প্ৰতিবাদী কৃষকৰ মাজত উত্তপ্ত পৰিস্থিতিৰ সৃষ্টি হয়। প্ৰশাসনে বহুকেইজন কৃষক নেতাক আটক কৰি জেললৈ পঠিয়ায়। এই খবৰ দৰং আৰু কামৰূপত বনজুইৰ দৰে বিয়পি পৰে আৰু ১৮৯৪ চনৰ ২৬ জানুৱাৰীত পথৰুঘাটত অগণন প্ৰজা স্বতঃস্ফূৰ্তভাৱে সমবেত হয়। এই স্থানতেই সেইদিনা ৰাইজমেল অনুষ্ঠিত হয় আৰু তদানীন্তন তহচিলদাৰ ভৱানী চৰণ

ভট্টাচাৰ্যক বৰ্ধিত খাজনা ৰাইজে কোনো কাৰণতে আদায় নিদিয়ে বুলি জনাই দিয়ে। ৰাইজৰ প্ৰতি সদয় তহচিলদাৰ ভট্টাচাৰ্যই দৰং জিলাৰ জিলাধিপতি ২৮ জানুৱাৰীত পথৰুঘাটলৈ আহিব বুলি ৰাইজক অৱগত কৰি তেওঁক এই বিষয়ে পোনপটীয়াকৈ শান্তিপূৰ্ণভাৱে আপত্তি দৰ্শাবলৈ পৰামৰ্শ দিয়ে।

২৮ জানুৱাৰীত সেই সময়ৰ জিলাধিপতি এণ্ডাৰছন, মহকুমাধিপতি বেমছন আৰু মহকুমা পুলিচ বিষয়া বেৰিংটন, ১২ জন সশস্ত্ৰ চিপাহী আৰু ঊনৈশজন বন্দুকধাৰী পুলিচ লৈ পথৰুঘাট ডাকবঙলাত উপস্থিত হ'ল। সমবেত কৃষক ৰাইজে শান্তিপূৰ্ণভাৱে নিজৰ নিজৰ আপত্তি দৰ্শালে। কিন্তু ব্ৰিটিছ শাসকৰ প্ৰজাৰ সুখ-দুখ, সুবিধা-অসুবিধাৰ প্ৰতি চকু দিয়াৰ অথবা কোনো আপত্তি শুনাৰ মানসিকতা নাছিল। তেওঁলোকৰ মনোভাৱ আছিল যিকোনো উপায়ে ভীতি প্ৰদৰ্শন কৰি বিদ্ৰোহ দমন কৰিবই লাগিব; অন্যথা সিহঁতক ৰাস্তাৰ কুকুৰৰ দৰে মাৰি পেলোৱা হ'ব। ফলস্বৰূপে শান্তিপূৰ্ণভাৱে প্ৰতিবাদ সাব্যস্ত কৰিবলৈ অহা কৃষক ৰাইজ উত্তেজিত হৈ উঠাত ব্ৰিটিছ প্ৰশাসনে নিৰস্ত্ৰ প্ৰজাৰ ওপৰত গুলী বৰ্ষণ কৰিলে। এই বৰ্বৰ হত্যাকাণ্ডত বেচৰকাৰী তথ্যমতে ১৪০ গৰাকী কৃষকৰ মৃত্যু হৈছিল, আহত হৈছিল ততোধিক প্ৰজা।

ভাৰতবৰ্ষৰ স্বৰাজ আন্দোলনৰ পটভূমি বিচাৰ কৰিলে দেখা যায় যে প্ৰথম অৱস্থাত ৰাজ্য আৰু ক্ষমতা হেৰুৱা ভাৰতীয় শাসক শ্ৰেণী আৰু জমিদাৰসকলেহে ব্ৰিটিছৰ বিৰুদ্ধে স্বৰাজ লাভৰ যুদ্ধত অৱতীৰ্ণ হৈছিল। কিন্তু প্ৰশাসনৰ শাসন শোষণত অতিষ্ঠ ভাৰতীয় জনগণে অঞ্চল বিশেষে প্ৰতিবাদ আৰু স্বশাসনৰ পোষকতা কৰিবলৈ লোৱাত ভাৰতৰ স্বৰাজ আন্দোলনে এক বিস্তৃতি লাভ কৰে। ১৯১৭ চনত মহাত্মা গান্ধীয়ে ৰাৰতীয় ৰাজনীতিত সক্ৰিয় অংশগ্ৰহণ কৰাৰ পাছত ভাৰতবৰ্ষৰ স্বাধীনতা আন্দোলনৰ নতুন যুগ আৰম্ভ হৈছিল।

১৯১৯ চনত ব্ৰিটিছ প্ৰশাসনৰ স্বেচ্ছাচাৰিতাৰ বিপক্ষে পঞ্জাৱত প্ৰতিবাদ হৈছিল। ৰাওলাট আইন প্ৰণয়নৰ প্ৰতিবাদত অমৃতসৰৰ জালিয়ানাৱালাবাগত সমবেত হোৱা জনগণৰ ওপৰত জেনেৰেল ডায়াৰে সৈন্য বাহিনীক গুলীবৰ্ষণ কৰিবলৈ হুকুম দিছিল। ১৯১৯ চনৰ ১৩ এপ্ৰিলত সংঘটিত এই হত্যাকাণ্ডত ৩৭৯ জন লোকৰ মৃত্যু হৈছিল আৰু ১২০৮ জন আহত হৈছিল। ঐতিহাসিক বিচাৰত জালিয়ানৱালাবাগৰ হত্যাকাণ্ড আৰু ১৮৯৪ চনৰ ২৮ জানুৱাৰীত পথৰুঘাটত সংঘটিত হত্যাকাণ্ডৰ মাজত কোনো পাৰ্থক্য নাই। কিন্তু অসম তথা উত্তৰ-পূব ভাৰত বৰ্তমানো কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰৰ অৱহেলা আৰু বঞ্চনাৰ বলি হোৱাৰ দৰে বুৰঞ্জীবিদ তথা ভাৰতীয় তথা ভাৰতীয় বুদ্ধিজীৱীৰ দৃষ্টিৰ পৰাও পথৰুঘাটৰ কৃষক হত্যাৰ ঘটনা অৱহেলিত হৈয়ে ৰৈছে। ব্ৰিটিছ প্ৰশাসনে নিজৰ কলংক ঢাকিবলৈ নিহতসকলক ওচৰতে পুখুৰী খান্দি লগে লগে পুতি পেলাইছিল আৰু মাত্ৰ ১৫ জন মৃত আৰু ৩৭ গৰাকী আহত বুলি চৰকাৰী নথি প্ৰস্তুত কৰিছিল। যাতায়াত আৰু যোগাযোগ ব্যৱস্থাৰ ত্ৰুটি, ভাৰতৰ আন প্ৰান্তৰ মানুহৰ অসম সম্পৰ্কে সঠিক ধাৰণাৰ অভাৱ আৰু এই ঘটনা প্ৰচাৰ নহ'বলৈ চৰকাৰী পক্ষই লোৱা কঠোৰ ব্যৱস্থাৰ ফলত পথৰুঘাটৰ এই হত্যাকাণ্ডৰ ঘটনাই তেতিয়া প্ৰচাৰ লাভ নকৰিলে। ব্ৰিটিছ প্ৰশাসনৰ পৰা সামান্য সুবিধা আৰু প্ৰশ্ৰয় পোৱা এক শ্ৰেণীৰ সম্ভ্ৰান্ত অসমীয়াই এই ঘটনাক একধৰণৰ অনুশাসন ভংগকাৰীক কঠোৰ হাতেৰে দমন কৰাৰ দৰে সামান্য ঘটনা বুলি আওকাণ কৰিছিল। তেতিয়াৰ পৰাই এতিয়ালৈকে কৃষক শ্বহীদসকলৰ আত্মত্যাগৰ এই ঘটনাৰ আজি পৰ্যন্ত যথোচিত মূল্যায়ন নোহোৱাটো চৰম পৰিতাপৰ কথা। অৱশ্যে স্বাধীনতাৰ পাছত 'দলিপুৰাণ'ৰ আঁত ধৰি পথৰুঘাটৰ হত্যাকাণ্ডই কিছু প্ৰচাৰ প্ৰসাৰ লাভ কৰিছে যদিও ভাৰতৰ স্বৰাজ আন্দোলনৰ বুৰঞ্জীত কৃষক শ্বহীদসকলৰ আত্মত্যাগৰ এই ঘটনাৰ যথোচিত মূল্যায়ন হ'বলৈ এতিয়াও বহুত বাকী।●●

(লেখক ছিপাঝাৰ মহাবিদ্যালয়ৰ উপাধ্যক্ষ তথা প্ৰাক্তন সভাপতি, দৰং জিলা সাহিত্য সভা)

পথৰুঘাটৰ ৰণ ঃ ইতিহাসৰ এখিলা স্বৰ্ণখচিত পাত

॥ মুকুট ৰাজ শৰ্মা ॥

১৮৯৪ চনৰ ২৮ জানুৱাৰীত দৰং জিলাৰ পথৰুঘাটত সংঘটিত ঐতিহাসিক কৃষক বিদ্ৰোহ তথা পথৰুঘাটৰ ৰণত সাতকুৰি তথা ১৪০ জন কৃষক শ্বহীদ হৈছিল। ভাৰতবৰ্ষৰ ইতিহাসত প্ৰথম কৃষক বিদ্ৰোহ হিচাপে চিহ্নিত এই পথৰুঘাটৰ ৰণত ১৪০ জন হিন্দু-মুছলমান কৃষকে ব্ৰিটিছৰ শোষণ আৰু বঞ্চনাৰ প্ৰতিবাদ কৰিবলৈ গৈ বুকুত বন্দুকৰ গুলী পাতি লৈছিল। ১৮৫৭ চনৰ চিপাহী বিদ্ৰোহ আৰু ১৯১৯ চনৰ পঞ্জাৱৰ জালিয়ানৱালাবাগতকৈ পথৰুঘাট কৃষক বিদ্ৰোহ ভয়ানক আৰু গুৰুত্বপূৰ্ণ আছিল যদিও দেশবাসীৰ আৱেগ আৰু অনুভূতি আদায় কৰিব পৰাকৈ প্ৰচাৰ আৰু প্ৰতিষ্ঠা কৰা হ'ল তেনেকৈ পথৰুঘাটক আজিও প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ প্ৰয়োজন আছে।

উল্লেখ্য যে, ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ উত্তৰপাৰৰ দৰং জিলাখন দীৰ্ঘদিন ধৰি কোচ ৰজাৰ অধীনত এখন সুকীয়া ৰাজ্য আছিল যদিও ১৮২২ চন মানৰ আক্ৰমণৰ পিছত ইয়াণ্ডাবু সন্ধি অনুসৰি ইংৰাজৰ অধীনলৈ যায়। ইংৰাজ শাষণৰ অধীন হোৱাৰ পিছৰে পৰা কোচ ৰজা আৰু আহোম শাসকৰ সময়ত দৰঙী প্ৰজাই লাভ কৰা সকলো সা-সুবিধা ইংৰাজে বন্ধ কৰি দিয়ে। বিপৰীতে ইংৰাজে কৃষকসকলৰ ওপৰত বিভিন্ন কৰ কাতল জাপি দি শোষণ কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰি দিলে। অতীতৰে পৰা দৰং জিলা কৃষি উৎপাদন চহকী আছিল। দৰঙৰ পথৰুঘাট, দিপীলা, সৰাবাৰী, কলাইগাঁও, বেঙবাৰী, হৰিশিঙা, বৌতা অঞ্চলত ধান, মৰাপাট, কুঁহিয়াৰ, তামোল-পাণ, নাৰিকল, কঠাল , অনাৰস আদিৰ উৎপাদন যথেষ্ট আছিল। কৃষিয়েই আছিল ৰাইজৰ প্ৰধান জীৱিকা সেয়ে ব্ৰিটিছে প্ৰথমে প্ৰতিখন নাঙলৰ ওপৰত কৰ লগায়। তেতিয়া নাঙলে প্ৰতি কৰ নিৰ্ধাৰণ কৰে তিনিটকা। দৰং জিলাৰ বুৰঞ্জীৰ পৰা ১৮৪৯ চন মানলৈ এই তিনি টকাই কৰ প্ৰযোজ্য হৈ থকাৰ বিষয়ে জনা জায়। ১৮৪৯ চনত নতুন পিয়ল আৰম্ভ কৰে। নতুন পিয়ল আৰম্ভ কৰিয়েই ভূমিক তিনি ভাগত বিভক্ত কৰি খাজনা বৃদ্ধিৰ প্ৰস্তাৱ কৰে। সেই মৰ্মে ঘৰ-বাৰী কৰিব পৰা উপযুক্ত মাটিক বস্তি মাটি নামাকৰণ কৰি এপুৰা মাটিত এটকা ধাৰ্য কৰে। এপুৰা মাটিৰ পৰিমাণ হৈছে চাৰি কথা। ঠিক তেনেকৈ খেতিৰ উপযোগী দ-মাটিক ৰূপিত মাটি বুলি এপুৰাক ডেৰ টকা আৰু ওখ খেতি মাটিক ফৰিংগতি মাটি বুলি নামাকৰণ কৰি এটকা ধাৰ্য কৰে। এই হাৰে নাঙল আৰু মাটিৰ খাজনা দিব লগা হোৱাত কৃষকসকল ক্ষোভিত হৈ পৰিছিল। এই ক্ষোভ অকল দৰং জিলাতে নহয় কামৰূপ, নগাঁও, বৰপেটা আৰু ৰঙিয়াতো তীব্ৰতৰ হোৱা দেখা গৈছিল।

প্ৰথমে ১৮৬৮ চনত পথৰুঘাটৰ তহচিলদাৰ কাৰ্যালয়ৰ সন্মুখত এদিন কৃষকসকল সমবেত হয়। তেতিয়াও সেই সময়ৰ দৰং জিলাৰ জিলাধিপতি মিষ্টাৰ এ চি কোম্বাৰে আৰক্ষী অধীক্ষক আৰু মঙলদৈ মহকুমাধিপতিক লগত লৈ পথৰুঘাটত উপস্থিত হয়। উক্ত দিনাও বৰ্ধিত খাজনা বৃদ্ধিৰ প্ৰতিবাদ কৰিছিল। ৰাইজে বৰ্ধিত খাজনা নিদিও বুলি কোৱাত চাহাব আৰু ৰাইজৰ মাজত কাজিয়া সৃষ্টি হৈছিল, কিন্তু বিশেষ অঘটন সৃষ্টি নোহোৱাকৈ ঘৰা ঘৰি গুচি গৈছিল।

১৮৯৪ চনৰ ২৮ জানুৱাৰীত পথৰুঘাট তহচিলদাৰ কাৰ্যালয়ৰ সন্মুখত পুনৰ দৰঙৰ শ শ কৃষক গোট খালে। উদ্দেশ্য একেই, তালৈ আহিবলগীয়া জিলাধিপতিক খাজনা বৃদ্ধিৰ আপত্তি কৰিব। দুদিন পূৰ্বে তথা ২৬ জানুৱাৰীত অনুষ্ঠিত ৰাইজ মেলত এই ক্ষোভ আৰু আপত্তিৰ কথা তহচিলদাৰ ভৱানী ভট্টৰ জৰিয়তে জিলা শাসকে জানিব পাৰি পথৰুঘাটলৈ সশস্ত্ৰ বাহিনী লৈ আহিব ঠিৰাং কৰিলে। সেই মৰ্মে জিলাধিপতি মিষ্টাৰ এণ্ডাৰচন, আৰক্ষী অধীক্ষক মিষ্টাৰ বেৰিংটন আৰু মঙলদৈ মহকুমাধিপতি মিষ্টাৰ বেমচনে

এক ডজন সেনা আৰু ১৯ জন সাধাৰণ বন্দুকধাৰী পুলিচ লগত গৈ পথৰুঘাট ডাক বঙলাত উপস্থিত হয়। ইতিমধ্যে পথৰুঘাট ডাক বঙলাৰ সন্মুখত পুৱাৰে পৰা সমবেত শ শ কৃষকে ইংৰাজ চাহাবসকল অহালৈ বাট চাই আছিল। হিন্দু-মুছলমান লোকেৰে লোকাৰণ্য হৈ পৰিছিল পথৰুঘাট। 'হৰিবোল হৰিবোল' আৰু 'আল্লাহু আকবাৰ' ধ্বনিৰে মুখৰিত হৈছিল আকাশ-বতাহ।

এটা সময়ত জিলাধিপতি মিষ্টাৰ এণ্ডাৰছনৰ স'তে ৰাইজ মুখামুখি হোৱাত, ৰাইজে বৰ্ধিত খাজনা, নাঙল কৰ, গৰুৰ হাল কৰৰ বিষয়ে আপত্তি দৰ্শালে। দুখীয়া কৃষকে বৰ্ধিত হাৰত খাজনা দিব নোৱাৰা কথাটো শাসক বৰ্গক অৱগত কৰিব বিচাৰিলে। কিন্তু জিলাধিপতিয়ে ৰাইজৰ কোনো কথা শুনিবলৈ ইচ্ছা নকৰাৰ লগতে খাজনা হ্ৰাসৰ কথা অস্বীকাৰ কৰিলে। চৰকাৰে ধাৰ্য কৰা খাজনা কম-বেছি কৰাৰ অধিকাৰ তেওঁলোকৰ নাই বুলি কৈ ৰাইজক কৰ আদায় দিবলৈহে হুকুম দিয়ে। ৰাইজৰ কাতৰ আবেদনকো ব্ৰিটিছ চৰকাৰে চাহাবে গুৰুত্ব নিদিয়াত ৰাইজ অধিক উত্তেজিত হৈ পৰে।

এটা সময়ত ৰাইজ আৰু ইংৰাজ চাহাবৰ মাজত তৰ্কা-তৰ্কি আৰু কাজিয়াই তীব্ৰৰূপ লয়। জনতাৰ ৰুদ্ৰমূৰ্তি দেকি ভয়াৰ্ত জিলাধিপতিয়ে ৰাইজক উদ্দেশ্যি চিঞৰি উঠে 'হট যাও', 'ভাগ যাওঁ'। দিনৰ দিনটো লঘোণে ভোকে থকা ৰাইজসকলে জিলাধিপতিৰ এনে নিৰ্দেশত অধিক ক্ষোভিত হৈ হৰিধ্বনি দিবলৈ ধৰে। এটা সময়ত সশস্ত্ৰ আৰক্ষীয়ে বন্দুকৰ কুন্দাৰে ৰাইজক আঁতৰাই পঠাবলৈ চেষ্টা কৰে। বৰ্ধিত খাজনা নকমালে ৰাইজে তাৰ পৰা আতৰি নাযাওঁ বুলি দৃঢ় হোৱাত জিলাধিপতিয়ে নিৰ্দেশ দিয়ে গুলীচালনাৰ। জিলাধিপতিয়ে 'ফায়াৰ ফায়াৰ' বুলি নিৰ্দেশ দিয়াৰ পিছতেই শসস্ত্ৰ জোৱানে নিৰস্ত্ৰ কৃষকৰ ওপৰত আৰম্ভ কৰিলে গুলীবৰ্ষণ। নিমিষতে ঢলি পৰিল বহু কৃষক। কৃষক বিদ্ৰোহীসকলে আৰক্ষীৰ গুলীচালনাতো পিচুৱাই নগৈ আগুৱাই যাবলৈ ধৰিলে। কৃষকসকলে দলি চপৰা (মাটিৰ টুকুৰা), খৰি আদিৰে প্ৰত্যুত্তৰ দিয়ে যদিও নিমিষতে ৰক্তাত্ব হৈ পৰে পথৰুঘাটৰ ভূমি। কেঁচা তেজ আৰু মঙহেৰে ডাক বঙলাৰ সন্মুখ ৰিক্ত হৈ পৰে। বন্দুকৰ গুলীৰ সন্মুখত ছেদেলি- ভেদেলি হৈ পৰে ৰাইজ। যেনি-তেনি পলায়ন কৰে সমবেত সকলোৱে। এই ঘটনাকে ঐতিহাসিক পথৰুঘাট ৰণত বুলি জনা যায়। এই পথৰুঘাট ৰণ চৰকাৰীভাৱে ১৫ জন নিহত আৰু ৩৭ জন আহত বুলি কোৱা হৈছে যদিও প্ৰকৃততে ১৪০ জন লোক নিহত হয়, আহত হয় ১৫০ জনৰো অধিক। নিহত হয় ১৪০ জন কৃষকক ইতিমধ্যে শ্বহীদ বুলি ঘোষণা কৰা হৈছে।

পথৰুঘাট সমাধি ক্ষেত্ৰ ত লিপিৱদ্ধ পথৰুঘাট উচ্চতৰ মাধ্যমিক বিদ্যালয় প্ৰাঙ্গণত থকা শ্বহীদৰ তালিকাৰ পৰা কৃষক শ্বহীদসকলৰ তালিকাখন এনেধৰণৰ— দুমহু শৰ্মা (ডাঁহী), প্ৰাণহৰি শৰ্মা (ডাঁহী), তপধৰ ডেকা (ডাঁহী), বৰ লিকিৰা (ঘোপা),বলি সেখ (ঘোপা), কাটা সেখ (বৰকলীয়াঝাৰ), ঘনদেউ শৰ্মা (আলিখাপাৰা), বকুল কোচ (সৰাবাৰী), কমলা (সৰাবাৰী) বাগৰু কোচ (বৰমপুৰ), শিলেই কাচিয়া বুঢ়া (শিলাই কুচি), আঠিয়া কোচ (পাতিদৰং), জয় ধন (লোক্ৰাই), ধনী (খটৰা), পথৰু সেখ (হীৰা) পথৰুঘাট, হাইদিয়া সেখ (লোজোৰা), আনহাতে ঠিকনা নোহোৱা বুলি বহুতৰে নাম। তেওঁলোক হ'ল— শিশুৰাম দাস, জুৰণ কোচ, হলিৰাম, কিনাৰাম, ধনঞ্জয় কলা, দিলৌ কোচ, ভেবা সেখ, লয়নু কোচ, সৰুবাপ বেজ, ভদীয়া গাঁবুঢ়া, শম্ভু কোচ, ফাজিলা সেখ, সঞ্জয় কলিতা, ৰঙা হালৈ, ৰতিমন বোধৰু কোচ, বকুল কোচ, ভদিয়া কেওট, আলীম সেখ, সভাৰাম বৰদলৈ, আগণমৰা কেওঁট, পুনু শৰ্মা, ধাতু সুৰী, ৰঙণ সোলাং, সংৰাম মণ্ডল, সৰমণি ডেকা, ৰংমণ মেনা, ৰঞ্জিত হালৈ, ভিক্ষাৰী, তুনী কোচ, চন্দন শৰ্মা, প্ৰদীপ ৰায়, মাণিক ডেকা, উমা মণ্ডল, বিহুৰাম হালৈ, বৰা মেলা, লতৰু খোৰা, হাগুলী বেপাৰী-১, বেপাৰী-২, বাহু কোচ, ধৰ্মপাণ্ডা, লয়নু কোচ, বানেশ্বৰ দলৈ, হৰি ডেকা, কালিৰায়, সাধিৰাম, মিহিৰাম।

পথৰুঘাটৰ কৃষক বিদ্ৰোহত শ্বহীদ হোৱা কৃষক শ্বহীদসকলে ৰাজ্য আৰু কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰৰ পৰা যথাৰ্থভাৱে স্বীকৃতি পোৱাটো বাঞ্ছনীয়। ●●

(লেখক অসম সাহিত্য সভাৰ প্ৰচাৰ উপ-সমিতিৰ সহঃ আহবায়ক তথা এগৰাকী জ্যেষ্ঠ সাংবাদিক, মঙলদৈ)

অ' গানৰ পথৰুঘাট

ৰচনা ঃ ড০ বিৰিঞ্চি কুমাৰ মেধি
সুৰ ঃ কুশল হাজৰিকা, ছিপাঝাৰ

অ' গানৰ পাথৰিঘাট,
অ' প্ৰাণৰ পাথৰিঘাট ;
হেজাৰ হৃদয় আলোড়িত কৰি
দিলি কি অমোঘ ডাক।।

বিদেশীয়ে খোজে বৰ্দ্ধিত কৰ
ৰিক্ত কৃষকক
নাঙল পেলাই তুলিলে অস্ত্ৰ
খেদিবই ব্ৰিটিছক
সন্ধিক্ষণত তয়েই যোগালি
সব্যসাচীৰ সাহ।।

আজানৰ সুৰ ঘোষাত মিলিল
উঠে অভিনৱ ধ্বনি
পাথৰিঘাটত বাজিল শংখ
বিশ্ব নিখিল জিনি।

তপত তেজৰ ফুলিল পলাস
ৰক্ত ৰঙীন নীলিম আকাশ
গগনে পৱনে বিয়পি পৰিল
দুৰ্ঘোৰ প্ৰতিবাদ।।□

(গীতিকাৰ ড° মেধি গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ নৃতত্ব বিভাগৰ অৱসৰী অধ্যাপক)

ইতিহাসৰ এখিলা পাত

॥ সংৰাম ডেকা ॥

ইয়াতেই উদ্‌গীৰিত হৈছিল
আগ্নেয়গিৰি
শোষকৰ দুৰ্গ ভঙাৰ
ইয়াতেই কল্লোলিত হৈছিল ক্ৰান্তি
নাঙলৰ সীৰলুত
সোণোৱালী সপোন ৰচা
অমৃত সন্তানৰ।
কৃষক শ্বহীদৰ শোণিতেৰে প্ৰতিভাত
মোৰ প্ৰাণৰো প্ৰাণৰ পথৰুঘাট
লুকাই ৰাখিছা তোমাৰ বুকুতেই
বহু বেদনা ভৰা সংবাদ।
সূৰ্য অস্ত নোযোৱা দেশৰ মানুহকো
খুৱাইছিল চমক তোমাৰ সন্তানে
বাঙ্ময় কৰিছিল আকাশ-বতাহ
কৃষকৰ মুকুতিৰ জয়গানে।
হিন্দু-মুছলমানৰ সমন্বয়ৰ
ঐতিহ্যৰে মহিমামণ্ডিত
মোৰ প্ৰাণৰ পথৰুঘাট
তুমি ইতিহাসৰ
এখিলা সোণালী পাত।●●

(কবি দৰং জিলা সাহিত্য সভাৰ প্ৰাক্তন সভাপতি)

GLIMPES OF AGRICULTURE IN DARRANG DISTRICT

II Uddhab Ch. Deka II

The District Darrang is situated at the center of the state, which comes under North Bank Plain Zone (NBPZ) of Assam, occupies a geographical area of 1850.58 sq. km between longitudes 20o09'N to 26o95'N and latitudes 91o45'E to 92o22'E.The district is surrounded in the north by Udalguri District, in the east Sonitpur District and in the west by Kamrup District.

The major physiographic variation of the district is in general considered to be plain except high land areas, flood prone areas, char lands and swampy areas. The mighty Brahmaputra flows along the southern periphery of the district. Thus, the district is also well connected with the water ways. The river Brahmaputra is the main river in the border of the south of the district flows from the east to west direction. Other important tributaries of the Brahmaputra are Barnadi, Nanoi, Mangaldai, Nowanodi, Saktola, Dhansiri,which are the main River flowing through the district and the rivers are perennial in nature.

Agro ecological situation (AES) of the District (Based on soil and topography)

Sl. No.	Agro-ecological situation	Blocks covered	Characteristics
01.	AES-1	Sipajhar, Pub Mangaldai, Kalaigaon(Part), Khairabari (Part), Bechimari	Low land with lower elevation
02.	AES-2	Sipajhar, Pub Mangaldai, Dalgaon-Sialmari, Kalaigaon(Part), Bechimari, PachimMangaldai,	Upland with medium rainfall
03.	AES-3	Sipajhar, Pub Mangaldai, Dalgaon-Sialmari,	Medium land with medium rainfall

Rainfall Records :

The climate of the district is congenial. In the winter, the northern part of the district is colder than the rest of the district since it is covered by hills and forests of Udalguri District. The monsoon of the district commences from the end of March and intensity gradually increases up to August and then declines to the minimum during November and December. Fog occurs in the winter months.

The Average annual rainfall is about 1767 mm

Temperature :

The average temperature ranges from 10o to 30oC. The temperature in the region begins to increase from the end of February and reaches the highest point during June and July. January is the coldest month of the year. The air is highly humid throughout the year and winds are light in the district. But some of the cyclonic storm and depressions from the Bay of Bengal occur in the monsoon and post monsoon periods accompanied

by heavy rain. Thunder storms occur during the period from March to May. Fog occurs in the winter months.

The average weekly minimum and maximum temperature in the summer is 28°C and 38°C respectively. However, the mean temperature in the summer is 33°C. Further, there is a significant decrease in the minimum temperature during the rainy season with 20°C and maximum temperature in this season remains 38°C. The average weekly temperature in the winter's ranges from slightly cold with 15°C to moderate temperature of 25°C.However, the mean weekly temperature in the winter season is 20°C.

Humidity :

The air is highly humid throughout the year and winds are light in the district The relative humidity is about 37% in the month of February/ March and about 82% in other months.

Soils type and fertility status:

The District can be divided in the low-lying plains, covered plains and hills. The hills are for the most part formed of gneissic rocks and the plain is of alluvial origin and consists of sand and clay in varying proportions.

The northern border is covered by Alluvium, accompanied by another thin belt of older alluvium; the rest of the District is covered by sandstone & shale. The soil of the district ranges from old alluvial to new alluvial type. The soil is sandy to sandy loam in texture and acidic in reaction and is characterized by medium to high organic carbon, low to medium phosphorus and potash content. The northern border is covered by Alluvium, accompanied by another thin belt of older alluvium; the rest of the District is covered by sandstone & shale. There is a small resource of coal near Udalguri.

The soil of this district is very fertile for cultivation and the main crops are paddy, oilseeds, sugarcane and jute. The area is also known for its considerable tea productions. The main horticultural products are orange, coconut, pineapple etc. In addition, the district is rich with sizeable production of vegetables.

Land Holding Pattern :

Agriculture in Darrang is characterized by small holdings operated by family labour, both men & women. Average land holding size in Darrang is 0.95 hectare. However, small & marginal farmers & Landless, who make up 89 % of land holders, have an average farm size of 0.57 hectare.

The fragmentation of holdings, causing low farm income and lack of financial resources is seen as the main reason for slow adoption of modern technologies and consequent poor agricultural yields and production and poverty.

Some of Basic Information about area coverage under Darrang District are as follows:

A) Physical & Administrative Features :

- Total Geographical Area : 1,58,500 hectare (1585 Sq. Km)
- Number of Sub Division : 1 (Mangaldai)
- Nos. of Block : 6 (5 + 1 part)
- Nos. of Village : 564 Nos (Inhabited : 552 Nos)
- Nos. of Towns : 3 Nos (Statutory = 2 , Census=1)
- Nos. of Sub Divisional Agri Officer (SDAO) Circle: 3 Nos
- Nos. of Agril Dev. Officer (ADO) Circle : 12 Nos
- Nos. of Agril Extension Assistant (AEA) Eleka : 104 Nos

B) Land Utilization :

▮ Gross Cropped Area	:	139683 hectare
▮ Net Cropped Area	:	73,619 hectare
▮ Area under Non- Agricultural Uses	:	33513 hectare
▮ Permanent Pasture and Other Grazing Land	:	5704 hectare
▮ Land under Misc. Trees Groves	:	5248 hectare
▮ Cultivable Waste Land	:	3563 hectare
▮ Fallow Land	:	10542 hectare
▮ Chronically flood prone Area	:	13217 hectare
▮ Cropping Intensity	:	189.73 % (2019-20) 188.44 % (2018-19)

AREA, PRODUCTION AND AVERAGE YIELD OF AGRICULTURAL AND HORTICULTURAL CROPS GROWN IN DARRANG DISTRICT

The Economy of the District is by and large depends upon Agriculture. Around Eighty five percent (85%) of the population is engaged in agriculture and allied activities and they take it as their main occupation. The diverse topography and unique agro-climatic condition of the region has made it very conducive for growing various types of agricultural and horticultural crops. The most important crops growing in the district are Paddy, Maize, Jute, Mustard/Toria, Sesamum, Groundnut, Green gram, Black gram, Lentil, Sugarcane, Potato, Banana, Assam Lemon, Vegetables etc.

Rice is the staple food crop of the district. At present it covers an area of 65570 hectare with average productivity of 2368 kg/ha. Other cereals like maize, wheat, small millets are having negligible area. Rapeseed and mustard are the important oilseed crops; Sesamum and linseed are also grown to a limited extent. Black gram, green gram and pea are the main pulse crops of the district. Among fibre crops, jute is grown is grown in only some limited pockets. The Darrang district has also high potential for horticultural crops. Both Kharif and Rabi vegetable production is seen to quite high, Besides this, all the fruits crops like Banana, Jackfruit, Assam Lemon, Mango, Papaya, Pineapple, Orange etc are grown.

The gross area covered by various category of crops grown in Darrang district during the year 2019-20 is highlighted as below mentioned table :

Sl. No	Name of Commodity	Area under Cultivation (ha) 2018-19	2019-20
01	Cereals	78586	78732
02	Pulses	6104	6301
03	Oilseeds	17147	17513
04	Fibre Crops	3638	3764
05	Sugar Crops	376	376
06	Kharif Vegetables	5186	5264
07	Rabi Vegetables	17973	18012
08	Spices & Condiments	3424	3427
10	Fruits	6294	6294
	Total	138728	139683

Area under Cultivation (ha) during 2019-20

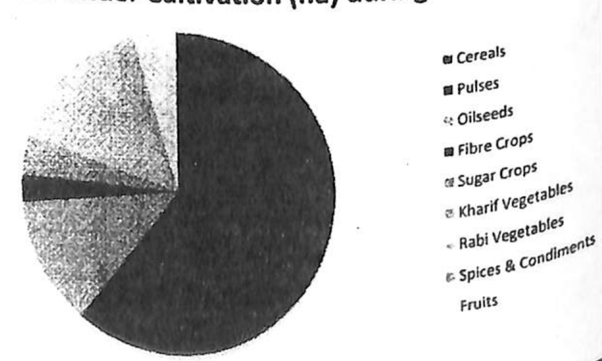

:: Area, Production & Productivity/ Average Yield of different Agricultural and Horticultural Crops cultivated in Darrang District during 2018-19 & 2019-20 ::

Name of Crops	Year : 2018-19			Year : 2019-20		
	Area (ha)	Production (MT)	Avg. Yield (Kg/ ha)	Area (ha)	Production (MT)	Avg. Yield (Kg/ ha)
Cereals & Millets						
Winter Rice	50920	115333.8	2265	50186	**113771.7** (In terms of Paddy 175048.77 MT)	**2267** (In terms of Paddy 3488 Kg/ha)
Autumn Rice	1456	2230.6	1532	1952	**2990.46** (In terms of Paddy 4977.6 MT)	**1532** (In terms of Paddy 2550 Kg/ha)
Summer Rice	13200	36168.00	2740	13432	**36951.43** (In terms of Paddy 59436.6 MT)	**2751** (In terms of Paddy 4425 Kg/ha)
Total Rice	65576	153732.4	2344.34	**65570**	**164717.59** (In terms of Paddy 257162.37)	**2368** (In terms of Paddy 3680 Kg/ha)
Wheat	91	128.85	1416	92	130.64	1420
Maize						
Kharif Sesson	2964	21429.72	7230	3042	22076.3	7260
Summer/ Zaid	1320	9570.0	7250	1336	9847.06	7370
Rabi Season	8602	68643.96	7980	8657	69758.09	8060
Maize Total :	12886	99643.68	7732.7	13035	**101681.45**	**7800.65**
Millets & other Cereals	33	22.308	676	35	23.12	680
Total Cereals	78586	253527.24	**3226.11**	78732	266552.8	3385.571
Pulses						
Gram	17	11.70	688	17	11.73	690
Arahar (Tur)	79	59.09	748	79	59.09	748
Blackgram	2017	1371.56	680	2041	1452.45	710
Greengram	411	269.21	655	405	265.275	655
Lentil	1617	994.46	615	1715	1310.26	764
Peas & Others	1963	2316.34	1180	2044	2411.92	1180
Total Pulses	6104	5022.35	822.80	6301	5510.725	874.58
Total Food Grains	**84690**	**258549.59**	**3052.90**	**85033**	**272230.96**	**3050.89**
Oilseeds						
Rape & Mustard	15093	9734.985	645	15447	10011.36	648.11
Linseed	342	207.936	608	345	211.49	613
Niger	458	247.320	540	463	252.43	545.2
Sesamum	728	495.040	680	732	499.96	683
Groundnut	525	271.425	517	525	273.00	520
Castor	1	0.470	470	1	0.47	470
Total Oil Seeds	**17147**	**10957.176**	**639.0**	**17513**	**11248.69**	642.31

Name of Crops	Year : 2018-19			Year : 2019-20		
	Area (ha)	Production (MT)	Avg. Yield (Kg/ ha)	Area (ha)	Production (MT)	Avg. Yield (Kg/ ha)
Fibre Crops :						
Cotton (Seed)	2	0.158	79	2	0.158	79
Jute (Dry Fibre)	3532	9042.0	2560	3656	9395.6	2570
Mesta (Dry Fibre)	104	95.68	920	106	98.05	925
Total Fibre	**3638**	**9137.84**	**2511.77**	**3764**	**9493.8**	**2522.26**
Sugar Crops						
Sugarcane (Cane)	376	15488.0	41191.48	376	15508.5	41246
Kharif Vegetables	5186	56531.96	10900.87	5264	57382.18	10900.87
Spices	3424	18034.20	5267	3427	18094.56	5280
Rabi Vegetables	17973	243217	13532.35	18012	243744.69	13532.35
Fruit Crops	6294			6294		

(The writer is the District Agricultural Officer, Darrang, Mangaldai, Assam)

পথৰুঘাট ৰণৰ মৃত্যুঞ্জয়ী শ্বহীদসকল

১। দোমহু শৰ্মা
২। বৰলিকিৰা সেখ
৩। প্ৰাণহৰি শৰ্মা
৪। কাটা সেখ
৫। ঘনদেউ শৰ্মা
৬। বলী সেখ
৭। বকুল কোঁচ
৮। বাগৰু কোঁচ
৯। শিলেইকুছীয়া বুঢ়া
১০। আঠিয়া কোঁচ
১১। শিশুৰাম দাস
১২। লয়নু কোঁচ
১৩। ৰঙা শালৈ
১৪। জুৰণ কোঁচ
১৫। সৰুবাপু বেজ
১৬। ৰাতিমন
১৭। হলিৰাম
১৮। ভাঠিৰাই গাঁওবুঢ়া
১৯। তপধন ডেকা
২০। বোধৰু কোঁচ
২১। কিনাৰাম
২২। শম্ভু কোঁচ
২৩। এজন ভিকহু
২৪। বিয়ালৈ খাহী কিনিবলৈ অহা বাটৰুৱা দুজন*
২৫। বকুল কোঁচ
২৬। ধনঞ্জয় কালীয়া
২৭। তৰক ডেকা
২৮। ভদিয়া কেওঁট
২৯। দিলৌ কোঁচ
৩০। ফজিল সেখ
৩১। আলিম সেখ
৩২। ভেবা সেখ
৩৩। ঠগা (বডিয়া সেখ)
৩৪। সঞ্জয় (কালীয়া)
৩৫। সভাৰাম বৰদল�ৈ
৩৬। অগনমেৰা কেওঁট
৩৭। তুনি কোচ
৩৮। বহু কেওঁট
৩৯। পুনু শৰ্মা
৪০। চন্দৰ শৰ্মা
৪১। ধৰ্ম পাণ্ডা
৪২। পথৰু সেখ
৪৩। ধাতু সুৰী
৪৪। প্ৰদীপ ৰাই
৪৫। লয়ন কোঁচ
৪৬। ৰঙা সোলং
৪৭। মানিক ডেকা
৪৮। বানেশ্বৰ দলৈ
৪৯। কমলা
৫০। সংৰাম মণ্ডল
৫১। উমা মণ্ডল
৫২। জয়ধন মণ্ডল
৫৩। হৰি ডেকা
৫৪। চুৰমণি ডেকা
৫৫। বিহুৰাম হালৈ
৫৬। কালি ৰাই
৫৭। ৰংমন মেনা
৫৮। বৰা মেনা
৫৯। সাধিৰাম
৬০। ৰঞ্জিত শালৈ
৬১। ধনী
৬২। লোটোম খোৰা
৬৩। মিহিৰাম
৬৪। হাইদিয়া**

উৎস ঃ * পথৰুঘাটৰ ৰণ ঃ দীনেশ্বৰ শৰ্মা (১-২৪)
* পাথৰিঘাটস্থ শ্বহীদ ফলক (২৫-৬৪)

Great Martyrs of Patharughat Peasants' Uprise

1. Dumahu Sarma
2. Barlikira Seikh
3. Pranhari Sarma
4. Kata Seikh
5. Ghanadeu Sarma
6. Bali Seikh
7. Bakul Koch
8. Bagaru Koch
9. Sileikuchia Burha
10. Athia Koch
11. Sishuram Das
12. Layan Koch
13. Ranga Saloi
14. Juran Koch
15. Sarubapu Bez
16. Ratiman
17. Haliram
18. Bhathirai Gaoburha
19. Tapdhan Deka
20. Bodharu Koch
21. Kinaram
22. Sambhu Koch
23. A begger
24. Two stranger*
25. Bakul Koch
26. Dhananjoy Kalia
27. Tarak Deka
28. Bhadia Keot
29. Dilow Koch
30. Fajil Seikh
31. Alim Seikh
32. Bhera Seikh
33. Thoga (Badia Seikh)
34. Sanjay (Kalia)
35. Sabharam Bordoloi
36. Agonmera Keot
37. Tuni Koch
38. Bahu Keot
39. Punu Sarma
40. Chandar Sarma
41. Dharma Panda
42. Patharu Seikh
43. Dhatu Suri
44. Pradip Rai
45. Layan Koch
46. Ronga Soleng
47. Manik Deka
48. Baneswar Doloi
49. Kamala
50. Satram Mandal
51. Uma Mandal
52. Joydhan Mandal
53. Hari Deka
54. Surmoni Deka
55. Bihuram Haloi
56. Kali Rai
57. Bora Mena
58. Rangmon Mena
59. Sadhiram
60. Ranjit Saloi
61. Dhani
62. Lotom Khora
63. Mihiram
64. Haidia**

Source : * 'Patharughator Ron' : Dineswar Sarma (sl. no. 1-24)
** Martyrs Plate at Patharughat (sl. no. 25-64)

No. 277.

Dated Camp, Patharughat, the 30th January 1894.

From—J. D. ANDERSON, Esq., I.C.S., Deputy Commissioner of Darrang,

To—The Commissioner of the Assam Valley Districts.

I regret to report that on the 28th instant a very serious riot, resulting in the loss of several lives, occurred at this place. A brief account of the matter has already been sent to you by telegraph. I now submit a fuller report.

On Monday, the 22nd, Mr. Berington, District Superintendent of Police, returned from Kamrup with ten men out of 22 men, one bugler and one jamadar, the whole available force I had to spare, and, of these, 12 had been called in by telegram from the Balipara outpost. These men I had sent to Mr. McCabe's assistance in answer to an urgent telegram asking for armed help. On the 24th instant Mr. Ransom telegraphed to me that the ryots in the Sipajhar tahsil were assembling in *mels*, similar to those which have given so much trouble in Kamrup. I have since ascertained that these *mels* were attended by enormous numbers of people from the Mangaldai and Kalaigaon tahsils, and that the trouble was likely to spread. On the 25th Mr. Ransom telegraphed to me that he had called out the Volunteers of his subdivision under Lieutenant Davidson, to whose promptitude in turning out with all his men on this and a subsequent occasion I beg to call your most favourable attention. I had already telegraphed to Mr. Ransom to order the Ghagrapara guard to meet me at Patharughat, and, thinking it unadvisable to call out the Volunteers until the police force at my disposal had been tried, I directed Mr. Ransom not to use the Volunteers till further notice. For fear the Ghagrapara guard should not turn up in time, I again called in the men recently returned from Kamrup, who had been sent back to the Balipara guard. This was fortunate, for, owing to the fact that Mr. Gait (then in camp at Ghagrapara) had taken the guard to Mr. Ransom's assistance, and had then recalled them, on finding that Mr. Ransom had left Patharughat, my orders never reached that guard. On the 26th I left Tezpur with Mr. Berington in command of 12 sepoys of the Balipara guard, and 17 constables and 2 head constables, Armed Civil Police. We reached Patharughat on the 27th without let or hindrance of any kind. On the way, I took down a notice from a tree, inviting all and sundry to attend a *mel* at Patharughat in the name of the *raiz*, as the Deputy Commissioner was coming and might be induced to lower the re-assessment rates. "*Ki jani khazana bridh[illegible]nakara*," were the words. The shopkeeper opposite whose shop the notice was stuck, denied all knowledge of the matter, and I took him with me in the hope of getting further information. On the morning of the 28th I sent Mr. Berington and his police in the company of the

tahsildar to distrain the property of ryots on whom notices to pay had been served. Mr. Berington returned in about an hour, saying that he had distrained one man's property, but had been interrupted by large crowd, who refused to disperse, and whom he had only been able to keep from coming to close quarters by firing his revolver into the ground. Shortly afterwards we heard the sound of a large crowd approaching the rest-house, in which we were sitting. Mr. Berington ordered his police to stand to arms, and accompanied me to the roadway to see the mob. As the crowd was obviously unarmed, and showed no signs of an immediately hostile intention, I directed Mr. Berington to allow them to come in to the open space in front of the rest-house. They came up the road quietly enough, and filled the whole of the space between the river and the belt of trees surrounding the rest-house. I made some of them sit down, and then addressed them in Assamese. I told them that they must not hold any more *mels*, and that if any such *mels* were held, they would be dispersed by force. I informed them of the orders passed by the Government of India as to the rates of revenue, and then directed them to disperse, going among them freely and talking to them of the inevitable consequences of a refusal to disperse. They remained firm, however, and, without in any way assaulting or abusing me, simply refused to budge. I was finally compelled to direct Mr. Berington to disperse them. Mr. Berington ordered his men to move forwards, and gradually drove the crowd out of the open space in front of the bungalow, up a narrow road lined with bamboo clumps on both sides, and thence on to a large plain, in which I, for the first time, realised how great a crowd had assembled. On this plain Mr. Berington formed his men into open order and we drove the crowd right across the plain, where, however, they continued to reform in excited groups. It was impossible with the small force at our disposal to attempt to disperse these in detail, and we returned to the bungalow to breakfast. About half an hour afterwards, we heard the sounds of a fresh mob approaching the bungalow. When we went out into the road we saw that the leaders were armed with sticks, and that they were beckoning to others behind to come on. The leader sseemed, from their beards, to be all Musalmans. It was obviously useless to allow amob of this nature to approach the bungalow. So Mr. Berington, at my request, ordered his men to fix bayonets and advance at the double down the bamboo lined road which I have already mentioned. I had still hopes, as I went with the men, of being able to induce the mob to listen to reason, but when we reached the open plain

above described, it was clear that a serious collision was inevitable. The whole plain was crowded with people who began throwing sticks, bamboos, and clods of earth at us. The latter distressed the sepoys greatly, as they broke in their eyes and blinded them. The crowd first threw bamboos and other sticks at our legs (I was myself hit on the knee), and then threw clods of earth at our heads. We were all of us repeatedly hit, but the men combined to drive the crowd forward with the butts of their muskets. I may mention that in no case were the bayonets used. It was now apparent, however, that the crowd was too large and too strong for this mode of procedure, and the rioters had by this time got round to the back of the sepoys. At this point, Mr. Berington called in his men from the open order in which they had been extended. Of what followed, a full and correct account is given in Mr. Berington's statement which I recorded at the time and a copy of which is appended. On the 29th the

Ghagrapara guard arrived, and later on 10 men from Tura, for whom I had asked the Inspector General, when Mr. Ransom first reported signs of trouble. With their assistance we put up a stockade round the rest-house in case of a further attack. In the morning Lieutenant Davidson and 10 men of the Assam Valley Mounted Rifle Volunteers arrived, and shared the rest-house with us. On the 30th I took the Volunteers and military police down to Sipajhar, returning by a different route. We found the country in a quiet state and met with no sort of oppositions or annoyance. We covered about 12 miles of country. When we returned, we found the ryots beginning to come in to the tahsildar with their revenues, and, there being no signs of further trouble, I dismissed the Volunteers with an acknowledgement of their promptitude in coming to my assistance. I have just heard that some of the Tezpur Volunteers, under the command of Colonel Lumsden, have voluntarily come down to Mangaldai in the hope of being useful. I have asked Mr. Ransom to keep them at Mangaldai for a day or two and to employ them in patrolling the adjacent country. I think the sight of even a few armed Europeans may be useful in repressing any further tendency to riot. I have sent for Inspector Nova Kishore Datta to aid Mr. Berington in holding an enquiry into the riots. As I write, many ryots are coming in with their revenue, and I have every reason to believe that there will be no further trouble.

In conclusion, I greatly regret the loss of life which occurred on Sunday. I did all in my power to prevent it, and it was not until the police were completely hemmed in and in imminent danger of being swamped in the crowd which pressed them, that I at last authorised Mr. Berington to open fire. The lesson inflicted was a very severe one, and I can only hope and believe that it has been effectual.

I think it right to say that, until I saw that the police were being hard pressed and in great danger of being mastered, I had no expectation whatever that there would be serious resistance. I went out to meet the crowd, quite unarmed personally, and without even a stick in my hand. To the last, I hoped that they would listen to me, and to the last I begged them to fall back. It was only when my small body of police was completely hemmed in that I allowed them to fire. Had the crowd been able to wrest the rifles from the police, it is certain that not a man of them would have been left alive. I deeply regret the loss of life that ensued, but I did all in my power to prevent it, I am convinced that the attack was premeditated, and that the rioters trusted in the strength of overwhelming numbers. Since this letter was drafted,—it has taken some time in the copying,—I have informed you demi-officially of all that has occurred. In some parts of this subdivision the ryots still maintain a hostile and defiant attitude, but I am patrolling the country every day with the larger force now at my command, and the ryots are at last beginning to pay in their revenue. I have brought the Sipajhar tahsil in here. Rs. 600 odd were paid yesterday, Rs. 1,754 to-day, and I hope to collect a much larger sum to-morrow. I have now 32 military police here, and by now there ought to be 22 men at Mangaldai. I do not anticipate any further trouble of any serious character. I have been able to arrest some of the rioters and hope to secure some more to-morrow. I extremely regret the necessity that was forced upon me of firing upon the mob, but not even my keen regret can blind me to the fact that this step was absolutely inevitable.

No. 278.

জাননী ।

এতেকাবাই সর্ব্ব লোক জনায়াজাই যে সকলো লোক পাঠকষাতত গোটথাই ৰাজ্যৰ খাজনা বৃধি নিমিত্তে ৰাইজ মেল কৰে এতেকে সকলো লোক জাব লাগে, নে গেলে ৰাইজ্যদোহ লাগিব । ১২ মাঘ ৰু ১৩ মাঘ ৰু ১৪ মাঘ

ৰাইজাৰ মেল শ্রীযুক্ত দিপুতি কমিশন সাহাব আহিব, কিন্তু কি জানি খাজন বৃধি ন কৰে । ইতি সন ১৩০১ ১২ মাঘ বুধবাৰ এতেকে সকলোক গোটথাই মেল পাটি থাকিব লাগে ।

This is the notice I took down just before the riot of Sunday last.

PATHARUGHAT,
The 1st February 1894.

J. D. ANDERSON.

No. 279.

Dated the 28th January 1894.

Mr. J. R. Berington, Officiating Commandant of Military Police, makes the following statement:

I left Tezpur on the 26th instant in charge of 17 police, 8 of whom were Armed Civil and 9 thana men and 2 head constables, also 1 havildar and 12 sepoys, Military Police, whom, at the request of the Deputy Commissioner, I called in from the Balipara guard on the previous day. The Deputy Commissioner accompanied my party. We halted the night at Mangaldai, and next day at about midday marched to Patharughat, where we arrived at about at 5·30 p.m. That night there was no disturbance. On our way, at Ghaingaon we found a notice stuck up on a tree.

The Deputy Commissioner translated the notice to me. If proved to be a notice to all passers by to attend a *mel* on three consecutive days, in *Magh* I think, the 13th, 14th and 15th. This morning, the 28th, I went with a party of Military Police and Armed Civil Police to attach the property of a defaulting ryot. This was by order of the Deputy Commissioner. On the way I saw about 200 men collected in a paddy-field to the right of the line of march. On getting to the defaulter's houses, I left half my guard with the havildar to attach the property and, in company of the rest, remained outside the enclosure. I then saw the 200 men advancing towards me. I went to meet them and halted about 100 yards from the enclosure. The crowd made a rush up to within about three paces of the guard. Fearing that my men would be rushed, I fired a shot from my revolver into the ground, which had the effect of making the crowd retire about 100 yards. I then called the tahsildar and, in company of several mandals, went and had 13 men identified among the crowd. Their names were taken down by the tahsildar. I also ordered 4 men to accompany me. I did this, because 2 of them were exciting the crowd, and 2 of them did not give satisfactory answers as to their residence, &c. The attachment of property being finished, I marched back to the rest-house and reported myself to the Deputy Commissioner. About 1 p.m. when we were having breakfast, the sentry reported that a large number of men were coming down the Mangaldai road towards the rest-house. I immediately turned the guard out, and the Deputy Commissioner gave orders to allow all the people to assemble in front of the rest-house.

The Deputy Commissioner addressed the people in Assamese (a language which I do not understand), and subsequently ordered them to disperse. As they did not do so, the guard, by my order, cleared the road. There were then about 800 to 1,000 people collected.

About half an hour afterwards, the sentry reported that a body of men with *lathis* were coming down the road. The guard was again turned out and advanced at the double on the crowd, which fell back through the jungle surrounding the rest-house along the Mangaldai road, and came out into the *maidan*, where a crowd of at least 2,000 was assembled. I gave the order to extend from the centre, and the men advanced in extended order. The crowd then began to advance on us, throwing sticks and clods of earth. Many of them were armed with split bamboos, and were arming themselves with other bamboos from a pile near the village. The men were then being hit, the Deputy Commissioner and myself were also hit, and a crowd was gathering behind us. It was impossible to advance further. I then fired a shot from my revolver over the heads of the crowd, and, seeing that this had no effect whatever, and the crowd being in overwhelming numbers, I asked and obtained permission from the Deputy Commissioner to open fire. This did not deter the crowd for an instant, who continued to press my men so closely that I called them together and retired, firing, to the *bund* of the

18 ASSAM SECRETARIAT PROCEEDINGS,

H. 279-283. **Rangia, Lachima, and Patharughat Riots.**

Mangaldai road, which was immediately in our rear. We retired about 50 yards along the Mangaldai road, firing all the time, and the crowd pressing on us all the time. I then halted the men and told them to fire a careful volley, and then charged the crowd, firing continuously. The crowd then at last gave way, and I immediately gave the order to cease firing. I then proceeded to count the men who had been hit. There were twelve men lying on the ground killed or wounded. It was impossible to ascertain with any particularity, for the crowd was reforming at a distance of two hundred and fifty yards. Knowing that it would be impossible to stand a rush in the open with so small a body of men, I retired on the rest-bungalow and set about fortifying the bungalow as best I could by means of carts and a barricade of thatching-grass round the verandahs. Water was brought in the *ghoras*. Sentries were set and ammunition served out to the men. Four men, who had been appointed special constables that morning by the Deputy Commissioner, and who had been detained since the morning, were sent to warn the crowd to disperse. They were also told to tell the people to take their wounded to the Mangaldai dispensary, as we had no means of treating them here. Information was also sent to the subdivisional officer of Mangaldai. In my opinion, unless we had fired when we did, the detachment would have been swept away.

VARIOUS MANAGEMENT COMMITTEE OF KRISHAK SWAHID DIVAS : 2021

Management Committee :

Shri Binanda Kr. Saikia, MLA, Sipajhar (Advisor)
Shri Ramen Ch. Malakar, ACS, CEO, Darrang Zilla Parishad
Shri Vijay Bhaskar Reddy, IAS, ADC, Darrang
Shri Ujjal Baruah, APS, Addl. SP
Shri Amar Jyoti Nath, ALRS, CO, Patharighat Revenue Circle
Shri Nandan Nilotpal Bhagawati, ALRS, CO, Sipajhar Revenue Circle
Smti. Monika Borgohain, ACS, I/c BDO Sipajhar
Smti. Mamoni Hazarika, APS, DSP (HQ)
Shri Ruplal Nunisa, JDHS
Shri Bijoy Saikia, EE, PWRD, Sipajhar & Kalaigaon Territorial Division
Shri Sanjeev Sarma, EE, PHE
Shri Uddhav Deka, I/c DAO
Shri Hiren Das, EE (Agriculture) Mangaldai
Shri Pranjal Kotoki, AGM, APDCL
Shri Manoj Bhattacharjee, Asstt. Executive Engineer, PWD (Building) Mangaldai

Souvenir Committee

Shri Pankaj Kr. Deka, ALRS, ACS, ADC, Darrang
Shri Amar Jyoti Nath, CO, Patharighat Revenue Circle
Smti Jawahira Tabassum, I/c IS
Smti Monimala Gogoi, DIPRO

Cultural Committee

Shri Sanjeev Kr, Bora, ACS, ADC Darrang
Smti Monika Bargohain, ACS, Asstt. Commissioner
Smti Monimala Gogoi, DIPRO
Shri Dhanada Hazarika, District Cultural Officer, Sipajhar

Food Committee

Shri Kumar Surajit Bora, ACS, ADC Darrang
Shri Kamaljeet Sarmah, ACS, Asstt. Commissioner
Shri Uddhav Deka, I/c, DAO
Shri Tapan Dutta, Suptd. FCS & CA
Shri Sanjeev Boro, Food Safety Officer, Darrang
Shri Maheswar Basumatary, Treasury Officer, Sipajhar Sub Treasury

Exhibition Committee

Shri Sanjeev Kr Bora, ACS, ADC Darrang
Shri Bhaben Barman, EE, DRDA
Shri Uddhav Deka, I/c DAO, Darrang
Shri Kishor Ranjan Das, District Fishery Dev. Officer, Darrang
Shri Khagen Sarmah, District Vety. Officer, Darrang
Shri Hemanta Talukdar, I/c GM, DICC, Darrang
Shri Jogesh Talukdar, Asstt. Director, Sericulture
Shri Utpal Kr. Sarmah, Asstt. Deputy Director, Handloom & Textile
Dr. A. Hafeez, Scientist, Krishi Vigyan Kendra, Darrang
Shri Kumud Kalita, SDAO, Patharighat

Reception & Felicitation Committee

Shri Naba Jyoti Ojha, ACS, ADC, Darrang
Smti Monika Bargohain, ACS, Asstt. Commissioner
Shri Sajjad Hussain, ALRS, CO(A) Patharighat Revenue Circle
Shri Manash Sarma, Field Officer, Patharighat Revenue Circle

Volunteer Committee

Shri Pankaj Deka, ACS, ADC, Darrang
Shri Nandan Nilotpal Bhagawati, ALRS, CO, Sipajhar Revenue Circle
Shri Sajjad Hussain, ALRS, CO(A) Patharighat Revenue Circle
Smti Manali Das, District Commandant, Home guards, Darrang
Shri Manash Sarmah, Field Officer, Patharighat Revenue Circle
Shri Partha Pratim Deka, Field Officer, Sipajhar Revenue Circle

স্মৃতিগ্ৰন্থ ঃ পথৰুঘাট ঃ কৃষক শ্বহীদ দিৱস-২০২১

Publicity Committee

Shri Amaj Jyoti Nath, ALRS, Circle Officer, Patharighat Revenue Circle
Smti Monimala Gogoi, DIPRO
Shri Partha Pratim Deka, Field Officer, Sipajhar Revenue Circle
Shri Manash Sarma, Field Officer, Patharighat Revenue Circle

Medical & Emergency Response Committee

Shri Kumar Surajit Bora, ACS, ADC Darrang
Shri Ruplal Nunisa, JDHS, Darrang
Syed Atiqul Hoque, SDM & HO, Patharighat PHC
Shri Jagadish Bhattacharjee, DPO, DDMA, Darrang
The Station Officer, Sipajhar FESS

Transport Committee

Shri Kumar Surajit Bora, ACS, ADC, Darrang
Shri Kumar Sanjeev Krishna, DTO, Darrang
Shri Rantu Deka, Nazir, DC Office, Darrang

কৃষক শ্বহীদ দিৱস উদ্‌যাপন সমিতি (২০২১)ত স্থানীয় প্ৰতিনিধিৰ অন্তৰ্ভুক্তিৰে গঠিত সমিতিসমূহৰ কাৰ্যকৰ্তাৰ নাম তালিকা

পৰিচালনা সমিতি

শ্ৰীধীৰেন্দ্ৰ ডেকা, সভাপতি, দৰং জিলা পৰিষদ
শ্ৰীঅমৰেন্দ্ৰ শৰ্মা, সমাজসেৱক
শ্ৰীকমলেশ্বৰ বৰুৱা, সমাজসেৱক
শ্ৰীদিপালী বৰুৱা, সভানেত্ৰী, ছিপাঝাৰ আঞ্চলিক পঞ্চায়ত
শ্ৰীহৰেণ ডেকা, দুনী
মঃ আবুল হুছেইন, প্ৰতিষ্ঠাপক সভাপতি, কৃষক শ্বহীদ দিৱস উদ্‌যাপন সমিতি
শ্ৰীহৰেশ্বৰ শইকীয়া, নিৰণচুবা
মঃ চৰিফুল হক, নিৰণচুবা
মঃ আবু আয়ুব আনচাৰী, বৰকলিয়াঝাৰ
শ্ৰীলক্ষ্য কুমাৰ বৰুৱা, অধ্যক্ষ, পাথৰিঘাট উচ্চতৰ মাধ্যমিক বিদ্যালয়
মঃ চামচুদ্দিন আহমেদ হাজৰিকা, পাথৰিঘাট
মঃ চাহাবুদ্দিন আহমেদ, বিষয় শিক্ষক, পাথৰিঘাট উচ্চতৰ মাধ্যমিক বিদ্যালয়
শ্ৰীকুলেন্দ্ৰ ডেকা, ১ নং চেঙাপাৰা
শ্ৰীজিতু বৰুৱা, ছিপাঝাৰ
শ্ৰীসীমান্ত ডেকা, দেওমৰনৈ
শ্ৰীপ্ৰফুল্ল কুমাৰ, দেওমৰনৈ
শ্ৰীমিহিৰ চহৰীয়া, দুনী

স্মৃতিগ্ৰন্থ সম্পাদনা সমিতি

মুখ্য উপদেষ্টা	ঃ	শ্ৰীবিনন্দ কুমাৰ শইকীয়া, বিধায়ক, ছিপাঝাৰ বিধান সভা সমষ্টি
		মাননীয় শ্ৰীদিলীপ কুমাৰ বৰা, আই.এ.এছ, উপায়ুক্ত, দৰং
উপদেষ্টা	ঃ	শ্ৰীপংকজ কুমাৰ ডেকা, এ.চি.এছ, অতিৰিক্ত উপায়ুক্ত, দৰং
		শ্ৰীঅমৰজ্যোতি নাথ, চক্ৰ বিষয়া, পাথৰিঘাট ৰাজহ চক্ৰ
		মিচছ জোৱাহিৰা তাবাচ্ছুম, ভাৰপ্ৰাপ্ত বিদ্যালয়সমূহৰ পৰিদৰ্শক দৰং জিলা সংমণ্ডল
		শ্ৰীমণিমালা গগৈ, তথ্য আৰু জনসংযোগ বিষয়া, দৰং
		শ্ৰীকুলেন্দ্ৰ নাথ ডেকা, প্ৰাক্তন অধ্যক্ষ, পাথৰিঘাট উচ্চতৰ মাধ্যমিক বিদ্যালয়
		শ্ৰীপদ্ম কুমাৰ দাস, প্ৰাক্তন প্ৰধান শিক্ষক, পাথৰিঘাট উচ্চ মাধ্যমিক বিদ্যালয়
সভাপতি	ঃ	শ্ৰীকমলাকান্ত ডেকা, সম্পাদক, নান্দনিক সাহিত্য চ'ৰা, পথৰুঘাট
সম্পাদক	ঃ	শ্ৰীঅখিল ৰঞ্জন ভট্ট, সহযোগী সম্পাদক, নান্দনিক সাহিত্য চ'ৰা, পথৰুঘাট
সহযোগী সম্পাদক	ঃ	মঃ মোস্তাক হুছেইন, সম্পাদক, পথৰু সমন্বয় গোষ্ঠী, পথৰুঘাট
সদস্য	ঃ	শ্ৰীসংৰাম ডেকা, প্ৰাক্তন সম্পাদক, দৰং জিলা সাহিত্য সভা
		শ্ৰীসত্যবান ডেকা, সহকাৰী সম্পাদক, নান্দনিক সাহিত্য চ'ৰা, পথৰুঘাট
		শ্ৰীপাৰুল শৰ্মা, সদস্যা, নান্দনিক সাহিত্য চ'ৰা, পথৰুঘাট

স্বেচ্ছাসেৱক সমিতি

পবিত্ৰ প্ৰাণ ডেকা, ১ নং চেঙাপাৰা
কুমুদ ঠাকুৰীয়া, ১ নং চেঙাপাৰা
চুফিয়া বেগম, নিৰণচুবা
কবিতা কলিতা, ১ নং চেঙাপাৰা
দিব্যজ্যোতি শৰ্মা, ছিপাঝাৰ
কন্দৰ্প ডেকা, টেঙেৰা, দুনী
অঞ্জুমণি শইকীয়া, ১ নং চেঙাপাৰা
বুল বৰুৱা, ছিপাঝাৰ
অমূল্য নাথ, ছিপাঝাৰ

সাংস্কৃতিক সমিতি

দানেশ্বৰ কলিতা, খটৰা
মুকুট ডেকা, ১ নং চেঙাপাৰা
মিলন চন্দ্ৰ কলিতা, খটৰা
কন্দৰ্প ডেকা, ১ নং চেঙাপাৰা
লক্ষ্মণ কলিতা, পাথৰিঘাট
সভাপতি/সম্পাদক, পাথৰিঘাট আঞ্চলিক ছাত্ৰ সন্থা
বিজিত শৰ্মা, বানেইকুছি
ৰাজু কুমাৰ ডেকা, ১ নং চেঙাপাৰা

খাদ্য সমিতি

কৰ্মেশ্বৰ ভূএগ্ৰা, ১ নং চেঙাপাৰা
ভবেন ঠাকুৰীয়া, ১ নং চেঙাপাৰা
নাৰায়ণ ডেকা, ১ নং চেঙাপাৰা
মাণিক চন্দ্ৰ ডেকা, ১ নং চেঙাপাৰা
দিলীপ ডেকা, ১ নং চেঙাপাৰা
ধীৰেণ বৰুৱা, ৰামৰাইপাৰা
দীনেশ ডেকা, ১ নং চেঙাপাৰা
তমজিদ আলি, বৰকুমাৰপাৰা
কুঁহিৰাম হাজৰিকা, ১ নং চেঙাপাৰা

প্ৰচাৰ সমিতি

কন আলি হাজৰিকা, পাথৰিঘাট
জয়ন্ত কাকতি, দিপীলা
জয়দেৱ ডেকা, দুনী

প্ৰদৰ্শনী সমিতি

আলি ইক্ৰাম, ১ নং ঘোঁৰাশাল
হাৰুণাৰ ৰচিদ, পাথৰিঘাট
দানেশ্বৰ ডেকা, বৰমপুৰ
মোচান আলি, পিপিৰাকুছি
মণিকা বৰুৱা, বৰকুমাৰপাৰা

অতিথি আপ্যায়ন সমিতি

ৰিপুঞ্জয় শইকীয়া, ছিপাঝাৰ
জামালুদ্দিন আহমেদ, পাথৰিঘাট
হেমচন্দ্ৰ দাস, ১ নং চেঙাপাৰা
ভূষণ চন্দ্ৰ ডেকা, বৰকুমাৰপাৰা
হিৰণ্য ডেকা, ১ নং চেঙাপাৰা
নৃপেন ডেকা, ১ নং চেঙাপাৰা
ৰূপালী দেৱী, বৰমপুৰ
মৃণাল চহৰীয়া, বৰকুমাৰপাৰা
হিৰণ্য ডেকা, বৰকুমাৰপাৰা
হৰেশ্বৰ কলিতা, পাথৰিঘাট
বিনয় কলিতা, ১ নং চেঙাপাৰা
বিজু ফুকন শৰ্মা, দুনী
পংকজ ডেকা, দুনী
জিতু কলিতা, দিপীলা

কৃষক শ্বহীদ দিৱস ঃ ২০২১

উদ্‌যাপন সমিতিৰ একাংশ বিষয়ববীয়া

কৃষক শ্বহীদ দিৱসৰ প্ৰস্তুতিৰ প্ৰাৰম্ভিক পৰ্ব (১)

কৃষক শ্বহীদ দিৱসৰ প্ৰস্তুতিৰ প্ৰাৰম্ভিক পৰ্ব (২)

কৃষক শ্বহীদ দিৱস ঃ ২০২১

স্মৃতিগ্ৰন্থ সম্পাদনা সমিতি

শ্ৰীবিনন্দ কুমাৰ শইকীয়া
(বিধায়ক, ছিপাঝাৰ) মুখ্য উপদেষ্টা

শ্ৰীদিলীপ কুমাৰ বৰা
(উপায়ুক্ত, দৰং), মুখ্য উপদেষ্টা

শ্ৰীপংকজ কুমাৰ ডেকা
(অতিৰিক্ত উপায়ুক্ত, দৰং), উপদেষ্টা

শ্ৰীঅমৰজ্যোতি নাথ
(চক্ৰ বিষয়া, পাথৰিঘাট) উপদেষ্টা

মিছেছ জোবাহিৰা তাবাচ্ছুম
(বিদ্যালয়সমূহ পৰিদৰ্শক, দৰং) উপদেষ্টা

শ্ৰীমণিমালা গগৈ
(তথ্য আৰু জনসংযোগ বিষয়া, দৰং) উপদেষ্টা

শ্ৰীকুলেন্দ্ৰ নাথ ডেকা
উপদেষ্টা

শ্ৰীপদ্ম কুমাৰ দাস
উপদেষ্টা

শ্ৰীকমলাকান্ত ডেকা
সভাপতি

শ্ৰীঅখিল ৰঞ্জন ভট্ট
সম্পাদক

মঃ মোস্তাক হুছেইন
সহযোগী সম্পাদক

শ্ৰীসৎৰাম ডেকা
সদস্য

শ্ৰীসত্যবান ডেকা
সদস্য

শ্ৰীপাৰুল শৰ্মা
সদস্যা

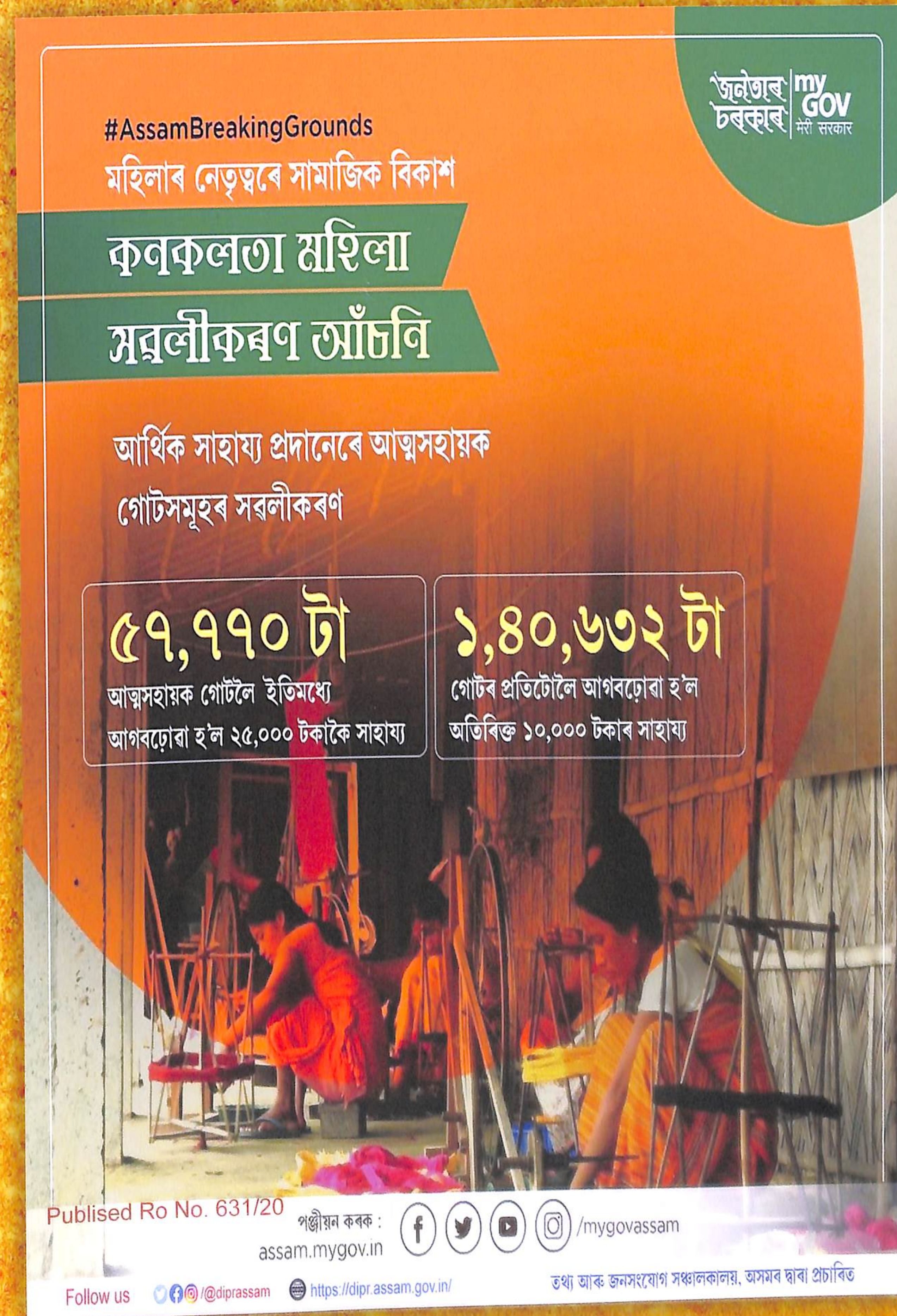

আলোকচিত্ৰত পথৰুঘাটৰ ঐতিহ্য

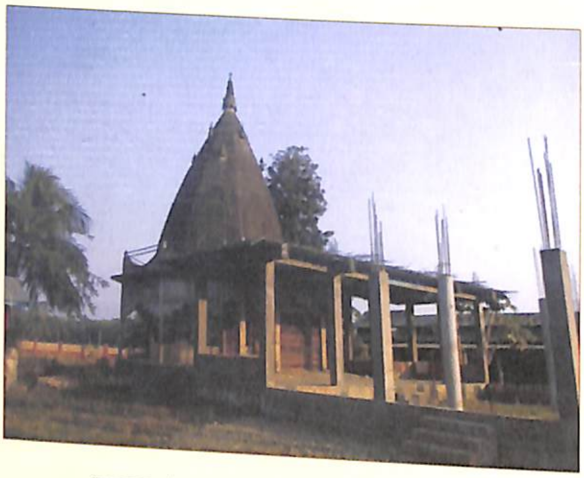

ৰুদ্ৰেশ্বৰ দেৱালয়, মাহৰিপাৰা

ৰুদ্ৰসাগৰ পুখুৰী, মাহৰিপাৰা

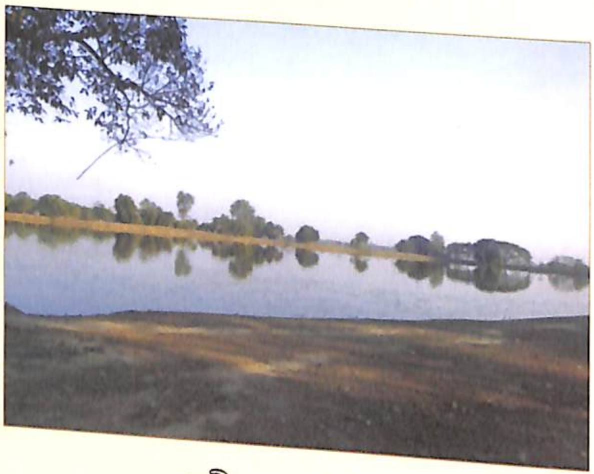

বুঢ়ীনগৰ পুখুৰী

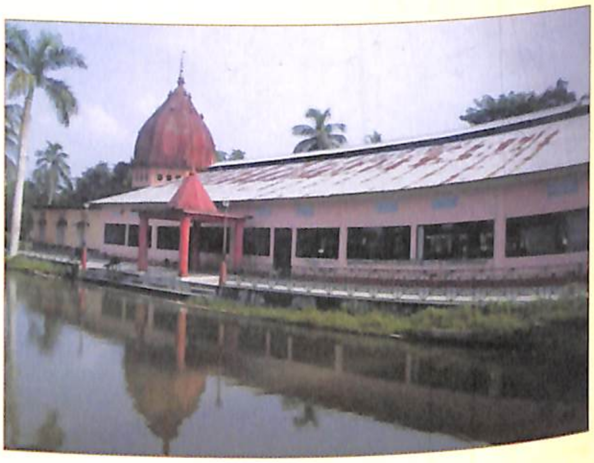

খটৰা সত্ৰ

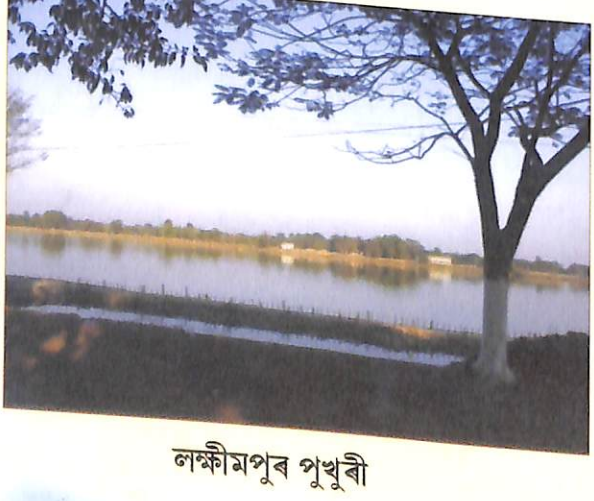

লক্ষীমপুৰ পুখুৰী

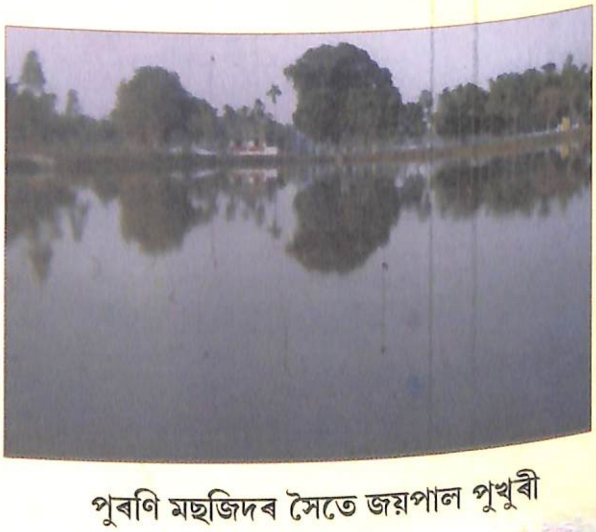

পুৰণি মছজিদৰ সৈতে জয়পাল পুখুৰী